

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА
СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

Матеріали

*IX заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 17 червня 2022 року)*

Чернігів 2022

УДК 343.82:342.1] (477)

К82

Рекомендовано до друку вченою радою Академії Державної пенітенціарної служби (протокол № 10 від 27 червня 2022 р.).

Головний редактор:

Тогочинський О. М., доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України.

Редакційна колегія:

Царюк С. В., кандидат юридичних наук, доцент;

Чеботенко С. О., кандидат педагогічних наук, доцент;

Ніщимна С. О., доктор юридичних наук, професор;

Пузирьов М. С., доктор юридичних наук, старший дослідник;

Тагієв С. Р., доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Пилипенко В. М., кандидат технічних наук, доцент.

К82 **Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали ІХ заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 17 червня 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2022. 148 с.**

До збірника матеріалів заочної ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави» увійшли тези доповідей студентів, курсантів, молодих учених, науково-педагогічних працівників, представників різних громадських та державних інституцій, які присвячені проблемам реформування кримінально-виконавчої системи України, актуальним питанням конституційного, цивільного, трудового, земельного, екологічного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого та інших галузей права, кримінології, криміналістики, а також психолого-педагогічним аспектам підготовки фахівців.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 343.82:342.1] (477)

За зміст публікацій і достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори.

© Академія Державної
пенітенціарної служби, 2022

ЗМІСТ

Барбарош Лариса Миколаївна ВИДИ ПОВЕДІНКИ ПОТЕРПЛИХ ВІД ДОМАШНЬОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	6
Богдан Юрій Михайлович ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ (РОЗВИТКУ) ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	10
Бубенько Ростислав Володимирович КОЛОНИЯ ДЛЯ МАЛОЛІТНІХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ	15
Варламова Ярослава Геннадіївна ДО ІСТОРІЇ ПОЛІЦІЇ ЧЕРНІГОВА НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	17
Волошина Яна Леонідівна РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ	20
Волощук Оксана Троянівна ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РФ ЗА АГРЕСІЮ ТА ВЧИНЕННЯ ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ	23
Ворушило Олександр Валерійович, Попружена Алла Василівна ДО ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ТЮРЕМНОГО ЗАМКУ	28
Горбач Ігор Олександрович, Пестрецов Олексій Володимирович РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	31
Гранкіна Валентина Ігорівна РОЛЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПРОБАЦІЇ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ	35
Даніель Анна Володимирівна ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	38
Діденко Олексій В'ячеславович ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	42
Дудченко Оксана Сергіївна ПРИНЦИП ПОСІДНАННЯ КОЛЕГІАЛЬНОСТІ ТА ЄДИНОНАЧАЛЬНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ	45
Забуга Юлія Юрївна ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	48
Квітка Аліна Сергіївна СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ	51

Кирієнко Андрій Іванович, Леоненко Олексій Анатолійович, Пузиревський Максим Вячеславович НОВІТНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ КРИМІНАЛІСТИКИ	55
Кисельов Дмитро Валентинович ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	58
Ковалевська Інна Володимирівна КОРУПЦІЙНА СКЛАДОВА ЯК ОКРЕМИЙ ЕЛЕМЕНТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	63
Ковалевський Артем Вікторович КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	66
Ковальська Поліна Григорівна ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ	68
Колмикова Олена Олександрівна ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ	71
Корчова Ірина Віталіївна ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДСНС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ	74
Костюченко Максим Анатолійович ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ПРОБЛЕМАТИКИ ЛІДЕРСТВА	76
Кравець Максим Віталійович, Боднар Ігор Володимирович СТАН ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВОПОРЯДКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТЕНДЕНЦІЙ ЇХ РОЗВИТКУ	78
Кравчук Марія Вікторівна МІСЦЕ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОСТУПКІВ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ПРОЦЕДУРІ НА СТАДІЇ РОЗГЛЯДУ І ВИРІШЕННЯ СПРАВИ	82
Кузнєцов Олександр Олексійович, Чалован Віктор Арисович, Шеремета Олексій Петрович ДЕЯКІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ КІБЕРЗЛОЧИНІВ	86
Литвяк Андрій Олегович ОБҐРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	89
Макаренко Ольга Олександрівна РОЛЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У ВОЄННИЙ ЧАС	93
Малишко Микола Георгійович НЕПОВНОЛІТНІ ЯК СУБ'ЄКТИ НАРКОЗЛОЧИНІВ	95

Медвідь Федір Михайлович, Шаповалова Олена Валентинівна РОЗБУДОВА ПРАВОВОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЗАГРОЗ І НЕБЕЗПЕК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕЦИ УКРАЇНИ	100
Музика Віталій Валентинович ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В ЄВРОПІ У XVIII–XIX СТОЛІТТЯХ	104
Паламар Андрій Вікторович ТАБОРИ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СЬОГОДЕННЯ	108
Паламарчук Іван Васильович ЩОДО ПИТАНЬ ТАБЕЛЮВАННЯ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА ТРУДОВИМИ ДОГОВОРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	111
Паскевська Юлія Анатоліївна ВАГОМА РОЛЬ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	115
Піскун Дар'я Миколаївна, Есипенко Олександр Григорович, Красковський Євген Михайлович ІНСТИТУТ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УРЯДУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	118
Пометеліна Оксана Миколаївна ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРІВ	122
Помогайбо Ольга Вікторівна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ОРГАНІЗАЦІЯ З БЕЗПЕКИ І СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ.....	126
Поплавська Аліна Миколаївна ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч. 1 СТ. 263-1 КК УКРАЇНИ.....	130
Снітко Микола Євгенович, Кондратов Дмитро Юрійович ТРИМАННЯ ОСІБ, ЩОДО ЯКИХ ОБРАНО ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ, В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	133
Тимків Олександр Іванович ЖІНКА-ЛІДЕР ЯК ПОКАЗНИК СУЧАСНОСТІ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	136
Фурів Олександра Миколаївна, Ткаченко Олександр Григорович ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	139
Шкода Дарина Юрійівна, Педорич Анатолій Володимирович КІБЕРБУЛІНГ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ	141
Шмельова Римма Ігорівна ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ КРИТЕРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДКВС УКРАЇНИ	144

Барбарош Лариса Миколаївна,
аспірантка кафедри кримінального, кримінально-виконавчого
права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Пузирьов Михайло Сергійович,
доктор юридичних наук, старший дослідник, начальник відділу
наукової діяльності та міжнародного співробітництва
Академії Державної пенітенціарної служби

ВИДИ ПОВЕДІНКИ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ДОМАШНЬОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Як з'ясувалося в ході нашого дослідження, поведінка потерпілих від домашньої злочинності досить різна за змістом і значенням у механізмі протиправних вчинків.

З одного боку, прослідковується яскраво віктимогенна, девіантно-конфліктна спрямованість особи, схожа із соціально-психологічними характеристиками особи злочинця. Тобто спостерігається інверсія ролей: потенційну жертву неможливо відрізнити від майбутнього злочинця, оскільки їх дозлочинна поведінка свідчить про обопільне суспільно небезпечне загострення конфліктних відносин із взаємним застосуванням фізичної сили.

З іншого боку, певна частина потерпілих відрізняється соціальною пасивністю, інертністю, потуранням насильницьким виявам з боку злочинця. Складається враження, що особи цієї категорії ще задовго до кримінального правопорушення змирилися зі своєю участю, вжилися у роль жертви, не робили вагомих спроб змінити своє становище, чим стверджували безкарність і вседозволеність злочинців, що приводило до активізації домашньої злочинності.

Виходячи з цих міркувань, ми виділяємо такі види поведінки потерпілих від домашньої злочинності: агресивно-викликаюча, аморально-провокуюча, нейтральна, надокучливо-дошкульна. У підґрунтя подібної класифікації покладено такий критерій, як характер вияву та інтенсивність впливу віктимної поведінки на прийняття злочинного рішення.

Під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень особливу увагу привертала випадки *агресивно-викликаючої* поведінки потерпілих (30 %), що призвела до вчинення кримінального правопорушення проти них. Нами встановлено два основних варіанти такої поведінки. У більшості випадків – це конфлікт, що виник із будь-якого приводу між злочинцем і потерпілим під час спільного вжи-

вання спиртних напоїв. Потерпілі в таких конфліктах поводяться зухвало, нагнітають емоційну напругу, висловлюють принижувальні образи й погрози фізичною розправою у бік злочинців. Характерною особливістю такої поведінки є те, що потерпілі, не вагаючись, досить швидко переходять від принижень і погроз до інтенсивних агресивних дій. На нашу думку, у цих випадках «спрацьовують» як кримінологічні характеристики потерпілих, готовність до домашнього насильства, так і стан алкогольного сп'яніння. Подібна поведінка потерпілого, який, зазвичай поступається на цей момент своїми фізичними можливостями (в силу стану алкогольного сп'яніння), виступає потужним поштовхом до імпульсивного насильницького впливу з боку злочинця, в результаті якого потерпілому спричиняється шкода здоров'ю.

Суттєве віктимологічне значення під час вчинення домашньої злочинності має *аморально-провокуюча* поведінка потерпілих. Ця поведінка суперечить загально визнаним нормам моралі і правилам етикету, що склалися у суспільстві, а тому викликає обурення та засудження з боку більшості громадян. Значне поширення аморальна поведінка набула у сімейно-побутовій сфері, в тому числі вона була властива і деякій частині потерпілих. Зокрема, нами зафіксовано два найтипівіших різновиди подібної поведінки. В одних випадках вона виражалася у сексуальній розпусті потерпілих, порушенні подружньої вірності, створенні різного роду інтимних інтриг, насміханні або шантажуванні одного з подружжя, що складало підґрунтя численних криміногенних конфліктів зі злочинцем. Так, ідеться про активну провокацію з боку потерпілих, що викликала сильні емоційні хвилювання у засуджених, які послаблювали самоконтроль і штовхали до насильницьких дій із низинних спонукань.

Іншим різновидом аморально-провокуючої поведінки є пасивна провокація. Вона виявляється: у веденні паразитичного способу життя, пияцтві, зневажливому ставленні до оточення, занедбаності, втраті людської подоби, перебуванні у безпорадному стані тощо. Такі особи тривалий час порушували правила співжиття, конфліктували з особами, які намагалися позитивно вплинути на них. Крім того, потерпілі не виконували сімейних функцій, ставали обтяжливим тягарем для рідних і близьких осіб, а також своєю аморальною поведінкою ганьбили останніх, спричиняли духовні страждання і дискомфорт.

Разом названі різновиди аморально-провокуючої поведінки становлять близько 30 % від усіх випадків.

Водночас існують непоодинокі випадки (15 %) *нейтральної* поведінки потерпілих, яка не заслуговує ні позитивної, ні негативної кримінологічної оцінки. Нейтральна поведінка потерпілих від домашньої злочинності жодним чином не впливала на розвиток конкретної життєвої ситуації: не виступала приводом до вчинення кримінального правопорушення і не створювала сприятливих для злочинного посягання умов. Потерпілі, як правило, не ініціюють конфлікти, а навпаки, намагаються їх всіляко уникати, а у випадках втягнення у конфлікт ведуть себе нейтрально, без будь-яких елементів провокації. Частіше нейтральна поведінка потерпілих була властива останнім під час вчинення стосовно них примушування до вступу в шлюб та кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Вчинення кримінальних правопорушень, що утворюють домашню злочинність, при нейтральному варіанті поведінки потерпілих слід розцінювати як результат глибинної і стійкої антисуспільної установки злочинців, що виливається у протиправні дії без жодних для цього підстав.

Наступним різновидом поведінки потерпілих є *надокучливо-дошкульна*. Подібна поведінка знаходить свій вираз у багатоепізодних продовжуваних конфліктах, що періодично виливаються у гострі зіткнення із застосуванням фізичної сили. Потерпілі, які, як правило, виступають ініціаторами таких конфліктів, поступово нагнітають емоційну напругу. Їх дії здебільшого були спрямовані на психологічний злам злочинців та їх повне підкорення, а тому носили ірраціональний, виснажливий характер. Варто зазначити, що спочатку жертви вдавалися до примітивних засобів впливу на свідомість, емоції і психіку злочинців: демонстративно висловлювали на адресу майбутніх злочинців своє невдоволення, зневагу, образи, приниження, докори. Із плином часу, коли названі засоби не давали очікуваного результату (виведення із психічної рівноваги, завдання глибокої душевної травми), дії потерпілих ставали все більш дошкульніми. Своїми висловлюваннями і жестами вони знаходили «найболючіші місця» у психіці злочинців, ураження яких у кінцевому результаті призводить до емоційного вибуху, приступів люті й ненависті, що має зовнішній вияв у вчиненні фізичного, психічного та економічного насильства з боку злочинців. Подібна поведінка потерпілих відмічена у 25 % випадків.

Таким чином, запропоновані варіанти віктимної поведінки потерпілих, що передували вчиненню домашньої злочинності, безумовно не є вичерпними і досконалими, оскільки всю різноманітність дій жертв неможливо чітко окреслити лише межами названих видів поведінки. Більше того, наведені різновиди віктимної поведінки нерідко взаємопоєднуються, утворюючи складні комбінації. Проте значне поширення саме зазначених варіантів, їх криміногенність дозволяє нам виділяти їх окремо.

Необхідно зазначити, що названі види поведінки потерпілих мають досить різний характер вияву та ступінь впливу на прийняття винним рішення щодо злочинного посягання. Загалом прослідковується три основні тенденції: в одних випадках (агресивно-викликаюча поведінка) такі дії виступають потужним поштовхом до вчинення кримінального правопорушення проти життя, здоров'я, волі, честі, статевої свободи та статевої недоторканості особи. У других (нейтральні дії) – жодним чином не впливають на волю злочинців. У третіх (аморально-провокуюча, надокучливо-дошкульна поведінка) – створюють сприятливу обстановку для виникнення і ствердження злочинного наміру, що реалізується випадково, за умов виняткової провокації з боку потерпілих.

Відповідно до типових моделей поведінки потерпілих нами було виокремлено п'ять основних типів жертв домашньої злочинності, серед яких:

1) *агресивні жертви*. Цю групу складають жертви, поведінка яких полягає в нападі на заподіювача шкоди або інших осіб, або агресії в інших формах – образа, наклеп, знущання тощо (агресивні провокатори);

2) *активні жертви*. До цієї групи входять особи, поведінка яких не пов'язана з нападом або поштовхом у формі конфліктного контакту, але заподіяння їм шкоди відбувається за їх активного сприяння;

3) *ініціативні жертви*. До цієї групи входять жертви, провокувальна поведінка яких призводить до заподіяння їм шкоди: ініціативні в силу особистісних якостей, самі створюють ситуацію вчинення кримінального правопорушення і самі потрапляють в цю пастку;

4) *пасивні жертви*. До цієї групи входять особи, які звикли не чинити фізичний чи моральний опір протидії злочинцю з різних причин: об'єктивно нездатні до опору (стабільно або тимчасово), об'єктивно здатні до опору;

5) *некритичні жертви*. До цієї групи входять особи, що демонструють байдужість, невміння правильно оцінити життєві ситуації: з низьким освітнім рівнем, низьким інтелектом, неповнолітні, похилого віку, хворі, в тому числі психічно хворі, некритичні без очевидних «формалізованих» якостей.

Богдан Юрій Михайлович

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ (РОЗВИТКУ) ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розкриваючи зміст механізму реалізації правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк в умовах реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, варто зазначити, що він тісно пов'язаний із механізмом гарантій прав і свобод людини, що гарантований Конституцією і законами України, репрезентує кілька підходів до вирішення цієї проблеми.

Ми поділяємо позицію вітчизняних учених про те, що загальноновизнаною як у науці кримінально-виконавчого права, так і на практиці, є думка про те, що покарання у своїй основі має певні правообмеження, що застосовуються до засудженого та визначені у кримінальному законі. Кара є невід'ємним елементом кримінальних покарань. При цьому змістом покарань, пов'язаних з позбавленням волі, є ізоляція засудженого від певного оточення, поміщення його на певний строк у спеціальну установу (ст. 63 КК України), а ізоляція, зі свого боку – сутність кари [1, с. 5].

З огляду на це, порушення прав і свобод людини становить предмет механізму не тільки національного, а й міжнародного захисту. Національний механізм реалізації правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк в умовах реформування (розвитку) пенітенціарної системи України поділяється на дві основні групи: 1) нормативно-правове забезпечення, що передбачає сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечується реалізація, порядок охорони і захисту прав і свобод засуджених до позбавлення волі на певний строк; 2) організаційно-правові гарантії, що передбачені Конституцією і законами України та визначають їх як механізм діяльності державних та недержавних інститу-

цій, органів місцевого самоврядування, окремих осіб у сфері виконання і відбування кримінальних покарань.

У свою чергу, міжнародний механізм реалізації правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк можна також поділити на дві основні групи: 1) універсальні – це державні та недержавні організації, які поширюють свою діяльність щодо правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк на всі країни; 2) регіональні – це організації, які поширюють свою діяльність щодо правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк в межах певного регіону окремо взятої країни.

Керуючись ст. 55 Конституції України, засуджена особа має право звертатися до міжнародних механізмів захисту прав людини за умови, що національний механізм не забезпечив належні умови захисту її прав і обов'язків [2]. Тому звернення засудженого, наприклад, до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) є винятковою процедурою у механізмі захисту правового статусу засудженого.

Водночас варто наголосити, що такі механізми відрізняються тим, що створюються за взаємною згодою кількох держав, як правило, оформленою міжнародною угодою, діють у межах такої угоди, що визначає їхні повноваження і спеціальні процедури. Відповідно міждержавні правозахисні організації у механізмі захисту прав засуджених відрізняються тим, що вони своїми діями можуть реально надавати допомогу засудженими і певним чином впливати на державні інституції з питань забезпечення та дотримання прав і свобод засуджених.

Оскільки міжнародні правові акти відіграють важливу роль у механізмі реалізації правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк, ми погоджуємося з академіком О. М. Костенком про те, що Загальна декларація прав людини стала реалізацією у контексті XX ст. ідеї природного права. Саме втілення в декларації ідеї природного права забезпечила видатну роль цього акта ООН у сприянні соціального прогресу [3, с. 6].

Вагомий внесок у розкриття сутності правового статусу осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у кримінально-виконавчій площині зробила Ю. А. Чеботарьова. У праці «Правовий статус засуджених до позбавлення волі» вчена зазначила, що в Україні саме у сфері забезпечення прав людини та громадянина Конституція і закони не виконуються. До Верховної Ради України, Президента та в інші інстанції звертаються десятки

тисяч людей зі скаргами на неправомірність дій силових правоохоронних структур, несправедливість і упередженість вироків, необ'єктивність звинувачень слідчих органів, застосування тортур під час досудового слідства і затримання. Отже, вчена вважає, що механізм захисту і гарантій прав людини та громадянина має базуватися на таких основоположних принципах, відповідно до яких людині забезпечується право на безпеку і свободу такої якості та рівня, коли людина дістає можливості брати участь в ухваленні рішень, що стосуються її життя і долі, реалізувати свої здібності, особисте і колективне волевиявлення [4, с. 140].

Важлива роль у контексті нашого дослідження відводиться і персоналу установ виконання покарань, оскільки недотримання персоналом механізму правового статусу засуджених свідчить про наявність серйозних недоліків і суперечностей у діяльності органів і установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України, а також створює в установах підвищену суспільну небезпеку і в умовах ізоляції засуджених породжує численні скарги до ЄСПЛ.

До речі, саме ст. 10 Кримінально-виконавчого кодексу України визначає, що у разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі, вони мають право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки [5].

У цьому разі, як слушно зазначають вітчизняні вчені О. І. Богатирьова і Л. Г. Колодчина, посадова особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення особистої безпеки засудженого в установах виконання покарань. А тому саме діяльність установ виконання покарань вимагає від їх адміністрації принципово нового підходу до реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених. При цьому доктринальним є рівень кількісних і якісних показників недотримання персоналом місць несвободи міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених [6].

Отже, по суті, право засудженого на безпеку в установах виконання покарань може виступати головним об'єктом кримінально-правової охорони, а недотримання персоналом місць несвободи міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених – грубим порушенням прав і свобод засуджених у цій сфері.

Варто зазначити, що останнім часом в Україні простежуються гуманістичні тенденції щодо правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк. Така тенденція пов'язана з тим, що на формування прогресивних процесів у поведженні із засудженими та вдосконаленні чинного законодавства щодо правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк в умовах реформування (розвитку) пенітенціарної системи України впливають міжнародно-правові акти, що проголошують та закріплюють беззаперечність прав людини, зокрема й засуджених.

На сучасному етапі правовий статус засуджених до позбавлення волі на певний строк має своє нове бачення у проєкті Закону України «Про пенітенціарну систему» [7]. Звичайно, законопроєкт ще не є нормативним документом, та зазначимо, що він містить норми, які за умови найскорішого впровадження мають здебільшого змінити Державну кримінально-виконавчу службу України у кращий бік.

Проєкт Закону має на меті перетворити пенітенціарну систему у найкоротший термін та за мінімум матеріальних ресурсів на таку систему, що буде якнайкраще сприяти ресоціалізації засудженої особи та запобігати рецидивам. Звичайно, цей законопроєкт містить найкращі здобутки міжнародної практики поведження із засудженими, в тому числі й закріплення правового статусу засуджених.

Наприклад, ст. 4 проєкту Закону України «Про пенітенціарну систему» має назву «Дотримання прав і свобод людини та громадянина в пенітенціарній системі» та проголошує такі принципи, як:

– по-перше, персонал пенітенціарної системи зобов'язаний поважати честь і гідність, права і свободи засуджених, осіб, взятих під варту, та інших осіб, виявляти до них гуманне ставлення;

– по-друге, що особливо важливо в контексті предмета дослідження, це те, що обмеження прав і свобод, які застосовуються до засуджених та осіб, взятих під варту, повинні бути передбачені законом, переслідувати обґрунтовані з погляду міжнародних стандартів цілі та бути необхідними у демократичному суспільстві у розумінні практики ЄСПЛ. Такі обмеження повинні базуватись на справедливому балансі індивідуальних та суспільних інтересів. Вони мають бути мінімально необхідними для досягнення обґрунтованих цілей та не можуть застосовуватись, якщо для ефективного досягнення цілей, які ставляться перед ними, існує менше альтернативне обмеження;

– по-третє, закріплюються гарантії для суб'єктів реалізації правового статусу засуджених, зокрема пенітенціарного персоналу. Тому в законопроекті справедливо наголошується, що дотримання соціально-економічних та професійних прав персоналу пенітенціарної системи має відображати важливість соціальної функції, яка ним виконується. Відбір, навчання та умови праці персоналу пенітенціарної системи мають бути такими, що дозволяють підтримку високих стандартів у роботі із засудженими та особами, взятими під варту [7].

Отже, проведений нами аналіз механізму реалізації правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк в умовах реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, а також вивчення нормативно-правових джерел з означеної проблематики дають підстави стверджувати, що ця проблема не до кінця вивчена, а тому потребує активізації науковців у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Права та законні інтереси засуджених до позбавлення волі в умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія / К. А. Автухов, А. П. Гель, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2015. 246 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Костенко О. М. Концепція прав людини: сучасний стан і перспективи розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 5–8.
4. Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2005. 203 с.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
6. Колодчина А. Л., Богатирьова О. І. Прокуратура як суб'єкт реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи: монографія / за заг. ред. І. Г. Богатирьова. Київ: Дакор, 2021. 198 с.
7. Проект Закону України «Про пенітенціарну систему». URL: <https://minjust.gov.ua/m/13102020-povidomlennya-pro-provedennya-publichnogo-gromadskogo-obgovorennya-proektu-zakonu-ukraini-pro-penitentsiarnu-sistemu> (дата звернення: 18.05.2022).

Бубенько Ростислав Володимирович,
курсант другого курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Попружна Алла Василівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки
та соціально-економічних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

КОЛОНИЯ ДЛЯ МАЛОЛІТНІХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

На початку ХХ ст. зростання підліткової злочинності зумовило врегулювання питання на державному рівні. Так, 19 квітня 1909 р. було опубліковане нове Положення про виховно-виправні заклади для малолітніх осіб, створені спеціальні суди для малолітніх порушників закону, а кримінальне покарання замінювалося на примусово-виправне виховання. Згідно з цими нововведеннями створювалися спеціальні виховно-виправні заклади – колонії, де малолітні правопорушники були відокремлені від впливу досвідчених дорослих злочинців.

У Чернігові робота в цьому напрямку почалася із письмового звернення від 15 лютого 1894 р. генерал-губернатора Є. К. Андрєєвського щодо питання затвердження в губернії колонії для малолітніх злочинців. Звернення отримало підтримку громадськості й вже 4 березня того ж року розпочався збір коштів на її будівництво. Першим великим, приватним спонсором став Н. А. Терещенко, внісши 1000 крб. 30 березня 1894 р. відбулося перше загальне зібрання засновників колонії.

Після завершення підготовчого етапу у червні 1895 р. колонія отримала назву Землеробсько-ремісничої колонії для малолітніх, а 8 липня в передмісті Чернігова в сучасному районі Подусівка було розпочато її будівництво, 13 вересня затвердили статут колонії. 17 жовтня 1896 р. відбулося урочисте освячення закладу, який прийняв свої перших в'язнів.

Землеробсько-ремісничка колонія для малолітніх офіційно підпорядковувалася введених у Чернігові 1 вересня 1895 р. Тюремній інспекції. Проте заклад мав відмінності від звичайних місць позбавлення волі [1, с. 7]. Вихованці колонії користувалися значно більшою свободою, ніж арештанти, відбуваючи покарання в тюрмах. На думку адміністрації та вихователів, дітей, які опинилися на злочинному шляху, можна було повернути до нормального життя завдяки доброму до них ставленню, свідомій праці і довірі. На цих трьох принципах засновувалась уся виховна робота. Колоністи жили в спільних

казармах, але роботу визначали, виходячи з їх інтересів, нахилів та здібностей. Тому колонія мала велике та багатогалузеве господарство. Воно складалося із рільництва, городництва, садівництва та птахівництва. Поряд із сільським господарством існувало і цегляне виробництво та миловаріння. Вихованці займалися виготовленням дерев'яних ложок, гончарного посуду, шиттям одягу та взуття.

Вироблену сільськогосподарську та промислову продукцію продавали на ринках і ярмарках. Причому торгівлею займалися самі вихованці, яким у виховних цілях довіряли матеріальні цінності та гроші.

У колонії знаходилися діти різного віку і соціального походження. Так, наприклад, у 1914 р. із 174 осіб, які утримувалися в колонії, було 158 засуджених, 13 під слідством та 3 безпритульних. У віці від 11 до 12 років – 1 дитина, а от віком з 16 до 18 – 108 осіб. З них 2 походили з дворян, 16 з козаків, 119 з селян, 9 підлітків «позашлюбних». Протягом 1914 р. колонія отримала чистого прибутку 5,054 крб 40 коп. [1, с. 7].

Мінімальний термін знаходження в колонії – 1 рік, а максимальний – 7 років. За цей час вихованці повинні були отримати як мінімум початкову освіту.

Навчально-виховний процес для вихованців колонії віком 14–17 років передбачав вивчення основ Закону Божого, письма та арифметики, історії та географії Російської імперії. З дітьми займалися малюванням та церковними співами, читанням. Підлітки опановували ремісничі та сільськогосподарські професії [2, с. 132].

Великі надії покладали на духовне виховання. Спочатку служба проходила прямо в класі, але 19 жовтня 1897 р. була освячена церква імені святого Феодосія. Для того, щоб колоністи пишалися місцем свого ув'язнення, колонію вирішили назвати в пам'ять 17 жовтня 1888 р., що було схвалено 29 червня 1898 р.

Про високий рівень виховної роботи свідчило зменшення кількості втеч, розитивне ставлення містян до колоністів та виготовленої ними продукції.

Однак не обійшлося й без неприємностей. Так 27 січня 1914 р. троє підлітків, що втекли із колонії, вчинили крадіжку домашніх речей у козака Дениса Осипенка, за що були затримані поліцією.

Список використаних джерел

1. Руденок В. Я. Колонии для малолетних начала XX века. *Вал.* 2002. С. 7.
2. Самохіна Н. Чернігів за часів губернатора Євгена Андреевського. *Скарибниця української культури.* 2012. № 14. С. 122–146.

Варламова Ярослава Геннадіївна,
курсантка 2 курсу факультету пробації
Академії Державної пенітенціарної служби;
науковий керівник:

Попружна Алла Василівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки
та соціально-економічних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ДО ІСТОРІЇ ПОЛІЦІЇ ЧЕРНІГОВА НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

З кінця XVIII ст. – до початку ХХ ст. 85 % сучасних земель України входило до складу Російської імперії, створення правоохоронної системи якої було пов'язано з реформами державного управління, які проводилися Петром I. Згідно з його указом від 27 травня 1718 р. була введена посада генерал-поліцмейстера. Згодом устрій, функції та компетенція поліції обумовлювались Статутом 1782 р. та царським указом «Про засоби до виправлення поліції в містах», що вийшов у 1803 р. Згідно з цими та наступними законодавчими актами поліція на місцях мала подвійне підпорядкування – Міністерству внутрішніх справ, до складу якого входила, та губернаторам.

Основними функціями поліції в «імперську добу» було не тільки підтримання чинної влади та забезпечення наявного суспільно-політичного ладу, а й забезпечення протипожежної безпеки, збір інформації про запаси продовольства та його охорона, митний контроль, проведення рекрутського набору, забезпечення належного стану шляхів та, зокрема, контроль за працею ув'язнених. Нерідко поліцейські відділи виконували функції в'язниці для порушників закону [1].

Як зазначає чернігівський дослідник В. Руденок, датою заснування чернігівської поліції вважають 1798 рік. Також відомо, що у 1802 р. на 4 тисячі мешканців Чернігова припадало 11 поліцейських будок. У цей час працівник поліції ніс відповідальність за досить широке коло питань, пов'язаних з життєдіяльністю міста – освітлення вулиць та роботу сажотрусів. Витрати на утримання поліцейських службовців покладалися на органи міського самоврядування. Слід зазначити, що вони складали значну частину чернігівського бюджету. Так, у 1804 р. з грошей, які надійшли до міської казни, на поліцію було витрачено 3 032 крб.

Одним з відомих чернігівських поліцмейстерів, тримав у страху порушників закону, був Карл Борисович Сакс [2, с. 7].

Якщо на початку XIX ст. у Чернігові налічувалося 4,5 тисяч жителів міста, то наприкінці століття, за даними Всеросійського перепису населення 1897 р., у місті проживало 14 548 чоловіків та 13 168 жінок, а разом населення становило 27 716 осіб. А вже 1913 р. у Чернігові налічувалося 35 850 жителів. Зростання населення відбувалося головним чином за рахунок притоку селян, які йшли до міста в пошуках роботи та кращої долі. Збільшення кількості жителів міста позначилося й на формуванні міського середовища – збільшувалася загальна площа міста та поступово воно перетворилося з маленького містечка на справжній губернський центр [3, с. 5–6].

Поліцейська реформа 1862 р. повною мірою торкнулась і Чернігова. У цей час у звичайному губернському місті з населенням тоді ще у 14 612 осіб були дві поліцейські частини. Перша, разом з управлінням поліцмейстера, була розташована у зведеному в 1860 р. двоповерховому цегляному будинку навпроти Театрального скверу (зараз приміщення Чернігівської міської прокуратури). Друга – на вулиці Набережній (вул. Пушкіна на перетині вулиць Шевченка та Родимцева) у будівлі, яка не збереглася. У 1875 р. відбувся адміністративно-поліцейський поділ Чернігівської губернії на 15 повітів, 45 станів та 175 волостей. Управління Чернігівської повітової поліції розміщувалось на перехресті вулиць Гончої та Стрітенської.

У другій половині XIX ст. поліція утримувалась коштом міського бюджету. Відомо, що у 1874 р. Дума надала поліцмейстеру для нічних рейдів супроводжувача та фінансувала купівлю кінської зброї. А збільшення рівня крадіжок спричинило необхідність винайняти нічну варту у кількості 31 особи, витративши на це 2 232 крб. У 1875 р. Дума перерахувала на утримання міської поліції 3 600 крб, винайняла будинок для Першої поліцейської частини і закупила зброю.

У 1883 р. на прохання Думи Чернігів був поділений на окремі поліцейські дільниці, де дільничний службовець повинен був наглядати ще й за санітарним станом. На початку XX ст. гарнізон Чернігівської поліції складався з поліцмейстера, його помічника, двох приставів, чотирьох їх помічників та 45 городових. Цими силами і забезпечувався правопорядок у вже 32 тисячному місті. Проте, як свідчила місцева преса, криміногенна ситуація у Чернігові була досить складною. Звичайним явищем були крадіжки, пограбування, бійки – особливо під час ярмарків. Усе це вимагало посилення та вдосконалення місцевої поліцейської організації.

3 березня 1894 р. у Чернігові була відкрита школа підготовки кандидатів на посади кінно-поліцейських урядників. Це був пер-

ший місцевий спеціальний навчальний заклад, який готував професійних правоохоронців

У 1908 р. розпочалася остання у Російській імперії поліцейська реформа, яка значною мірою звільнила правоохоронців від величезної кількості обов'язків, що не відповідали їхньому головному призначенню. У 1906 р. штат чернігівських городових, які отримували 240 крб на рік, з 45 збільшується до 67 осіб, а у 1908 р. у складі чернігівської поліції з'являється «сискне відділення», створюється поліцейський оркестр [2, с. 7].

Історичні джерела повідомляють вартість поліцейсько одягу за цінами 1871 р.: шапка з темно-зеленого сукна – 1,5 крб, шинель з сірого сукна – 11, 53 крб, мундир – 7, 97 крб, шаровари – 5,75 крб, взуття – 2 крб.

Лютнева революція 1917 р. і прихід до влади Тимчасового уряду зумовили необхідність термінового створення нових спеціальних органів охорони буржуазно-демократичного ладу. Тимчасовий уряд санкціонував ліквідацію установ царського карального апарату – жандармерії та поліції. 10 березня 1917 р. було ліквідовано департамент поліції і розпочалось формування народної міліції, яку тимчасовий уряд теж прагнув використати як інструмент своєї каральної політики [1, с. 119].

Формування системи міліції переходило до відання органів місцевого самоврядування, які у свою чергу визначали необхідну кількість штатних працівників та їх грошове утримання. Міністерство внутрішніх справ, що мало здійснювати загальне керівництво, видавати нормативні акти, проводити ревізії, насправді мало номінальний вплив.

8 березня 1917 р. за міського голови Чернігова Аркадія Верзилова розпочалась реорганізація поліції в міську міліцію. Верзилов зазначив, що міліції буде доручено охороняти порядок у місті, її керівництво обиратиметься, а нижні чини служитимуть за вільним наймом.

Начальнику міліції належала вся повнота влади з підтримки порядку у місті. Такими самими повноваженнями наділялися районні очільники міліції. Громадяни, які служили в міліції, озброювалися за вказівкою начальника міліції, носили синю пов'язку на лівій руці та мали посвідчення з підписом і печаткою. Начальник міліції отримував 3 720 крб, з яких 720 шли на виїзд. Також місто надавало йому квартиру з освітленням, опаленням та водопостачанням. Помічник начальника отримував 3 000 крб, на

відміну від попередніх положень у Чернігові тепер існувало 2 районних начальника начальника міліції (оклад 2400 крб), також у кожного було по два помічника з окладом 1500 крб.

Значним викликом для діяльності міліції стала амністія в'язнів міської тюрми у квітні 1917 р. згідно з постановою Тимчасового уряду. Таке недалекоглядне рішення привело до зростання рівня злочинності у місті [4, с. 127].

Список використаних джерел

1. Історія правоохоронних органів України: підручник / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 232 с.
2. Руденко В. Я. З історії чернігівської поліції. *Чернігівські відомості*. 2006. 13 вересня. С. 7.
3. Острячко А., Аскерова Л. Чернігів у ХІХ – на початку ХХ ст.: формування міського середовища. *Краєзнавство*. 2012. № 3. С. 5–19.
4. Казіміров Д. До питання про формування міської міліції в Чернігові навесні 1917 р. *Сіверянський літопис*. 2018. № 4. С. 126–133.

Волошина Яна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства
вищого навчального закладу Укоопспілки
Полтавського університету економіки і торгівлі

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Проблема ресоціалізації осіб, які повертаються з місць позбавлення волі, є особливо актуальною на сучасному етапі розвитку нашої держави та пенітенціарної системи. Засуджені, які відбули покарання та вийшли на волю, стикаються з низкою проблем, таких як: відсутність місця проживання, роботи, засобів для існування, втрата родинних і соціальних зв'язків. Це, звичайно, негативно впливає на психіку особи, усвідомлення нею свого соціального призначення, розуміння сенсу життя та мети власного перевиховання; вона відчуває тягар статусу засудженого, який не дає їй надії на майбутнє. Саме тому така особа потребує спеціальної психологічної підготовки до життя поза місцем позбавлення волі.

Термін «реабілітація» у перекладі з латинської мови означає «відновлення». Цей термін характеризується різноманітністю тлумачень, які використовуються в праві, соціології, психології, медицині тощо. Так, виокремлюють правову, соціальну, психологічну, професійну, побутову, медичну, фізичну та інші види реабілітації.

Соціальна реабілітація – це процес усвідомлення впливу соціальних умов на хворобу або травму та повернення особистості її основних соціальних функцій і почуття соціальної повноцінності [5, с. 42]. Це відновлення повноцінних взаємин людини із суспільством, її здатності брати активну участь у суспільному житті. Зазначений процес передбачає вжиття комплексу методів і заходів різного характеру, спрямованих на відновлення соціального статусу та прав особи.

Одним із таких методів соціальної реабілітації в пенітенціарній системі є ресоціалізація засуджених, яка спрямована на соціальну адаптацію людей, звільнених після відбуття покарання, повернення їх до нормального життя у ролі повноцінного члена суспільства [7].

Вивченню проблематики ресоціалізації засуджених та її психолого-правових аспектів приділяли увагу такі науковці, як: А. С. Баронін, А. І. Богатирьов, О. І. Богатирьова, В. В. Василик, О. Л. Главацька, О. Г. Гуменюк, П. М. Гусак, З. Ф. Дільна, С. Ю. Замула, О. В. Ільїна, О. Л. Караман, О. Г. Колб, М. Ю. Кутєпов, К. М. Лемішак, І. І. Пампура, Г. С. Резніченко, М. В. Романов, А. С. Романова, О. С. Турчина, Ю. В. Чуфаровський та інші. Вони досліджували правову природу та психологічні особливості ресоціалізації, розглядали її через призму соціологічної структури особистості та як педагогічне явище тощо. Це свідчить про складність і багатогранність процесу ресоціалізації, який викликає інтерес у наукової спільноти з різних галузей.

Ресоціалізація є широко вживаним поняттям, оскільки досліджується кримінологами, соціологами, психологами.

Правознавці під ресоціалізацією пропонують розуміти свідоме відновлення соціального статусу особи засудженого, його особистих якостей, необхідних для нормального життя в суспільстві, а також засвоєння нових моральних цінностей і соціальних ідеалів. Науковці зауважують, що основною умовою ресоціалізації є виправлення особистості для стимулювання правослужняної поведінки [8, с. 42].

Законодавець ресоціалізацію трактує як «свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві» [4].

У психологічній літературі ресоціалізацію визначають як протидію десоціалізації, тобто процес, протилежний соціалізації. Деякі вчені ресоціалізацію розглядають як процес повторного пристосування особистості до життя в суспільстві, її інтеграцію в соціум [1, с. 7].

Соціологічна інтерпретація змісту поняття «ресоціалізація» зводиться до того, що це тривалий і складний процес засвоєння нового соціокультурного середовища, який передбачає задоволеність особи своїм життям і почуття психоемоційного комфорту [3].

У педагогічному аспекті ресоціалізація розглядається як подолання перешкод у процесі соціалізації особистості за допомогою комплексу педагогічних засобів, механізмів та форм їх реалізації [6, с. 5].

Процедура ресоціалізації відбувається у два етапи: 1) під час відбування покарання; 2) після звільнення від відбуття покарання. Перший етап спрямований на подолання негативних емоцій засудженого, пов'язаних з ізоляцією від соціуму та обмеженням психологічної свободи; формування психологічного налаштування на сприйняття таких тимчасових обмежень. Другий етап характеризується наданням психоемоційної підтримки засудженому на шляху соціальної адаптації до нормальних умов життя, налагодження соціальних контактів, формування об'єктивного ставлення до навколишнього світу і проблем, з якими особа може стикатися після звільнення від відбування покарання [2, с. 34].

Отже, нині термін «соціальна реабілітація» характеризується високим рівнем популярності, однак у науковій літературі відсутнє чітке й однозначне визначення його змісту. Ця категорія використовується у різних сферах життя, зокрема медичній, освітній, психологічній, фізичній тощо. У значенні правового терміна під соціальною реабілітацією розуміють механізм ресоціалізації засуджених, спрямований на зниження психотравмального впливу умов позбавлення волі на особистість.

Ресоціалізація засуджених є важливим напрямком соціальної політики держави, оскільки повернення засудженої особи до соціального життя визнається важливою суспільною й актуальною проблемою для сучасної України, яка тримає курс на підвищення рівня свідомості громадян і зниження рівня злочинності. Процес ресоціалізації спрямований на зміну способу міркування та життя особи засудженого таким чином, щоб після відбуття покарання була можливість і мотивація розпочати «нове» життя, в якому відбувається соціалізація особистості та набуття позитивних особистісних властивостей.

Список використаних джерел

1. Березовська Л. І., Ямчук Т. Ю. Особливості ре соціалізації підлітків з девіантною поведінкою. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 4 (57). С. 5–11. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/222783> (дата звернення: 15.05.2022).

2. Василик В. В. Виправлення та ресоціалізація засуджених до позбавлення волі в системі засобів реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 33–39. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/lawjournal/article/view/1289> (дата звернення: 15.05.2022).

3. Камбур А. В. Відтворення життєвого простору особистості за допомогою ресоціалізації. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка. Психологія. 2018. № 3. С. 129–134. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/13396> (дата звернення: 15.05.2022).

4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 15.05.2022).

5. Лянной Ю. О. Визначення видів реабілітації у професійній підготовці майбутніх магістрів з фізичної реабілітації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2013. № 112 (2). С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2013_112%282%29_42 (дата звернення: 15.05.2022).

6. Пидюра І. П., Вайнола Р. Х. Соціально-педагогічні аспекти ресоціалізації вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2017. № 9 (17). С. 4–8. URL: https://www.researchgate.net/publication/320252538_Social-pedagogical_aspects_resocialization_of_pupils_of_the_centers_social-psychological_rehabilitation_of_children (дата звернення: 15.05.2022).

7. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17> (дата звернення: 15.05.2022).

8. Романова А. С. Психологічно-правові особливості ресоціалізації засуджених. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2021. № 11 (23). С. 40–46.

Волощук Оксана Троянівна,

кандидат юридичних наук, в.о. завідувача кафедри міжнародної та кримінальної юстиції, доцент Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РФ ЗА АГРЕСІЮ ТА ВЧИНЕННЯ ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ

Сьогодні наша держава переживає надзвичайно складні часи. Внаслідок агресії рф в Україні відбувається повномасштабна війна. Причиною – «*casus belli*» – агресор називає проведення нібито політики знущань, геноциду київським режимом, що призвело до того,

що є потреба у захисті людей, демілітаризації та денацифікації України. РФ виставляє себе «захисником» та «рятівником» українців від самих себе, нахабно і цинічно викривляючи, як поняття військової агресії, підмінюючи її терміном «спецоперація» [4], так поняття геноциду, підмінюючи його терміном «денацифікація» [1]. Не потрібно бути фахівцем, щоб зрозуміти наміри рф. Очевидним є те, що путінський режим хоче зруйнувати нашу державність, незалежність та ідентичність. Безперечно, такі злочинні акції викликали потужний опір і супротив по всіх фронтах, у тому числі і на юридичному.

26 лютого 2022 року Україна звернулась із позовом проти рф до Міжнародного суду ООН [6] щодо звинувачення в геноциді. Крім цього, 3 березня прокурор так званого Гаазького трибуналу (Міжнародного кримінального суду) Карім Хан розпочав розслідування злочинів щодо військової агресії рф проти України. Оскільки Україна і досі ще не ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду, то це відбулось за зверненням спочатку 39 держав-учасниць Статуту, надалі кількість держав збільшилась до 41 [2]. Також було і звернення до Європейського суду з прав людини. 28 лютого 2022 року ЄСПЛ отримав запит України про інформування уряду рф про прийняття термінових тимчасових (забезпечувальних) заходів згідно зі ст. 39 Регламенту Суду у зв'язку з *«масовими порушеннями прав людини, які вчиняються російськими військовими в ході військової агресії проти суверенної території держави України»*. І вже 1 березня було винесено рішення про застосування таких заходів: *ЄСПЛ наказав уряду росії «утримуватися від військових нападів на цивільне населення та цивільні об'єкти, в тому числі житлові приміщення, транспортні засоби швидкої допомоги й інші цивільні об'єкти, що перебувають під спеціальною охороною, зокрема школи та лікарні, а також негайно забезпечити безпеку закладів медичної допомоги, їх особового складу й автомобілів швидкої допомоги на території, яка піддається нападу або облозі російських військ»* [7].

Варто зауважити, що в кожному із цих випадків ситуація є невтішною, оскільки не тільки сам процес розгляду справ рф буде, зважаючи на певні важелі впливу зі сторони рф (до прикладу, право вето як постійного члена Ради Безпеки ООН), дуже складним і затяжним, а й суттєві проблеми прогнозують у плані виконання рішень цих міжнародних судових установ.

Чому виникатимуть такі проблеми? І найголовніше – як їх можна вирішити? Передусім слід враховувати той факт, що міжнародні судо-

ві установи суттєво відрізняються за порядком формування й особливо процедурою звернення, ініціювання справи та виконання рішень від внутрішньонаціональних судових систем. Підставою створення таких установ є норми міжнародного права, які оформляються у вигляді такого установчого акта, як статут на основі погодження позицій держав-учасниць. Як правило, юрисдикція чітко обмежена і визначена у статуті доволі невеликим колом питань. Якщо держава не є учасницею статуту, то надзвичайно мало є маневрів у міжнародному праві, щоб порушити справу без згоди держави-відповідачки. Також слід враховувати ще одну специфіку – розгляд справ у міжнародних судах довготривалий, кропіткий і надскладний процес.

Справа в Міжнародному суді ООН. Зазвичай, до Міжнародного суду ООН (далі – МС ООН) не так просто звертатися. Згідно з його Статутом [5] юрисдикція МС ООН визначається у такий спосіб: (1) на підставі поданих сторонами заяв про визнання юрисдикції Суду («*optional clause*») (п. 2 ст. 36 Статуту). Така заява у формі одностороннього акта відповідної держави може бути зроблена в будь-який момент; (2) на підставі положень чинних договорів та конвенцій (п. 1 ст. 36 Статуту). При цьому до відання Суду належать питання, які спеціально передбачені в договорах чи конвенціях і вони є чинними на момент відкриття провадження. Такі договори можна згрупувати таким чином: 1) двосторонні або багатосторонні щодо конкретного предмета, в положеннях яких визнано юрисдикцію Суду з правових спорів щодо тлумачення або застосування цих договорів; 2) двосторонні або багатосторонні щодо мирного врегулювання спорів, які визнають юрисдикцію Суду щодо будь-якого спору між сторонами, незалежно від предмета спору. За таких ситуацій юрисдикція Суду має договірну основу і Суд може приймати до розгляду справу на підставі односторонньої письмової заяви; (3) на підставі визнання юрисдикції МС ООН *ad hoc*. Згідно з п. 1 ст. 36 Статуту до відання Суду належать усі справи, передані йому сторонами. У таких випадках сторони висловлюють згоду на одноразовій основі за допомогою спецугоди, яка має форму клопотання до Суду про розгляд спору. Юрисдикція в цьому разі визнається з моменту ратифікації цієї угоди Суду.

Отже, як бачимо, МС ООН має обмежену юрисдикцію щодо спорів між державами. Україна, ініціюючи розгляд справи, врахувала те, що РФ ніколи не дасть згоди на розгляд справи в МС ООН, а тому треба діяти іншим шляхом – шукати можливості зробити це

без її згоди. Оскільки і Україна, і рф є учасницями Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 1948 р. [3], в якій міститься положення про те, що «Спори між Договірними Сторонами з питань тлумачення, застосування або виконання цієї Конвенції, включаючи спори щодо відповідальності тієї чи іншої держави за вчинення геноциду або одного з перерахованих у статті III діянь передаються на розгляд Міжнародного суду на вимогу будь-якої зі Сторін у спорі» (ст. 9), Україні вдалося порушити справу. Обґрунтовуючи позовні вимоги, Україна зазначила, що між Україною та рф виник спір щодо тлумачення і застосування Конвенції, оскільки Україна та росія дотримуються протилежних поглядів щодо того, чи мав місце в Україні геноцид, і чи є Конвенція підставою для застосування росією військової сили проти України, щоб «попередити та покарати» за цей нібито геноцид. Українські представники в МС ООН наголошували на протиправності та безпідставності вторгнення російських військ на територію України, а також перекручуванні російською стороною поняття «злочину геноцид», який нібито відбувається в нашій державі під контролем і сприянням влади. Крім цього, в заяві України йшлося про те, що Росія, заперечуючи існування Українського народу як такого і навмисно вбиваючи та завдаючи серйозних поранень українцям, – сама вчиняє дії, що можуть бути кваліфіковані як геноцид відповідно до Конвенції. Поряд із заявою Україна направила запит про встановлення тимчасових заходів.

Варто зазначити те, що процес розгляду справи в Міжнародному суді ООН буде довготривалим, як це власне характерно для всіх судових установ на міжнародному рівні. Незважаючи на хороші прогнози для України, «каменем спотикання» буде, якщо не реформують до того часу Раду Безпеки ООН, виконання рішення Міжнародного суду ООН. Рф уже заявила, що не буде виконувати його. У таких випадках згідно зі ст. 94 Статуту ООН звертаються до примусового виконання рішення за допомогою механізмів РБ. Зрозуміло, що постійний член від рф заблокує цей процес шляхом вето. Тому виходить патова ситуація. Рішення буде, а виконання за умови присутності постійного представника в РБ ООН з правом вето – не буде. Виходом із цієї ситуації є негайна реформа РБ ООН з виведенням із її складу рф як постійного члена.

Справа в Міжнародному кримінальному суді. Щодо розгляду справи у МКС у Гаазі і відповідно виконання рішення цього суду,

то тут теж виникає чимало запитань. По-перше, чи можна розглянути справу в МКС, якщо ні Україна, ні рф не ратифікували Римського статуту МКС, навіть більше, рф відкликала після подій Євромайдану, Революції гідності свій підпис? По-друге, як можна притягнути до індивідуальної кримінальної відповідальності на міжнародному рівні в. путіна та його оточення, якщо рф їх елементарно не видасть? Однак навіть при такій песимістичній перспективі все ж можна говорити і про позитивні сторони. Передусім це стосується свободи пересування глави рф та його оточення поза межами своєї країни. Візити до держав-учасниць Римського статуту для них будуть під забороною, оскільки це загрожуватиме їх арештом, інші держави, які не є учасницями, які засуджують рф, теж можуть видати їх МКС. Крім цього, рішення МКС є надзвичайно авторитетним і це дозволить Україні порушувати питання про репарації після війни і витребувати в держав, на територіях яких є майно, банківські рахунки росіян чи інша власність, їх на відновлення нашої держави. Звісно, за наявності такого рішення в іноземних держав менше буде запитань і вони будуть більш охочі йти на діалог та співпрацю у цьому питанні.

Справа в Європейському суді з прав людини. У цьому випадку найскладніше, оскільки з 16 вересня 2022 року рф уже офіційно не буде учасницею Європейської конвенції 1950 р. і це дає їй ще більшої впевненості, що вона ухилиться від виконання всіх рішень, які можуть бути ухвалені в ЄСПЛ.

Враховуючи всі ці труднощі, юридичний фронт України, представлений авторитетними та кваліфікованими юристами-міжнародниками, почав активно діяти з перших днів війни. Розпочато роботу щодо створення Спеціального трибуналу для суду рф за вчинення агресії та інших злочинів проти України.

Отже, фактично такою поведінкою, з чітко вибудованою стратегією щодо захисту своїх інтересів на міжнародній арені, Україна доводить свою цивілізованість і відданість демократичним цінностям, а не варварським способом вирішення спорів через війну та смерті абсолютно безневинних людей, як це робить рф, для якої пріоритетом є право сили.

Список використаних джерел

1. «Денацифікація» по-кремлівськи: росіяни оприлюднили програму геноциду українців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3451395-denacifikacia-pokremlivski-rosiani-opriludnili-programu-genocidu-ukrainciv.html> (дата звернення: 16.05.2022).

2. Кількість країн, які звернулися до МКС у зв'язку зі злочинами РФ в Україні, зросла до 42. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/818614.html> (дата звернення: 16.05.2022).

3. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text (дата звернення: 16.05.2022).

4. Путін офіційно оголосив про проведення спецоперації на Донбасі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/24/novyna/polityka/putin-oficijno-oholosyv-pro-provedennya-specoperacziyi-donbasi> (дата звернення: 16.05.2022).

5. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 16.05.2022).

6. Україна подала позов проти РФ до Міжнародного суду ООН у Гаазі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60545890> (дата звернення: 16.05.2022).

7. Юридичний фронт: кого і як Україна може притягти до відповідальності у міжнародних судах. URL: <https://dejure.foundation/tpost/lu106gg0r1-yuridichni-front-kogo-yak-ukrana-mozhe> (дата звернення: 16.05.2022).

Ворушило Олександр Валерійович,

курсант другого курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;

Попружна Алла Василівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки
та соціально-економічних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ДО ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ТЮРЕМНОГО ЗАМКУ

Перші відомості про в'язницю на території Чернігова датують 1628 р., однак дані, де саме вона знаходилася, не збереглися. У XVIII ст. в'язниця розміщувалася на території фортеці – за 40 м на південь від Спасо-Преображенського собору. Будівля була збудована з дерева та оточена невеликим парканом. У 1750 р. у центрі Чернігова сталася велика пожежа, майже весь центр був знищений. Серед казених будівель, постраждалих під час пожежі 1750 р., був «секвестр полковий» або «турма» [1, с. 160]. Точної інформації, де знаходилася в'язниця, немає. Посилаючись на інші джерела, можна припустити приблизне розташування неподалік від магістрату. Місцезнаходження цієї установи уточнює опис Чернігова 1766 р., де вказано, що «секвестр полковий каменний» знаходився на Київській вулиці, якщо йти «з города сквозь ряд лавок крамних в правую сторону». Згадана вулиця прямувала від Київської (Любецької) брами до Водяних воріт. Цьому опису відповідає зображення тюр-

ми на мапі 1768 р. Отже, ця невелика за розміром споруда знаходилася десь на місці руїн підвалу чоловічої гімназії [2, с. 42].

Наприкінці XVIII ст. уже непридатний старий Чернігівський острог (в'язницю) було розібрано, а у 1801 р. продано на дрова з відкритих торгів за 520 рублів. На старому валу, біля Єлецького монастиря, місцева влада викупила ділянку землі за 100 рублів у монастиря [4, с. 7].

На викупленій ділянці планувалося збудувати новий тюремний замок із дотриманням сучасних вимог. Замок планували збудувати в рамках тюремної реформи Олександра І, яку втілював у життя генерал-губернатор князь А. Б. Куракін. Архітектором замку обрали Адріана Захарова. Новий острог спочатку було побудовано з дерева за старовинними традиціями, з прямокутними палісадами з двох рядів поставлених вертикально колод із загостреними кінцями. Всередині цієї огорожі було збудовано дерев'яні приміщення для ув'язнених, а перед воротами – вартівню. Старомодний замок не відповідав вимогам часу. Відомо, що у 1802 р. Малоросійську губернію було поділено на Чернігівську та Полтавську. Маленьке і провінційне містечко перетворилося на великий губернський центр з усіма необхідними для цього атрибутами. Стрімко розвивається торгівля, з'являються мануфактури, заводи і фабрики, відкриваються освітні заклади, розвивається духовна, культурна та фінансові сфери. Із усіма цими змінами відповідно відбувається зростання кількості населення міста, що в свою чергу зумовлює ріст злочинності в місті. Згідно з планом міського архітектора Карташевського, передбачалось замінити дерев'яну огорожу цегляною з 4 баштами по боках [3, с. 55].

У 1803 р. проєкт за наказом генерал-губернатора було змінено місце розташування варті, ворота стали подвійними, а башти замість круглих стали чотирикутними. Тюремний будинок уже був цегляним із дерев'яними господарськими будівлями поруч. У 1806 р. було закінчено зведення тюремної стіни, на яку витратили 980 тисяч цеглин. У цілому будівництво коштувало 16 574 крб 20 коп.

Таким чином, нова в'язниця не мала тепер ніяких спільних рис із острогом, а більше нагадувала середньовічний феодальний замок, за що і отримала назву – «тюремний замок».

У такому вигляді будівля Чернігівського тюремного замку знаходилась у першочерговому вигляді майже до середини XIX ст. Так, у донесенні Чернігівського поліцмейстера від 31 січня 1840 р.

йшлося: «Имеется тюремный дом в довольно хорошем состоянии и устроен из камня с деревянными службами. Содержание в нем арестантов удобно, и караул стражею содержится исправно» [5; 6]. У 1849 р. дерев'яні флігелі і кам'яний корпус замінили кам'яним двоповерховим корпусом. Згідно з «Технической описью зданий, занимаемым тюремными замками» від 30 грудня 1881 р. тюремний замок складався з кам'яного двоповерхового корпусу, перекритого залізом із трьома флігелями та чотирма баштами, в яких розміщувалися: кухня, лазня, майстерня та цейхгауз. У 1910 р. до основної будівлі було добудовано третій поверх.

В'язнів цього закладу нерідко залучали до виконання брудних робіт. Так, за Чернігівською в'язницею було закріплено підряд на санітарну очистку. Активно арештантів використовували під час епідемій для проведення дезінфекції.

Таким чином, Чернігівський тюремний замок перебудовувався, але не втрачав своїх функцій і продовжував діяти під різною назвою більше 200 років. До того ж він став своєрідним втіленням історії міста.

Список використаних джерел

1. Дубовський В. Пожежа 1750 року в старому Чернігові. *Сіверянський літопис*. 1997. № 6. С. 154–166.
2. Ігнатенко І. До питання про локалізацію будівель військового та цивільної адміністрації в чернігівській фортеці у кінці XVII–XVIII ст. *Сіверянський літопис*. 2016. № 3. С. 37–46.
3. Бондар О. М. Сердюк Д. А. В'язниці-Остроги. *Подорож козацьким Черніговом XVII–XVIII ст.*: пугівник. 2015. С. 54–55.
4. Руденок В. Я. С чего начиналась Черниговская тюрьма. *Вал*. 2001. С. 7.
5. Тюремний замок вже 200 років приймає ув'язнених чернігівців. URL: <https://www.gorod.cn.ua/news/gorod-i-region/39051-tyuremnii-zamok-vzhe-200-rokiv-priimaє-uvjaznenih-chernigivciv.html> (дата звернення: 17.05.2022).
6. Чернігівський слідчий ізолятор. URL: https://ukrprison.org.ua/departament_institutions/chernigivska/1209396981 (дата звернення: 17.05.2022).

Горбач Ігор Олександрович,
старший викладач кафедри правової та спеціальної підготовки
Територіально відокремленого відділення «Кам'янська філія
Академії Державної пенітенціарної служби»;
Пестрецов Олексій Володимирович,
викладач центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення «Кам'янська філія
Академії Державної пенітенціарної служби»

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах сучасного світу здатність впливати на людей, вправно організовувати працю, вміло керувати ситуацією є надзвичайно важливою. Лідер виконує безліч соціальних ролей, кожна з яких вимагає наявності конкретних особистих якостей. Лідерство як феномен розглядається з різних поглядів, в тому числі й з психолого-педагогічних позицій [1; 3; 4; 5].

Лідерство – це складний соціальний, психологічний та педагогічний процес групового розвитку, коли окремих індивід виконує роль лідера, тобто об'єднує, спрямовує дії всієї групи, яка очікує, приймає і підтримує його рішення. У результаті цього процесу відбувається виникнення та диференціація групової структури, її оптимізація і вдосконалення. Лідер – це такий учасник групи, який у значущих ситуаціях здатний здійснювати суттєвий вплив на поведінку інших її учасників. Ми розглядаємо лідерство як тип управлінської взаємодії, заснований на поєднанні різних джерел влади залежно від конкретної ситуації та спрямований на спонукання людей для досягнення спільних цілей. Звідси лідером є особа, за якою решта всіх членів групи визнає право брати на себе найбільш відповідальні рішення, а також визначати напрям і характер діяльності всієї групи.

Серед проблем, які знаходяться в компетенції лідера, основними є: встановлення і розвиток певного типу організаційної культури; побудова ефективної комунікації в організації; формування робочих груп і управління ними; управління конфліктами; побудова коаліцій і розвиток партнерських відносин; своєчасне реагування на динаміку зовнішнього середовища і управління змінами.

Найбільш важливими є такі здібності лідера: вміння реалізувати, делегувати повноваження і відповідальність, розкривати творчий потенціал, здібності до організації і мотивації групової роботи,

встановлення пріоритетів, самопізнання і самооцінки, переконання, аналітичного мислення, розпізнавання головного і другорядного, системності, обробки і формування інформації, розробки програм, виявлення тенденцій, розподіл зусиль і часу.

Управління в пенітенціарній системі засновано на силі примусу, підкорення (coercive power), але існує велика різниця між бажанням «вести (lead), керувати» і бажанням «контролювати». Ефективний лідер не бажає «контролювати» або маніпулювати своїми підлеглими. Якість менеджменту сильно впливає на кримінально-виконавчу систему, через більш дбайливе та більш розумне управління можна покращити якість системи відбування покарань, навіть за складних об'єктивних соціальних та економічних умов. Стилі та методи управління персоналу пенітенціарної служби часто відображають те, як людина (лідер) особисто ставиться до роботи з людьми: філософія стосунків, налагодження спільної роботи, вміння ладити один з одним тощо. Високі стандарти щодо персоналу кримінально-виконавчої служби України повинні бути метою підготовки фахівців цієї галузі, і одним з напрямків цієї підготовки має бути розвиток їх лідерських якостей.

На нашу думку, найбільш ефективним методом розвитку лідерських якостей працівників пенітенціарної служби є тренінг. Перед розробкою та проведенням тренінгу було підібрано діагностичний інструментарій та досліджено стан сформованості лідерських якостей 40 співробітників пенітенціарної служби з досвідом роботи не менше 3-х років. Використаний діагностичний інструментарій містив такі методики: Методика виявлення «Комунікативних та організаторських схильностей» (КОС-2), тест-опитувальник «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жариков, Є. Крушельницький), тест-опитувальник А. Мехрабіана для вимірювання мотивації досягнення, «Експрес-діагностика рівня самооцінки особистості» С.В. Ковальова, «Багатофакторний опитувальник лідерства» Б. Басса, «Психогометричний тест» С. Деллінгера.

Тестування дозволило виявити, що 15 % респондентів мають дуже високі показники рівня комунікативних та організаторських здібностей, 40 % – високі, у 25 % показники на середньому рівні, 15 % – нижче середнього, з низькими показниками виявлено 5 % респондентів. За діагностикою лідерських якостей високі показники виявлено у 60%, середній рівень діагностовано у 25 %, низький – у 15 % респондентів. Домінуюча мотивація на досягнення успіху

була визначена у 22,5% чоловіків і у 32,5 % жінок серед всіх тестованих, а на уникнення невдач – у 27,5 % чоловіків та 17,5 % жінок. Високий рівень самооцінки діагностовано у 45 % респондентів, середній – у 40 %, низький – у 15 %. Здатність до трансформаційного лідерства на високому рівні знаходиться у 50% респондентів, на середньому рівні у 37,5 %, низький рівень продемонстрували 12,5 % респондентів. За «Психогометричним тестом» С. Деллінгера фігура «Трикутник», яка символізує лідерство, наявна у 45 % респондентів. Матеріали діагностичних досліджень довели, що для респондентів з яскраво вираженими лідерськими здібностями характерним є здатність долати перешкоди на шляху до досягнення цілей, вияв наполегливості та високої працездатності, незалежності та високої ініціативи при постановці завдань, вияв високого рівня адаптованості до змінних умов та багато іншого. Отримані результати показали, що багато хто з тестованих демонструють достатньо високий рівень сформованості лідерських якостей, але все ж є необхідність покращення наявних показників та розвитку лідерських якостей. Для цього було розроблено та запроваджено спеціальну тренінгову програму з розвитку лідерських якостей працівників пенітенціарної служби для розкриття їх лідерського потенціалу, розвитку лідерських якостей, осмисленню власного досвіду, розширенню багажу знань, самопізнанню, розвитку їх комунікативних якостей у процесі групової взаємодії, налагодженню згуртованості колективу, яка складалася з двох тренінгів.

Перший тренінг був присвячений опрацюванню навичок міжособистісного спілкування, розпізнаванню почуттів і емоцій, розвитку «емоційного інтелекту». На думку А. Є. Книш, розвинений емоційний інтелект дозволяє лідеру: «знаходитися в гармонії з власними намірами та переживаннями; забезпечувати довіру команди і впевненість в успішності власного майбутнього; створювати унікальний психологічний клімат, що спонукає команду ділитися своїми ідеями та способами вирішення конкретних завдань; майстерно керувати мотивацією команди; підтримувати у команді високий рівень креативності та готовності до прийняття здорового ризику; підтримання в колективі спрямованості на неперервний розвиток та навчання; підвищувати продуктивність праці за рахунок раціонального управління емоційними станами в колективі» [2, с. 7]. Метою другого тренінгу був розвиток лідерських якостей у співробітників пенітенціарної служби. Вправи були націлені на: сприяння форму-

ванню у респондентів лідерської Я-концепції, лідерського світогляду, покращення рівня самооцінки; розвиток в них позитивного мислення, самосприйняття, сприйняття оточуючих, відчуття власної гідності і відповідальності; вдосконалення вміння працювати в колективі, відстоювати свою думку, поважати думку іншої людини, організаторські здібності.

Рефлексія за результатами тренінгу та відгуки учасників демонструють позитивне ставлення працівників до можливості покращення своїх лідерських якостей та впровадження отриманих знань і навичок у професійну діяльність. Україні потрібні пенітенціарні керівники, які володіють високою мотивацією, енергійні, гуманістичні, зрілі, мислячі та новаторські. Вони повинні мати дуже сильні навички організаційного управління, що базуються на досвіді в галузі людських ресурсів, управління персоналом, трудових відносин та державного управління. Вони повинні бути здатні добре ладнати зі своїми підлеглими і виявляти в них найкраще. Треба наголосити, що система кримінально-виконавчої служби є складною та вразливою системою, але такою, що піддається змінам, у тому числі й «позитивні зміни».

Список використаних джерел

1. Горбач І. О. Шляхи формування стратегічно-діяльнісного компоненту лідерського потенціалу майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ «ХПІ», 2020. № 3. С. 122–138.
2. Книш А.С. Емоційний інтелект лідера у сфері бізнесу: навч. посібник / ред.: О. Г. Романовський, С. В. Калашникова; Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с.
3. Кубрак Р. М., Лень В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічним відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро: Біла К.О., 2018. 272 с.
4. Романовський А. Г. Педагогика лидерства: монографія. Харьков: НТУ «ХПИ», 2018. 496 с.
5. Романовський О. Г., Горбач І. О. Лідерський потенціал майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ «ХПІ», 2019. № 2. С. 73–84.

Гранкіна Валентина Ігорівна,
викладачка кафедри організації досудового розслідування
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПРОБАЦІЇ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ ІЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку пробації та кримінально-виконавчої системи одним із найважливіших напрямів є забезпечення виправлення та ресоціалізації осіб засуджених до позбавлення волі з метою захисту суверенних прав і свобод громадян, забезпечення безпеки суспільства. Одним з таких напрямів є пенітенціарна пробація або доцільніше сказати – постпенітенціарний нагляд. Відповідно до нормативного визначення пенітенціарна пробація являє собою підготовку осіб, які відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування після звільнення за обраним ними місцем проживання [1]. Що ж до функцій постпенітенціарного нагляду – в законодавчому полі вони не врегульовані. Однак прийнято вважати, що такі функції полягають у підготовці засуджених до звільнення шляхом визначення місця проживання після звільнення, влаштування до спеціалізованих установ для звільнених, госпіталізації до закладів охорони здоров'я, сприяння у працевлаштуванні працездатних осіб, та частково реалізуються в пенітенціарна пробації.

Якщо звернутись до Європейського досвіду поводження з особами, звільненими з місць позбавлення волі, доцільно дослідити міжнародні нормативно-правові акти. Так, у рекомендаціях CM/Res (2010) 1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію (далі – Правила) визначено, що пробація належить до процесу виконання в суспільстві покарань і заходів, передбачених законом і призначених правопорушнику. Вона містить широке коло функцій та заходів виховного впливу, а саме: нагляд, контроль та надання допомоги, забезпечення безпеки суспільства і залучення засудженого до суспільного життя [2]. Одним із напрямів діяльності пробації, визначених Правилами, є постпенітенціарна адаптація – процес реінтеграції злочинця в соціумі на конструктивній основі в умовах планування цієї діяльності та здійснення нагляду за злочинцем [3, с. 28].

Пункт 61 Правил визначають здійснення постпенітенціарного контролю після звільнення від тюремного ув'язнення, який має бути

спрямований на вирішення проблем засуджених, таких як працевлаштування, місце проживання, освіта і забезпечення виконання ними умов звільнення, щоб зменшити загрозу скоєння нового кримінального правопорушення. Цю функцію відповідно до Закону України «Про пробацію» та наказу Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України Міністерства внутрішніх справ від 03.04.2018 року № 974/5/467/609/280 «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» (далі – наказ), частково виконує пенітенціарна пробація. Ця функція полягає в підготовці осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання. Пункт 62 Правил передбачають здійснення допомоги в соціальній адаптації з метою ведення законного способу життя за їх згодою після виконання ними постпенітенціарних обов'язків.

Пункт 56 Правил передбачає роботу з сім'єю засудженого, але в редакції Закону України «Про пробацію» ця функція відсутня. Однак, як вказує М. М. Прищепка, в пункті 4, розділі 2, наказу зазначено, що якщо право на проживання в житловому приміщенні потребуватиме погодження з фізичними або юридичними особами, уповноважений орган з питань пробації звертається для з'ясування цього питання до фізичних або юридичних осіб, що не забороняє звернутися до членів сім'ї засудженого з метою з'ясування можливості проживання після звільнення за обраною засудженим адресою [4].

Проте ми погоджуємось з О. О. Шкутою, що позитивний європейський досвід може бути адаптований до українських реалій лише за умови ретельного вивчення законодавчих конструкцій, що належать до пенітенціарних систем у різних державах, і використання цих напрацювань у кримінально-виконавчому праві України. Так автор, обґрунтовуючи доцільність створення нової пенітенціарної системи України, серед інноваційних підходів визначає:

– розробку та прийняття постпенітенціарних заходів, що передбачає в Україні створення організаційної системи патронажу та оптимізації механізму трудового та побутового влаштування звільнених з метою нейтралізації загальносоціальних детермінант постпенітенціарної злочинності;

– активізацію наглядового вектора діяльності органів прокуратури щодо чинного законодавства з метою унеможливлення зловживанням правом з боку суб'єктів постпенітенціарного патронажу;

– удосконалення функціонування центрів реабілітації для звільнених з пенітенціарних установ з метою поліпшення умов їхньої діяльності та забезпечення психолого-педагогічного впливу на осіб, які перебувають у них на обліку [5, с. 82].

На думку Н. Г. Перепічки, постпенітенціарна адаптація є важливою складовою, яка передбачає не лише діяльність уповноважених органів у формуванні правомірної поведінки, а й забезпечення можливості подальшої адаптації та соціалізації осіб, які відбували чи були звільнені від відбування покарання, допомогу таким особам у здобутті освіти чи подальшому їх працевлаштуванні. Саме тому вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом урегулювання положень про соціальну роботу та працевлаштування після звільнення, посилення контролю за реалізацією законодавства у сфері надання соціальної допомоги засудженим тощо [6, с. 136].

Проаналізувавши чинне законодавство нашої держави у сфері пробації, слід зауважити, що нормативного закріплення постпенітенціарна діяльність досі немає. Служби пробації у своїй діяльності обмежені лише підготовкою до звільнення, звужуючи цим функції, які покладені на органи пробації в інших країнах світу. Отже, на нашу думку, постпенітенціарна пробація потребує законодавчої регламентації та в разі такого унормування виконуватиме двовекторну функцію: реінтеграцію, поєднану із соціальною адаптацією осіб, та кейс щодо здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Про пробацію: Закон України від 05 лют. 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 30.05.2022).

2. Рекомендація CM/Rec(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації: прийнята Комітетом Міністрів 20 січня 2010 року на 105-му засіданні заступників Міністрів. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097> (дата звернення: 30.05.2022).

3. Міжнародні стандарти, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань: метод. рек. Біла Церква, 2016. 131 с.

4. Прищеп М. М. Постпенітенціарна пробація в системі профілактики злочинності. URL: http://lsej.org.ua/5_2020/47.pdf 2020 (дата звернення: 30.05.2022).

5. Шкута О. О. Деякі питання реформування кримінально-виконавчої системи України у глобальному вимірі. *Пенітенціарна система у глобальному*

виміри: матеріали I Міжнародного пенітенціарного форуму (м. Рівне, 29–30 жовт. 2021 р.). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янчука. Рівне: ВД «Гельветика», 2021. С. 80–83.

6. Перепічка Н. Г. Інститут пробації в Україні: відповідність нормам міжнародного законодавства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 134–144.

Даніель Анна Володимирівна,

кандидат юридичних наук,
керуючий Адвокатським бюро Анни Даніель

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Статтю 10 Закону України «Про охорону дитинства» кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності [2].

Нормами міжнародного гуманітарного права та міжнародного права захисту прав людини закріплено чітку заборону згвалтування та інших форм сексуального насильства в будь-який час.

У міжнародному праві загального визнання набуло положення про те, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони й піклування, належного правового захисту як до, так і після народження. Необхідність особливого захисту дітей уперше було проголошено у Женевській декларації прав дитини 1924 р., підтверджено у Загальній декларації прав людини 1948 р., а також у Декларації прав дитини 1959 р. і закріплено у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та у Конвенції про права дитини 1989 р. [3, с. 4].

Внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ проти України, за інформацією Офісу Генерального прокурора, станом на 13 травня 2022 року, більше ніж 646 дітей постраждали, офіційне число дітей-жертв – 226, поранених – 420 [4].

За інформацією з відкритих джерел, станом на 01 червня 2022 року, поліція розслідує 393 кримінальні провадження щодо злочинів, які вчинили військові РФ, та від яких постраждало 588 дітей. З них 162 дитини загинуло, 232 дитини було поранено, і 103 – на сьогодні рахуються як безвісти зниклі діти.

До початку збройної агресії, згідно з даними щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2021 році до Уповноваженого звернулося 2 006 осіб щодо порушення прав дітей. Більшість звернень стосувалися права дитини на піклування та турботу батьків (384), права на соціальний захист (383), права на освіту (243), права на утримання з боку батьків (233), права на захист від насильства (169) [5, с. 173].

За 10 місяців 2021 року постраждалими від згвалтування стали 247 дітей. За аналогічний період 2020 року від вказаного злочину потерпіли 184 дітей. Кількість облікованих кримінальних правопорушень за вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, зросла майже втричі: з 58 у жовтні 2020 року до 161 у жовтні 2021 року. Відповідні дані щодо розбещення неповнолітніх: за 2020 рік кількість випадків – 184, за 2021 рік – 237 [5, с. 198].

Під час збройних конфліктів Резолюція Ради Безпеки ООН 1261 (1999) визначає шість серйозних порушень проти дітей. Саме ці порушення є предметом Щорічної доповіді Генерального секретаря ООН «Діти та збройний конфлікт» і Щорічної доповіді Спеціального представника Генерального секретаря у справах дітей та збройних конфліктів. До них належать: 1) вербування і використання дітей; 2) убивства та каліцтва дітей; 3) згвалтування та інші форми сексуального насильства проти дітей; 4) напади на школи, лікарні та захищених осіб, які пов'язані з ними; 5) викрадення дітей; 6) відмова в доступі дітей до гуманітарної допомоги.

На сьогодні є достатні підстави вважати, що військовослужбовці росії вчиняють на території України як мінімум п'ять видів серйозних порушень міжнародного гуманітарного права: вбивства і каліцтва дітей, згвалтування та інші форми сексуального насильства проти дітей, напади на школи, лікарні та захищених осіб, які пов'язані з ними, викрадення дітей і відмову в доступі до гуманітарної допомоги. Ці серйозні порушення міжнародного гуманітарного права є воєнними злочинами [6].

Сексуальне насильство щодо неповнолітнього чи малолітнього – це втягнення дитини з її згоди або без такої дорослою людиною або іншою дитиною у прямі або непрямі дії сексуального характеру для задоволення сексуальних потреб або отримання вигоди [3, с. 16].

Згвалтування та інші форми сексуального насильства проти дітей України, які вчиняються російськими військовослужбовцями, є

найбільш аморальними та нищими злочинами. Ще у 2018 році під час попереднього вивчення ситуації в Україні прокурор Міжнародного кримінального суду зазначила про те, що сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, зокрема і проти дітей, містить ознаки складу воєнних злочинів зґвалтування та інших форм сексуального насильства чи катувань або нелюдського поводження, чи зазіхання на особисту гідність.

Відповідно до вимог ст. 34 Конвенції ООН про права дитини держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою держави-учасниці, зокрема, вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо запобігання: а) схиланню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності; б) використанню дітей з метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці; с) використанню дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах [7].

Міжнародними судовими інституціями сформована практика притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні сексуального насильства, зокрема проти дітей.

Серед визначальних справ Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди – справа проти Жан-Поля Акаессу (1998), справа проти Альфреда Мусеми (2000), Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії – справа проти Драголюб Кунараца (2000) та ін.

Найвпливовішим механізмом притягнення до кримінальної відповідальності на міжнародному рівні є Міжнародний кримінальний суд (МКС), юрисдикція якого, серед іншого, поширюється і на воєнні злочини, зокрема на сексуальне насильство.

2 березня 2022 року прокурор МКС заявив про перехід до наступного етапу – активного розслідування ситуації в Україні, наголосивши на «нульовій толерантності щодо будь-яких злочинів сексуального та гендерно обумовленого насильства». Зазначене безперечно свідчить, що випадки сексуального насильства, вчиненого російськими військовослужбовцями щодо українських жінок, буде кваліфіковано як воєнні злочини, а винних представників вищого воєнного і політичного керівництва росії буде притягнуто до кримінальної відповідальності [8].

Ефективним міжнародним механізмом є застосування правохоронними органами іноземних держав принципу універсальної

юрисдикції щодо воєнних злочинів, зокрема сексуального насильства. Уже сьогодні Латвія, Німеччина, Литва, США відкрили за національним законодавством кримінальні провадження і розслідують воєнні злочини, вчинені збройними силами рф.

Як відомо, правоохоронні органи України відкрили низку кримінальних проваджень за фактами сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, а саме: знущань і зґвалтувань жінок та дівчат у Донецькій, Київській, Харківській і Херсонській областях. Досудове розслідування таких злочинів здебільшого здійснюється органами Служби безпеки України, до вчинення першочергових слідчих дій залучено й слідчих Національної поліції України.

Протягом останніх десятиліть міжнародне право постійно розвивалось, шукаючи найбільш ефективні механізми притягнення винних осіб до відповідальності за найжахливіші злочини, зокрема за акти сексуального насильства, якщо вони скоєні як одна із форм воєнних злочинів, злочинів проти людяності або актів геноциду. Вперше зґвалтування переслідувалося як воєнний злочин, злочин проти людяності та акт геноциду Міжнародними кримінальними трибуналами щодо колишньої Югославії та Руанди. Саме завдяки судовій практиці цих органів були сформовані необхідні визначення та підходи, що дозволили визнати акти сексуального насильства найтяжчими міжнародними злочинами [9].

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4215> (дата звернення: 15.05.2022).
2. Про охорону дитинства: Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 15.05.2022).
3. Денисовський М. Д., Федчак І. А. Сутність та профілактика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності неповнолітніх і малолітніх: посібник. Львів, Тернопіль: ЛьвДУВС, 2018. 132 с.
4. Ювенальні прокурори: 226 дітей загинуло в Україні через збройну агресію рф. URL: https://t.me/pgov_gov_ua/4087 (дата звернення: 15.05.2022).
5. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2021 рік про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/schoricha-dopovid-2021.pdf> (дата звернення: 15.05.2022).
6. Як Росія знищує майбутнє України. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/diti-pid-rosijskim-pritsilom.html> (дата звернення: 15.05.2022).
7. Конвенція ООН про права дитини (20 листопада 1989 року) (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21

грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#n157 (дата звернення: 15.05.2022).

8. Російські воєнні злочинці, винні у сексуальному насильстві, будуть покарані. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/seksualne-nasilstvo-rosijskij-metod-vedennja-vijnita-politiki.html#:~:text=%D0%A9%D0%B5%202018%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81,%D1%87%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%B7%D1%96%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%20%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення: 15.05.2022).

9. Чому сексуальне насильство під час збройних конфліктів є міжнародним злочином? URL: <http://jurfem.com.ua/chomu-seksualne-nasyilstvo-pid-chas-zbroinyh-konfliktiv-ye-mizhnarodnym-zlochynom/> (дата звернення: 15.05.2022).

Діденко Олексій В'ячеславович,

викладач кафедри правової та спеціальної підготовки

Територіально відокремленого відділення

«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Соціальне поняття «біженець» існує вже багато десятків років. У всьому світі з кожним роком усе більше і більше зростає кількість біженців. Найчастіше люди вимушені ставати біженцями через політичні або воєнні конфлікти між країною, в якій вони проживають та іншою країною або країнами. На тлі цих обставин громадяни вимушені покидати свої домівки та шукати прихисток у більш спокійному та безпечному місці з вірою на краще майбутнє.

Проблема вимушеного переміщення людей є досить гострою в наш час. На відміну від людей, які усвідомлено залишають свою етнічну батьківщину, біженці прагнуть потрапити в іншу країну не тому, що їм просто захотілося переїхати до іншої країни в пошуках кращого життя, а внаслідок гострої потреби врятуватись від обставин, наприклад, через загрозу їхньому життю, через війну або громадянський конфлікт, голод, через страх стати жертвою переслідування за ознаками громадянства, раси, віросповідання тощо. Найбільше біженців приймають країни, які розвиваються. Держави, які беруть на себе відповідальність за подальше забезпечення життя біженців, мають піклуватися також про дотримання міжнародно-правових норм захисту прав біженців, які зазначені у Конвенції ООН.

У діяльності Організації Об'єднаних Націй одним із пріоритетних напрямків діяльності залишається питання про біженців. У

1951 році була прийнята Конвенція про статус біженців, яка є основним міжнародно-правовим документом, що регулює правовий статус вказаної категорії осіб та захищає їх основні права й свободи [2]. Згідно з цією Конвенцією забороняється будь-яка дискримінація щодо біженців. Положення про біженців, закріплені цією Конвенцією, не завжди виконуються країнами, які приймають біженців та надають їм цей статус. Часто біженці стикаються із проблемами порушення або обмеження їхніх прав у тій чи іншій країні перебування, що не передбачене міжнародним правом прав людини.

Міжнародне право прав людини спрямоване на захист прав людини на міжнародному, регіональному та національному рівнях [3]. Існує чимало міжнародних договорів, зокрема договорів між країнами, направлених на розвиток та захист прав людини. Такі договори і документи політично зобов'язують держави їх дотримуватись. Ключовими міжнародними договорами в галузі прав людини є такі:

- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, в основу якого покладено загальну декларацію прав людини;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, який передбачає захист прав і свобод людини на міжнародному рівні;
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації;
- Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1].

Розглядаючи статус біженця у рамках вищезазначених міжнародних правових документів, було виявлено декілька розбіжностей з прописаними нормами і реаліями, з якими стикаються біженці в тій чи іншій державі. Так, наприклад, міжнародний пакт про громадянські і політичні права передбачає низку статей каталогу прав людини. Якщо говорити про право на вільне пересування та свободу вибору місця проживання, то біженці будуть дещо обмежені у цьому, адже в певних країнах при статусі біженця людина має обмеження щодо вибору місця проживання і є залежною від держави, яка розподіляє біженців на житло. Тим паче, біженець є обмеженим у вільному пересуванні країнами, він має залишатись у країні, яка надала йому статус біженця, не маючи можливості покинути її поки має цей статус.

Беручи до уваги міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, біженці також мають певні проблеми із реалізацією своїх соціально-культурних та економічних прав. Якщо говорити

про працевлаштування, то держави, які приймають біженців, плідно займаються працевлаштуванням біженців, аби ті якомога швидше могли ставати незалежними від уряду та інтегруватися у життя країни перебування. Але у цьому випадку біженець не може претендувати на прибуток, еквівалентний тому, який отримує громадянин цієї країни, або претендувати отримати гідну посаду, яка відповідатиме його освіті та навичкам, лише тому, що біженець не є громадянином і він відрізняється тим, що він нижче статусом. Візьмемо за приклад біженців країни арабського походження. У країнах, де вони отримали статус біженця вони не можуть влаштуватися на високі гідні посади та отримують меншу зарплатню за одну й ту ж саму роботу, що виконуватиме громадянин цієї країни. Таким чином, міжнародні права не порушуються, але і не виконуються в певному обсязі.

Отже, система міжнародно-правового захисту біженців функціонує у більшості країн, які надають притулок біженцям. Держави, які приймають у себе біженців, надають їм захист і допомогу, якої ті потребують. Під час надання цієї допомоги йде плідна міжнародна співпраця країн. Проте в цій системі країни керуються не лише нормами загальноприйнятих конвенцій і договорів, а і конституцією всередині країни, яка може мати певні розбіжності із загальними міжнародними прийнятими нормами. Через великий потік біженців із усього світу до «найпопулярніших» країн ці держави вимушені ухвалювати більш жорсткі закони, обмежуючи кількість біженців. Таким чином, можна дійти висновку, що міжнародне право прав людини працює, але має певні розбіжності і проблеми захисту прав біженців по всьому світу, які вимушені виживати у нових реаліях життя.

Список використаних джерел

1. Ключові міжнародні договори у галузі прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/klyuchovi-mizhnarodni-dogovori-u-galuzi-prav-lyudini> (дата звернення: 15.05.2022).
2. Конвенція про статус біженців: міжнародний документ від 28 липня 1951 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 15.05.2022).
3. Міжнародне право прав людини. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 15.05.2022).

Дудченко Оксана Сергіївна,
доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правознавства вищого навчального закладу Укоопспілки
Полтавського університету економіки і торгівлі

ПРИНЦИП ПОЄДНАННЯ КОЛЕГІАЛЬНОСТІ ТА ЄДИНОНАЧАЛЬНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Вдосконалення форм організації та методів діяльності органів державного управління, розвиток демократичних засад у їх роботі неможливі без вирішення питання про поєднання колегіальності та єдиноначальності у їх діяльності. У теорії права термін «колегія» вживається в кількох значеннях і походить від латинського *collegium*, що буквально означає товариство, братство, співпраця. У юридичному тлумачному словнику за редакцією В. Г. Гончаренка колегіальність визначається як принцип управління, за яким керівництво здійснюється групою уповноважених осіб (колегією), кожна з яких несе персональну відповідальність за певну сферу діяльності [1, с. 131]. Українські дослідники Б. В. Калиновський, Б. С. Кінаш, О. М. Солоненко визначають колегіальність як принцип державного та громадського управління, згідно з яким керівництво державними та громадськими органами й організаціями здійснюється колегією – групою осіб, які мають рівні права й обов’язки або дорадчі права в розв’язанні питань [2, с. 88].

Колегіальність як форма діяльності органів державного управління яскраво виражена перш за все в діяльності колегіальних органів загальної компетенції. Український дослідник О. Ю. Оболенський визначає колегіальність як форму обговорення та прийняття рішень групою осіб з урахуванням загальної думки тих, хто брав участь в обговоренні [3; 4, с. 155]. Колегіальні форми вирішення питань використовуються під час обговорення й ухвалення рішень з основних питань централізованого керівництва господарською, соціально-культурною й адміністративно-політичною сферами, здійснення загальнодержавної, міжгалузевої, галузевої й територіальної координації [5, с. 29]. За такої умови колегіальності питання, які належать до компетенції відповідного органу, обговорюються та вирішуються більшістю голосів членів колегіального органу.

Єдиноначальність як форма діяльності органів державного управління виявляється в тому, що очолює відповідний орган один керівник (наприклад, міністр, голова місцевої державної адмініст-

рації). Це сприяє оперативності в управлінській діяльності, підвищує персональну відповідальність керівника за роботу очолюваного ним органу, виконання покладених на нього функцій. Але єдиноначальність унеможливує використання колегіальних форм обговорення й вирішення найважливіших питань. Саме таким виявом колегіальності в єдиноначальних органах є колегії центральних органів виконавчої влади і місцевих державних адміністрацій України. На думку вчених В. Л. Ортинського та З. Р. Кисіля, роль єдиноначальності полягає в забезпеченні необхідної дисципліни й організованості, персональної відповідальності за доручену справу, виконання прийнятих рішень, дотримання пріоритету загальнодержавних інтересів у діяльності галузей управління й окремих підприємств, установ, організацій. Поєднання колегіальності з єдиноначальністю обумовлене двома формами побудови й організації роботи органів виконавчої влади. Колегіальність створює умови для більш глибокого обговорення питань, що має особливу вагу під час вирішення складних, комплексних проблем, стає на перешкоді суб'єктивізму, зловживанню владою. Проте колегіальність ускладнює управлінську діяльність, її процедура, зокрема, може гальмувати оперативне вирішення нагальних питань [5, с. 29].

Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів «...» [6]. Одним з основних принципів діяльності Міністерства юстиції України є принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності, який втілюється у створенні та функціонуванні в структурі міністерства колегії. Отже, відповідно до ст. 13 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» від 02 липня 2014 р. № 228 колегія створюється для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Міністерства юстиції України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності. Її кількісний та персональний склад затверджує відповідно міністр [6].

Аналіз Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про колегію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади і місцевої державної адміністрації» від 02 жовтня 2003 р. № 1569 дає можливість виділити основні функції колегії міністерства. Відповідно до нього колегія

міністерства: 1) обговорює і ухвалює рішення щодо перспектив і найважливіших напрямів діяльності відповідного міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, місцевої держадміністрації; 2) розглядає пропозиції щодо: вдосконалення законодавства; забезпечення співпраці з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування під час виконання покладених на них завдань; розширення міжнародного співробітництва у відповідній галузі (сфері діяльності), регіоні, на території; формування та реалізації державної політики у відповідній галузі (сфері діяльності), регіоні, на території; 3) обговорює прогнози і програми соціально-економічного розвитку відповідної галузі (сфери діяльності), регіону, території, інші державні програми та визначає шляхи їх реалізації; 4) розглядає питання про стан дотримання фінансової, бюджетної дисципліни, збереження та використання державного майна, здійснення внутрішнього фінансового контролю та усунення виявлених недоліків; 5) розробляє пропозиції щодо вдосконалення діяльності міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, їх територіальних органів, місцевої держадміністрації, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління; 6) аналізує стан роботи міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, місцевої держадміністрації з питань забезпечення прав і свобод людини і громадянина; 7) розглядає результати роботи міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, їх територіальних органів, місцевої держадміністрації, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління, а також інших підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності і підпорядкування (в межах компетенції); 8) аналізує стан дотримання законодавства з питань державної служби, організаційно-кадрової роботи та виконавської дисципліни; 9) розглядає інші питання, пов'язані з реалізацією завдань, покладених на міністерство, інший центральний орган виконавчої влади, місцеву держадміністрацію [7].

Таким чином, колегія Міністерства юстиції України є консультативно-дорадчим органом, який створюються для всебічного розгляду та вирішення питань, віднесених до відання міністерства. Саме у функціонуванні колегії міністерства втілюється поєднання колегіальності та єдиноначальності.

Список використаних джерел

1. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова, Н. В. Безсмертна, Я. І. Безугла; за ред. В. Г. Гончаренка. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
2. Калиновський Б. В., Кінаш Б. С., Солоненко О. М. Державне будівництво та муніципальне право: словник термінів та визначень. Київ: КНУВС, 2006. 228 с.
3. Оболенський О. Ю. Державна служба: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003, 344 с.
4. Державне управління та державна служба: словник-довідник / уклад. О. Ю. Оболенський. Київ: КНЕУ, 2005. 480 с.
5. Ортинський В. Л., Кісіль З. Р., Ковалів М. В. Управління в органах виконавчої влади України: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 296 с.
6. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 р. № 228. Дата оновлення: 01.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
7. Про затвердження Типового положення про колегію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади і місцевої державної адміністрації: постановою Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2003 р. № 1569. Дата оновлення: 23.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1569-2003-п#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

Забуга Юлія Юрївна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник лабораторії дослідження проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

З початку повномасштабної військового вторгнення армії російської федерації Указом Президента № 64/92 від 24.02.2022 р. на території нашої держави був введений воєнний стан. В умовах війни перед країною постали нові виклики, одним із яких стала гостра потреба у забезпеченні пересічних українців, а також медичних закладів на лінії бойових дій, медичними виробами, а в першу чергу – лікарськими засобами. Нестача останніх спостерігалася як на Півночі, Сході та Півдні країни, де велися або й досі ведуться запеклі бої, так і в західних областях держави, де опинилася значна кількість внутрішньо переміщених осіб.

Для припинення торгівельних відносин із державою-агресором, а також для вирішення проблеми із дефіцитом лікарських засобів, Уряд був вимушений ухвалити низку змін у регуляторному законодавстві, встановивши нові правила обігу лікарських засобів в умовах воєнного стану. Зокрема, наказом МОЗ від 26.02.2022 № 384 «Деякі питання екстреної державної реєстрації лікарських засобів під час воєнного стану» була встановлена заборона реєстрації лікарських засобів, розроблення та/або виробництво яких здійснено в країні, що офіційно визнана Україною як держава-агресор. Наказом МОЗ від 19.03.2022 р. № 503 «Про заборону застосування на території України лікарських засобів походженням з Республіки Білорусь» була заборонена торгівля лікарськими засобами з цієї країни.

Постановою КМУ від 24.02.2022 р. № 153 «Про перелік товарів критичного імпорту» лікарські засоби дозовані або фасовані для роздрібної торгівлі, а також лікарські засоби (ліки) (за винятком товарів, які входять до товарних позицій 3002, 3005 або 3006), що складаються із суміші двох або більше продуктів для терапевтичного або профілактичного застосування, але не у дозованому вигляді і не розфасовані для роздрібної торгівлі, були включені до товарів критичного імпорту. Це означає, що вони не підпадають під загальний мораторій на здійснення транскордонних переказів та купівлю іноземної валюти. Водночас цей виняток не є всеохоплювальним і може не поширюватись на певні групи продукції.

Наказом МОЗ від 12.03.2022 № 474 «Деякі питання отримання гуманітарної та благодійної допомоги в умовах воєнного стану» державну установу «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» було уповноважено на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, ... які надходять на безоплатній основі (даруються, жертвуються) у вигляді гуманітарної та благодійної допомоги. Крім цього, ця установа була уповноважена на забезпечення прийняття і розподіл гуманітарної допомоги між закладами охорони здоров'я, установами, організаціями. Разом з тим на сьогодні відомі факти про розкрадання лікарських засобів, які надійшли на територію України у вигляді гуманітарної допомоги. Зокрема, вже 17.03.2022 р. начальник ГНПУ в Тернопільській області О. Богомол під час брифінгу Ради оборони Тернопільщини повідо-

мив про факт перевірки про можливе розкрадання ліків, які ввозилися вантажівкою з Німеччини [1].

Наказом МОЗ від 26.02.2022 р. № 384 «Деякі питання екстреної державної реєстрації лікарських засобів під час воєнного стану» було затверджено «Порядок екстреної державної реєстрації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів, препаратів крові, що постачаються в Україну протягом введення воєнного стану, під зобов'язання». Ним передбачається досить спрощений механізм проведення екстреної державної реєстрації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів, препаратів крові (далі – лікарські засоби) на період введення воєнного стану. Для цього достатньо письмового зобов'язання, наданого МОЗ, а також певного пакету документів, серед яких мають бути документи, що підтверджує реєстрацію лікарського засобу регуляторним органом країни заявника/виробника, а також інструкція про застосування лікарських засобів, викладена мовою оригіналу (мовою, відмінною від державної). Також передбачено, що перевірка наданих документів під час державної реєстрації таких лікарських засобів проводиться державним підприємством «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України» на безоплатній основі, а самі лікарські засоби, зареєстровані за процедурою екстреної державної реєстрації, застосовуються медичними працівниками, зокрема у закладах охорони здоров'я, без права роздрібної реалізації.

Досить цікавими є положення Постанови КМУ від 15.04.2022 р. № 471 «Деякі питання екстреної державної реєстрації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів, препаратів крові, що виробляються або постачаються в Україну протягом періоду дії воєнного стану, під зобов'язання». Нею передбачена спрощена процедура реєстрації лікарських засобів, а також продовження дії реєстраційних посвідчень на лікарські засоби, в тому числі ті, що підлягають закупівлі за результатами закупівельної процедури через міжнародні організації та державне підприємство «Медичні закупівлі України» за державні кошти, а також спрощення процедури видачі висновків про якість лікарських засобів та полегшення доступу до лікарських засобів шляхом надання дозволу на їх ввезення в іноземній упаковці. Крім цього, передбачено можливість термінової реєстрації лікарських засобів для забезпечення потреб лікувальних закладів.

Наказом МОЗ від 03.03.2022 № 406 «Щодо обігу окремих лікарських засобів в умовах воєнного стану в Україні» дозволяється

ввезення на територію України лікарських засобів, термін придатності яких не закінчився. Таким чином, вимоги щодо мінімального строку придатності лікарських засобів, які постачаються в Україну, тимчасово не застосовуються. При цьому передбачені досить спрощені вимоги до транспортування лікарських засобів та збереження лікарських засобів у складських приміщеннях.

Отже, аналіз окремих новел у регуляторному законодавстві, що стосуються обігу лікарських засобів на території України в період воєнного стану, свідчать, що вони спрямовані на те, щоб забезпечити медичні установи та пересічних громадян ліками в необхідній та достатній кількості за найбільш короткий час. Проте сам їх обіг позбавлений належного контролю з боку держави. Саме тому все частіше в ЗМІ можна знайти повідомлення про те, що гуманітарна допомога у вигляді лікарських засобів розкрадається, а стосовно винних осіб відкриті кримінальні провадження, а також побачити приписи Державної лікарської служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками про заборону реалізації тих чи інших лікарських засобів через сплив терміну їх придатності. Все це свідчить про потребу в розробленні ефективного механізму, який би дозволив забезпечити баланс між швидким доступом населення до лікарських засобів під час війни без зайвої бюрократії та мінімальним впливом держави на ці процеси для контролю щодо їх якості та надходженням у повному обсязі до кінцевого споживача.

Список використаних джерел

1. Поліція перевіряє інформацію про можливе розкрадання ліків з Німеччині на Тернопільщині. *За Збручем. Новини Тернополя і області*. URL: <https://zz.te.ua/politsiia-pereviriaie-informatsiiu-pro-mozhlyve-rozkradannia-likiv-z-nimechchyny-na-ternopil-shchyni/> (дата звернення: 15.05.2022).

Квітка Аліна Сергіївна,
молодший науковий співробітник
відділу наукової діяльності та міжнародного співробітництва
Академії Державної пенітенціарної служби

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Визначення сутності та змісту соціально-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС) передбачає узагальнення результа-

тів аналізу наукових досліджень і публікацій, у яких ученими пропонуються підходи до вирішення цього наукового завдання. Крім цього, потрібно врахувати зміст нормативно-правових документів, у яких представлено вимоги до фахових знань, умінь і навичок, а також професійно важливих властивостей та інших компонентів професійної компетентності, що мають безпосередній стосунок до соціально-комунікативної компетентності.

Результати аналізу наукових досліджень і публікацій свідчать про те, що підходи науковців до визначення структури, а отже, і сутності соціально-комунікативної компетентності суттєво відрізняються. Деякі науковці (наприклад, І. Зимня) визначають у структурі цього важливого утворення когнітивний компонент (володіння знанням), мотиваційний компонент (готовність до вияву компетентності, спрямованість особистості), поведінковий компонент (досвід вияву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності), ціннісно-значеннєвий компонент (ставлення до змісту компетентності та її об'єкта), а також емоційно-вольовий компонент [1]. Подібний підхід обрала М. Трофіменко. Дослідниця пропонує у структурі соціально-комунікативної компетентності виокремити мотиваційно-цільовий компонент (готовність до розвитку соціально-комунікативної компетентності, ціннісно-значеннєве ставлення до її змісту), інформаційно-змістовий компонент (знання її змісту, структури й призначення, вимог до належної соціальної й комунікативної поведінки), процесуально-діяльнісний компонент (вміння і здатності, досвід, соціально-комунікативна поведінка) та регулятивно-рефлексивний компонент (емоційно-вольова регуляція соціально-комунікативної діяльності, самооцінка та самоаналіз) [2, с. 71–72].

Деякий інший підхід обрала Д. Годлевська, яка у структурі комунікативної компетентності виокремлює комунікативні знання, вміння та навички (соціально-комунікативний компонент), професійно-особистісні властивості – рефлексія, креативність, емпатія (особистісно-емоційний компонент), а також досвід професійної комунікативної компетентності (діяльнісний компонент) [3, с. 11–12].

Основними компонентами соціально-комунікативної компетентності, на думку О. Діденко, є соціально-когнітивний, комунікативний, організаційно-операційний та рефлексивний. Учений вважає, що зміст цієї компетентності становить здатність до співробітництва в колективній діяльності; здатність конструктивно

вирішувати конфлікти; вміння ефективно працювати в колективі; психологічна сумісність; щира повага до праці інших та здатність їх розуміти; здатність сприймати інших; толерантність тощо [4].

Отже, попри дещо різнопланові підходи до структури і змісту соціально-комунікативної компетентності, можна зробити висновок, що її утворюють соціально-комунікативні знання, вміння, навички, досвід їх застосування в ситуаціях професійної взаємодії, а також мотиви та спрямованість особистості. Крім цього висновку, потрібно також взяти до уваги усталене визначення компетентності, представлене в Законі України «Про освіту», відповідно до якого – це «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [5].

Результати аналізу освітньо-професійних програм підготовки майбутніх офіцерів ДКВС України вказують на те, що їхня професійна діяльність вимагає від них умінь застосовувати досвід соціальної взаємодії під час вирішення професійних і життєвих проблем, досягати взаєморозуміння з керівництвом, попереджувати і вирішувати конфлікти між колегами по службі та особами, що утримуються під вартою. Крім цього, можна стверджувати, що майбутні офіцери ДКВС мають демонструвати мобільність, умінь адаптуватись і визначати особисті цілі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій; умінь підтримувати взаємини; вирішувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; здатність враховувати і розуміти інтереси й потреби інших людей, соціальних груп; ефективно взаємодіяти з колегами в групі та команді, виконувати різні ролі й функції в колективі та на робочому місці; ініціативність; здатність підтримувати конструктивні стосунки з іншими; вміння конструктивно вирішувати конфлікти, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання; вміння застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, вміння емоційно налаштуватися на спілкування з іншими; критичне ставлення до соціальної інформації та інші.

Отже, змістом соціально-комунікативної компетентності офіцера ДКВС України є сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, ціннісних орієнтацій, особистих і професійно важливих властивостей, що визначають здатність фахівця пенітенціарної служби здійснювати ефективне спілкування і соціальну

взаємодію, встановлювати і підтримувати необхідні контакти з колегами по роботі, керівництвом, підлеглими, а також особами, що відбувають покарання. У структурі соціально-комунікативної компетентності офіцера ДКВС України можна виокремити когнітивний компонент (соціально-комунікативні знання про роботу в колективі і професійному середовищі), операційно-діяльнісний компонент (уміння, навички, прийоми ефективної соціальної взаємодії і комунікації), ціннісно-мотиваційний компонент (професійно-ціннісні соціальні і комунікативні ціннісні орієнтації, потреби, мотиви і спрямованість особистості офіцера), а також професійно-рефлексивний компонент (здатність до рефлексії та професійно важливі властивості – комунікабельність, культура спілкування, толерантність, ввічливість тощо).

Список використаних джерел

1. Зимняя И. А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. 2004. 41 с.

2. Трофименко М. П. Формирование социально-коммуникативной компетентности студентов педагогических специальностей вуза в процессе профессиональной подготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Нижневартовск, 2013. 191 с.

3. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2007. 22 с.

4. Діденко О. В. Особливості впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутніх офіцерів у ВНЗ. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadsps_2014_3_6.pdf3 (дата звернення: 05.05.2022).

5. Про освіту: Закон України № 2145-19 від 5 вересня 2017 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.05.2022).

Кирієнко Андрій Іванович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;

Леоненко Олексій Анатолійович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;

Пузиревський Максим Вячеславович,
старший викладач кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби

НОВІТНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ КРИМІНАЛІСТИКИ

У сучасних умовах одним із ключових та головних завдань криміналістики є вироблення і дослідження інноваційних засобів, прийомів та методів розслідування кримінальних правопорушень, вирішення точних обставин кримінального провадження. Для успішного вирішення таких завдань криміналістика інтегрує та синтезує у собі сучасні досягнення науки та техніки [1, с. 95–100].

Аналізуючи деякі наукові дослідження, можна зазначити, що криміналістика – це наука, яка швидкоплинно розвивається та досліджується на сучасному етапі та має деякі перспективні напрями:

- диференціація криміналістичних знань, виникнення нових окремих криміналістичних теорій;
- комп'ютеризація криміналістичних засобів і методів;
- розширення слідової картини кримінальних правопорушень, що вчиняються, поява нових, нетрадиційних слідів;
- поява в арсеналі криміналістики надчутливих аналітичних методів;
- виникнення нових слідчих дій, які складно, а то і неможливо провести без науково-технічного супроводження;
- зростання значення науково-технічного забезпечення проведення досудового розслідування;
- розроблення нових методів розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються з використанням досягнень науково-технічного прогресу [2, с. 129–134].

У ХХІ ст. стан розвитку сучасної криміналістики та її перспектив, відзначаються активними дослідженнями, що сполучені з досить широким спектром застосування інноваційних підходів, засобів та технологій у всіх її складових – загальній теорії

криміналістики, криміналістичній техніці, криміналістичній тактиці і криміналістичній методиці [3, с. 142].

Деякий науковий інтерес викликають пропозиції певних вітчизняних науковців щодо таких інновацій у криміналістичній методології як нові інтеграційні технології, зокрема, такі як гендерний та ювенальний підхід у кримінальному судочинстві.

Вирішення проблемних питань таких підходів до розслідування кримінальних правопорушень з урахуванням статевої належності злочинців, а також специфіки провадження слідчих дій стосовно жінок й чоловіків уже були об'єктами деяких криміналістичних досліджень.

Під інноваціями у криміналістиці розуміють розроблені та впроваджені в практику нові сучасні методи, прийоми, технології, технічні засоби, прилади, апаратура, інструменти, метою яких є оптимізація розслідування кримінальних правопорушень та їх судового розгляду, підвищення якості та ефективності правозастосовної діяльності й зменшення помилок [4, с. 40].

Серед сучасних інноваційних напрямків досліджень загальної теорії вітчизняної криміналістики можна виділити такі: розроблення та вдосконалення науковознавчих засад криміналістики; уточнення предмета та об'єктів криміналістики; вивчення та дослідження функцій, завдань криміналістики у сучасних умовах протидії злочинності; дослідження дискусійних проблем методології криміналістики; вивчення та дослідження понятійного апарату та мови криміналістики; подальше розроблення криміналістичної систематики; розроблення окремих криміналістичних теорій та формування їх системи; дослідження проблем криміналістичної стратегії та ін. [3, с. 143].

Крім того, слід визнати те, що досить важливим при подальшому розвитку криміналістики є покращення структури криміналістичної техніки, з огляду на досвід передових країн світу у цій сфері.

Загалом до структури криміналістичної техніки у вітчизняній спеціальній літературі входять загальні положення, питання кримінальної реєстрації (криміналістичні обліки), судову фотографію та відеозапис, трасологію, судову балістику, криміналістичне дослідження письма, документів, зовнішності людини. До числа нетрадиційних галузей найчастіше належать криміналістичне дослідження матеріалів і речовин, криміналістичну вибухотехніку, фоноскопю та одорологію. Але лише в деяких наукових джерелах можна виявити систематизований матеріал щодо техніко-криміналістичного дослідження електронних носіїв інформації, криміналістичного дослі-

дження наркотичних засобів і сильнодіючих, отруйних речовин, ідентифікації за ДНК. Водночас указані галузі нерідко взагалі не згадуються як складові криміналістичної техніки, хоча в сучасній зарубіжній літературі з криміналістики вони є загальноприйнятими, а в правоохоронній практиці є одними з найбільш потрібних [5, с. 162].

Дослідивши це питання, вбачається, що на сьогодні наша держава залишається без належної уваги теоретичних аспектів і прикладних рекомендацій з деяких найбільш значущих галузей криміналістичної техніки. Тому нагальною є потреба заповнити ці прогалини шляхом здійснення закупівлі та запозичення певної наукової літератури та джерел, направлення спеціалістів України до зарубіжних країн для підвищення знань з теоретичних аспектів і прикладних рекомендацій з деяких найбільш значущих галузей криміналістичної техніки.

У вітчизняній науковій літературі, на відміну від зарубіжної криміналістики, належним чином не розвивається такий розділ, як криміналістичне дослідження електронних носіїв інформації.

Деякі позиції розглядаються переважно в межах судової експертизи, зокрема, як рекомендації з проведення експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів. Але, точного системного уявлення про цю сферу як окрему галузь криміналістичної техніки до цього часу не сформовано, що не сприяє доступності відповідного наукового продукту.

Досить серйозним напрямом криміналістичної техніки в зарубіжній літературі зазначається судова хімія, особливо в аспекті дослідження наркотичних, сильнодіючих та отруйних речовин. В українських джерелах цей напрям подано далеко не завжди, в межах розділу криміналістичного дослідження матеріалів і речовин. Зміст і структура останнього залишаються досить дискусійними, а відповідні рекомендації переважно стосуються експертних (лабораторних) методів [5, с. 163].

Також назрілим питанням у галузі криміналістичної техніки є дослідження та вилучення ідеальних слідів у пам'яті людини за допомогою техніко-криміналістичних засобів, таких як: комп'ютерні програми типу «Фоторобот», використання звуко- і відеозапису, поліграфа, спектрографа-сонографа тощо.

Запозичення та втілення міжнародних стандартів і врахування судової практики значно вплинуть на певну уніфікацію процедур і засобів процесуальної діяльності. Невпинне прагнення до ефектив-

ного досягнення цілей кримінальної юстиції передбачає необхідність затвердження взаємного визнання процесу, безумовне визнання досліджень криміналістичних лабораторій і послуг, що вони надають, експертів, їх кваліфікації, компетенції тощо [6, с. 74].

Отже, опрацювання сприятливих векторів криміналістики слугуватиме, як правило, оптимізації розслідування кримінальних правопорушень, зменшенню помилок правосуддя, покращить криміногенну ситуацію в державі.

Список використаних джерел

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики: учебник. 3-е изд. Москва: ЮНИТИ ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.
2. Комаров И. М., Тонков Е. Е. Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы. *Современное право*. 2011. № 6. С. 129–134.
3. Шевчук В. М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці*: матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 142–146.
4. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 163–166.
5. Степанюк Р. Л. Структура криміналістичної техніки: шляхи удосконалення. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: матеріали міжн.-правової конф., присвяченої 150-річчю від дня народження заслуженого проф. М. С. Бокаріуса (м. Харків, 24 квіт. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 162–163.
6. Юрка Р., Курапка Э. Криминалистика в международном сотрудничестве в уголовном процессе: в направлении взаимного признания. *Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика*. Vilnius, Charkovas, 2013. Ч. II. 74 с.

Кисельов Дмитро Валентинович,

аспірант кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Перед Україною як правовою, демократичною державою виникають питання щодо підтримання належного механізму організації трудових відносин працівників у досить складних умовах сьогодення, під час дії режиму воєнного стану.

Як зазначено у статті 43 Конституції України, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Варто зазначити, що статтею 64 Конституції України передбачається перелік прав та свобод, які можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану із відповідним строком дії таких обмежень [1]. Правові підстави введення воєнного стану на території України, або окремих її місцевостях передбачені Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Воєнний стан на території України, або окремих її місцевостях вводиться Указом Президента України, який затверджується Верховною Радою України.

Як зазначено у статті 6 пункті 1 підпункті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», що в Указі Президента України також зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку із введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 (далі – Указ) в Україні з 5 годин 30 хвилин за київським часом введено воєнний стан.

В Указі, у пункті 3, зазначено, що на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обов'язки, що необхідні для забезпечення можливості запровадження й здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Водночас основоположні права, які передбачені статтями 43 та 44 Конституції України і пов'язані з реалізацією права на працю, можуть бути обмежені в умовах воєнного стану.

Для ефективного регулювання трудових відносин та реалізації права на працю 15 березня 2022 року Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX (далі – Закон № 2136-IX).

Закон № 2136-IX визначає особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними осо-

бами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4]. Поряд з тим правове регулювання трудових відносин передбачене Кодексом законів про працю (далі – КЗпП), однак у главі XIX Прикінцеві положення КЗпП у пункті 2 визначено, що під час дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», діють обмеження та особливості організації трудових відносин, встановлені Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [5].

Сам Закон № 2136-IX передбачає особливу та дещо інакшу процедуру регулювання деяких трудових аспектів і має пріоритетне застосування на період воєнного часу.

Так, наприклад, визначено, що тривалість робочого часу працівників у період воєнного стану не може перевищувати 60 годин на тиждень. За ініціативою та проханням працівника роботодавець може надавати йому протягом періоду дії воєнного стану відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого частиною 1 статті 26 Закону України «Про відпустки» [4].

Варто зазначити, що у період воєнного стану з об'єктивних причин можуть виникати ситуації щодо неможливості працівником виконувати свої функціональні обов'язки безпосередньо в робочому приміщенні. Такий працівник може продовжити виконання своїх посадових обов'язків відповідно до статей 60¹, 60² КЗпП.

Надомна робота визначена статтею 60¹ КЗпП та передбачає виконання роботи працівником за місцем його проживання або в інших визначених ним приміщеннях, що характеризуються наявністю закріпленої зони, технічних засобів (основних виробничих і невиробничих фондів, інструменту, приладів, інвентарю) або їх сукупності, необхідних для виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт або функцій, передбачених установчими документами, але поза виробничими чи робочими приміщеннями роботодавця. Робоче місце працівника є фіксованим, але за обставин, які не залежать від працівника, та не змоги виконувати завдання за визначеним місцем проживання/роботи дозволяється за погодженням з роботодавцем та повідомленням його за три дні змінити місце фіксованого перебування/роботи.

На час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної

ситуації техногенного, природного чи іншого характеру надомна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) роботодавця без обов'язкового укладення трудового договору про надомну роботу в письмовій формі [5].

Практика останніх років показує, що досить поширеним є організація трудового процесу поза робочим чи виробничим приміщенням. Роботодавці здебільшого змінюють умови праці шляхом організації дистанційного процесу роботи.

Стаття 60² передбачає організацію праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією роботодавця, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Під час воєнного стану дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) роботодавця без обов'язкового укладення трудового договору про надомну роботу в письмовій формі. З таким наказом (розпорядженням) працівник ознайомлюється протягом двох днів з дня його прийняття, але до запровадження дистанційної роботи [5].

Варто врахувати, що в умовах воєнних дій, існує ймовірність нестабільної роботи засобів комунікації, можливі від'єднання мережі зв'язку, інтернету, перебої з електроенергією, які можуть погіршувати дистанційну роботу. Однак, на нашу думку, неналежне виконання працівником дистанційної роботи у зв'язку з відсутністю відповідних комунікацій необхідно розглядати не як порушення трудової дисципліни, а як форс-мажорні обставини.

У випадках, коли організація, підприємство чи установа не можуть функціонувати, або не може функціонувати його частина, то в таких випадках можливе оголошення простою. Як передбачено статтею 34 КЗпП, простої – це зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідвратною силою або іншими обставинами. Запровадження простою оформлюється наказом керівника, з яким працівників ознайомлюють у можливий спосіб, у тому числі за допомогою засобів електронного зв'язку. Оплата простою здійснюється з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу) [5]. Якщо існує можливість, то працівники можуть бути переведені за їх згодою з урахуванням спеціальності і кваліфікації на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації на весь час простою або на

інше підприємство, в установу, організацію, але в тій самій місцевості на строк до одного місяця.

Також можливо розглядати варіант призупинення дії трудового договору.

Призупинення трудового договору – це вимушене тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Під час припинення трудового договору є припинення робочого процесу, в той час як трудові відносини між працівником та роботодавцем продовжують все одно існувати. Ініціатором припинення трудового договору може бути як роботодавець, так і працівник.

Відповідно до частини 3 статті 13 Закону № 2136-IX відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам на час призупинення дії трудового договору в повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію проти України [4].

Отже, зважаючи на виклики сьогодення, держава всіляко намагається якісно організувати механізм регулювання праці, ставить життя та здоров'я працівників і роботодавців на одне із пріоритетних місць.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4355> (дата звернення: 31.05.2022).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 389-VIII. Дата оновлення: 24.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 31.05.2022).
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 31.05.2022).
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 31.05.2022).
5. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Дата оновлення: 27.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n191> (дата звернення: 31.05.2022).

Ковалевська Інна Володимирівна,
старший викладач центру професійної освіти
Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

КОРУПЦІЙНА СКЛАДОВА ЯК ОКРЕМИЙ ЕЛЕМЕНТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У зв'язку з повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року армії Російської Федерації на територію України та з окупацією частини території України в нашій державі постала реальна потреба прийняття, а також внесення змін до деяких законодавчих актів, а саме доповнення Кримінального кодексу України нормами, які б встановили відповідальність за колабораціонізм. Таке соціально-правове явище як колабораціонізм набуло поширення в ХХ столітті (починаючи з Другої світової війни) і визнається негативним у зв'язку із співпрацею з нацистською (фашистською) Німеччиною.

Поштовхом для більш глибокого вивчення колабораціонізму в нашій державі стала анексія АР Крим та окупація Донбасу в 2014 році.

З початком гібридної війни на Сході України багато науковців розмірковували над проблемами колабораціонізму ХХІ століття. В кримінально-правовому аспекті у його сучасному вияві колабораціонізм вивчали М. Акімов, О. Головкін, О. Ілларіонов, В. Кубальський, С. Письменський, І. Політова, М. Рубашенко, І. Сказко та інші.

У фаховій літературі є думки науковців і громадськості щодо моделювання колабораційної діяльності та пропонується поділяти колабораціонізм на свідомий і вимушений.

Під свідомим пропонується розуміти умисні усвідомлені добровільні дії громадян України, які проживають на тимчасово окупованій частині території України, бажаючи отримати для себе вигоду, усвідомлено розпочинають співпрацю з ворогом на користь іноземної держави-агресора під час збройної агресії, обіймаючи керівні та впливові, за своєю суттю, посади в незаконно створеній окупаційній адміністрації держави-агресора [1, с. 62].

Своєю чергою вимушений колабораціонізм – це умисні дії громадянина України, який проживаючи на тимчасово окупованій частині території України, не бажаючи визнавати виниклу ситуацію, вимушений працювати на користь іноземної держави-агресора під час збройної агресії Російської Федерації, виконуючи звичайну роботу, необхідну для нормальної життєдіяльності та задоволення потреб населення, яке проживає на цій території [1, с. 62].

Враховуючи ці поняття, на наш погляд, необхідно звернути увагу на деякі складові ознаки свідомого колабораціонізму і вказати на те, що:

- особи, які є громадянами України, свідомо співпрацюють з ворогом;

- є високопосадовцями (обіймають керівні посади), можуть виконувати владні та управлінські функції;

- у разі налагодження співпраці бажають отримати для себе винагороду.

Аналізуючи понятійний апарат та виділені нами ознаки, можна дійти висновку та з впевненістю сказати про те, що свідомий колабораціонізм містить корупційну складову.

Підтримуючи думку відомої української вченої Н. Орловської, яка вказує, що в умовах військового протистояння корупція без перебільшення надає додаткові переваги ворогові [2, с. 89].

У науковій літературі трапляється багате розмаїття думок, висловлюваних ученими щодо розуміння корупції.

Корупція – це явище, яке постійно розвивається і змінюється разом із суспільством. Цей розвиток зумовлений як розвитком самого суспільства, так і процесами, які відбуваються в корупційному середовищі [3, с. 26].

Під корупцією пропонують розуміти підкуп, продажність посадових осіб, одержання неправомірної вигоди (винагороди).

Разом з тим існує інше твердження щодо поняття корупції: розкрадання чужого майна з використанням службового становища дає можливість давати хабар, підробка документів дозволяє вчинити розкрадання тощо [3, с. 26].

Доволі часто під корупцією розуміють ситуацію, коли посадова особа приймає протиправне рішення (часто це буває рішення, морально не прийнятне для громадської думки), з якого отримує вигоду друга сторона, а сама посадова особа одержує незаконну винагороду від цієї сторони [5, с. 23].

Науковці та практики розглядають корупцію за різними аспектами:

- а) соціальним; б) психологічним; в) політичним; г) правовим тощо.

Закцентуємо свою увагу на політичному та економічному аспектах, оскільки, на наше переконання, ці два різновиди представляють для нас науковий інтерес.

З економічного погляду, корупція – це незаконний вид діяльності, що пов'язаний з використанням службового, посадового становища для одержання доходу [3, с. 26].

На думку вченої Н. Орловської, економічна корупція представляє взаємодію держави та бізнесу, матеріальну вигоду, збагачення. Сенс економічної корупції полягає в тому, що неправомірна вигода – це економічний регулятор ціни на товари та послуги, які виведені зі сфери відкритих ринкових відносин у сферу тіньового ринку.

Водночас політичну корупцію вчена пропонує розглядати як систему соціальних зв'язків та відносин, які встановлюються щодо незаконного набуття, збереження, розподілу та втрати влади [2, с. 90].

З позиції М. І. Мельника, корупція безпосередньо пов'язана із здійсненням публічної влади у всіх сферах соціального життя, впливаючи на підготовку і реалізацію політичних рішень [5, с. 20].

Отже, проаналізувавши політичний, економічний аспекти корупції та врахувавши позиції вчених, можна дійти висновку, що у разі здійснення колабораційної діяльності особи вступають у корупційні взаємини з ворогом.

На наше переконання, яскравим прикладом вияву колабораціонізму є:

– отримання громадянином України керівної посади в органах публічної влади і праця на користь держави-агресора (політична корупція);

– підрив економічної системи держави та отримання від ворога будь-яких благ, пільг, послуг, переваг (економічна корупція).

Список використаних джерел

1. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис Є.О. Письменський. Северодонецьк, 2020. 121 с.

2. Орловська Н. А. Корупція як системна загроза: що можна протиставити? *Суспільство, правопорядок, злочинність: теоретичні та прикладні проблеми сучасної науки*: мат. Всеукр. наук.-практ. семінару. Миколаїв: ЛДУВС імені Дідоренко, 2015. С. 89–92.

3. Протидія корупційній злочинності в Україні: навч. посіб. / Ю. І. Дмитрик, Д. І. Йосифович, І. В. Красницький, С. І. Мельник та ін.; за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 308 с.

4. Костенко Д. В. Система запобігання корупції в Україні: становлення та розвиток: дис. ... канд. з держ. управл.: 25.00.01. Київ, 2020. 229 с.

5. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.

Ковалевський Артем Вікторович,
старший викладач кафедри правової та спеціальної підготовки Те-
риторіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Політика у сфері боротьби із злочинністю тісно пов'язана із зовнішньою та внутрішньою політикою держави та є їх складовим елементом. Іншими словами, можна сказати, що з лютневим повномасштабним військовим вторгненням російської федерації на територію незалежної України відбулася суттєва зміна політичних, соціальних, економічних, релігійних процесів в Україні, які вплинули на кримінально-правову політику держави. Не зайвим буде зазначити, що практика суспільних відносин вимагає уваги до об'єктів кримінально-правової охорони.

Одним з пріоритетних напрямів розвитку кримінально-правової політики в Україні є вдосконалення кримінально-правових норм через процес криміналізації злочинних діянь.

Крім того, необхідно зауважити поняття криміналізації не знайшло свого підтвердження на законодавчому рівні. Як вказує відомий український учений В. Примаченко в теоретичній площині, криміналізацію наповнюють різним змістом та надають різного значення [1, с. 193].

Під криміналізацією, за твердженням П. Фріса, слід розуміти, процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними й, у випадку позитивної відповіді на ці питання, закріплення їх у законі як злочинів [2, с. 310].

Переважає більшість вітчизняних учених дотримуються думки, що процес криміналізації належать до повноважень Верховної Ради України. Так, на думку Н. Гуторової та Ю. Пономаренко, законодавчий орган впливає на злочинність, насамперед, шляхом визначення кола тих суспільно небезпечних діянь, які визнають злочинами, та встановлення кримінальної відповідальності за них [3, с. 38].

Значної уваги в період війни щодо криміналізації суспільно небезпечної поведінки приділено стану зовнішніх загроз основам національної безпеки України.

Тому орган законодавчої влади в процесі законотворчої діяльності посилив кримінальну відповідальність за окремими видами злочинів у сфері національної безпеки України.

Так, Кримінальний кодекс (далі – Кодекс) доповнено статтею 111¹ згідно із Законом України № 2108-IX від 03.03.2022 – Колабораційна діяльність.

На нашу думку, це доповнення є виваженим та обґрунтованим і знайде свою реалізацію у правозастосовній практиці у притягненні осіб до кримінальної відповідальності у випадку свідомої співпраці з окупантом. Також Кодекс доповнено статтею 111² згідно із Законом України № 2198-IX від 14.04.2022 – Пособництво державі-агресору.

Щодо цієї кримінально-правової практики необхідно зазначити, що за своїми ознаками вона схожа з колабораційною діяльністю і ми підтримуємо думки вчених, які вважають, що ця діяльність може бути здійснена тільки на окупованих територіях.

На наше переконання, пособництво державі-агресору відбувається умисно з фанатичним переконанням в ідеології держави-агресора і може реалізовуватись на вільних територіях України для підготовки проведення окупації та встановлення правового режиму диктатури.

Розділ I Особливої частини доповнено статтею 114² згідно із Законом України № 2160-IX від 24.03.2022 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2178-IX від 01.04.2022. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану [4].

На нашу думку, ця норма вплине на правосвідомість громадян щодо інформаційної безпеки, заборони поширення інформації про військовослужбовців та інших формувань і бойової техніки.

Отже, криміналізація злочинних діянь є явищем кримінально-правової заборони в рамках кримінальної політики. Це явище є соціально обумовленим у рамках потреб держави з метою вдосконалення сучасного кримінального законодавства, враховуючи кримінально-правову політику України.

Список використаних джерел

1. Примаченко В. Ф. Проблемні питання визначення криміналізації як методу кримінально-правової політики: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 бер. 2017 р.): Ч. 1. Дніпро: ДДУВС. С. 193–195.

2. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ: Атіка, 2005. С. 310.

3. Гурова Н., Пономаренко Ю. Пеналізація злочинів як напрямок кримінально-правової політики. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 38.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3816> (дата звернення: 30.05.2022).

Ковальська Поліна Григорівна,

старший викладач центру спеціальної підготовки
Територіально відокремленого відділення «Хмельницька філія
Академії Державної пенітенціарної служби»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ

Криміногенна ситуація, яка склалась у сучасному суспільстві, останніми роками продовжує залишатися досить складною. Аналіз стану злочинності, її тенденцій та прогностичних оцінок свідчить, що вона сьогодні виступає якісно новим феноменом як за своїми масштабами, так й за ступенем негативного впливу на всю життєдіяльність суспільства, на забезпечення надійного захисту прав та законних інтересів громадян. Однією з особливо небезпечних тенденцій сучасної злочинності є зростання її групового характеру.

У зв'язку з цим у діяльності правоохоронних органів дедалі гостріше виникає проблема організації індивідуальної профілактичної роботи з особами, які входять до так званих «груп ризику». Особливо актуальними стали питання запобігання індивідуальної злочинної поведінки, пов'язаної з рецидивом, та напрацювання науково обґрунтованих рекомендацій щодо її прогнозування.

Кримінологічне прогнозування ймовірності скоєння особою злочину є досить важливим аспектом профілактики злочинної поведінки. Значущість передбачення протиправної поведінки людини визначається необхідністю запобігання рецидивної злочинності в умовах сучасної кримінальної політики, спрямованої на застосування заходів покарання, не пов'язаних із позбавленням волі, до осіб, які найімовірніше не вчинять повторний злочин у період відбування покарання.

Сутність формування прогнозу поведінки окремої особи полягає у визначенні її ймовірної майбутньої злочинної поведінки. Суб'єкти

ж профілактичної діяльності на підставі оцінок повинні вчасно вжити необхідних профілактичних заходів, аби прогноз не виправдався. Відповідно, прогноз є спрямовальним з погляду організації планомірної роботи із запобігання злочинів з боку конкретних осіб.

Тим часом у науковій літературі відсутня єдність думок щодо можливості прогнозування індивідуальної злочинної поведінки, при цьому виділяються як її прихильники, так й учені, які заперечують доцільність такого виду прогнозування.

Прогнозування злочинної поведінки визнається самостійним видом кримінологічного прогнозування, що має свої цілі, зміст та завдання. Співвідношення прогнозування злочинності та прогнозування індивідуальної злочинної поведінки є співвідношенням загальної та одиничної категорії, при цьому кримінологія лише розробляє методологію прогнозування, прогнози щодо конкретних осіб здійснюються правоохоронними органами.

У сучасній літературі кримінологічне прогнозування індивідуальної злочинної поведінки (далі – прогнозування) розуміється як діяльність, що здійснюється спеціальними суб'єктами щодо визначення передкримінальної поведінки, оцінки та передбачення майбутньої кримінальної поведінки особи, а також посткримінальної поведінки особи, яка вчинила злочин, можливості переходу неправомірної поведінки в правомірну та останнього в перше (рецидив) [1].

Залежно від кримінально-правових показників осіб, чия поведінка прогнозується, розрізняють індивідуальне прогнозування первинної злочинної поведінки і прогнозування рецидиву, що у сучасних умовах стану злочинності становить як науковий інтерес, так й практичне значення.

Питання, що підлягають вивченню в рамках розробки теорії прогнозування індивідуальної злочинної поведінки, містять два аспекти:

- науковий – розроблення методик прогнозування;
- практичний – реалізація методики під час складання прогнозу індивідуальної злочинної поведінки.

Метою прогнозування індивідуальної поведінки особи є отримання інформації, що містить якісну характеристику майбутньої поведінки. Його завданнями виступають [2]:

- по-перше, виявлення осіб, які можуть стати на протиправний шлях та визначення ймовірності їх злочинної поведінки (прогноз первинної злочинної поведінки);

– по-друге, визначення ймовірності скоєння злочину особами, які раніше вже були визнані судом винними у скоєнні злочину (прогноз рецидивної злочинної поведінки);

– по-третє, встановлення чинників, які детермінують злочинну поведінку і перешкоджають їй.

Проблеми наукового розроблення зазначених аспектів, досягнення мети та виконання поставлених завдань зумовлено особливостями об'єкта пізнання, тобто індивідуальною злочинною поведінкою людини. Людська поведінка не є сталою системою, оскільки ймовірність вибору злочинної поведінки для конкретної особи та за певних обставин може бути досить високою, але жодне припущення про досліджувану систему не дозволяє дійти твердження, що злочин обов'язково буде скоєно. З цієї причини при індивідуальному прогнозуванні можна говорити лише про варіанти можливої в майбутньому поведінки особи, а не про однозначний прогностичний умовивід.

Поведінка особи є результатом взаємодії зовнішніх факторів і внутрішніх, особистісних якостей та властивостей конкретної людини, детермінованих у минулому впливом соціального середовища.

Як фактори, взаємодія яких найбільше може детермінувати злочинну поведінку, зазвичай вказуються:

– життєвий досвід особи, тобто її поведінка в минулому;
– поведінка особи, зокрема протиправні дії чи аморальні вчинки;
– соціальна роль особи, її соціальні позиції, ціннісні орієнтації, погляди, прагнення, інтереси, потреби, звички, мотиви поведінки, психофізіологічні особливості тощо;

– соціальні зв'язки в мікросередовищі особи, їх характер, зміст, наявність контактів з особами, які ведуть антисуспільний спосіб життя;

– групова належність особи за різними соціально-демографічними ознаками (стать, вік, професія тощо);

– життєві ситуації, в яких особа може бути в майбутньому;

– можливість зміни особистісних особливостей та соціальних зв'язків і факторів, які можуть детермінувати ці зміни.

Крім того, на етапі розвитку кримінологічної науки відсутня ідеальна методика прогнозування індивідуальної злочинної поведінки, не сформульовано загальне правило, яке дозволило б досить надійно розрізняти осіб, від яких слід очікувати скоєння злочинів. Методики прогнозування індивідуальної злочинної поведінки характеризуються такими якісними недоліками, як обмеженість дже-

рел кримінологічно значущої інформації, неповнота обліку зовнішніх або внутрішніх факторів, що впливають на поведінку індивіда, відсутність комплексного обліку кримінологічно значущої інформації, необхідної для складання прогнозу про можливу індивідуальну протиправну поведінку особи.

Список використаних джерел

1. Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія: навч. посіб. Київ: вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. 264 с.
2. Литвинов О. Кримінологічне прогнозування. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2018. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/kriminologichne-prognozuvannya/> (дата звернення: 16.05.2022).

Колмикова Олена Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту

Національного університету «Одеська морська академія»

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поняття «комунікативна компетентність» (communicative competence) виникло в 1972 р. завдяки американському вченому-антрополінгвісту Д. Хаймсу, який взяв за основу ідею Н. Хомського про лінгвістичну компетентність. У 1980-х роках М. Канейл та М. Свейн розвинули теорію комунікативної компетентності та виокремили чотири основних види компетентності – соціолінгвістичну, граматичну, дискурсивну та стратегічну.

Проблема формування іншомовних комунікативних компетентностей є предметом багатьох досліджень українських учених. Проте в них немає універсального погляду щодо дефініції терміна «іншомовна комунікативна компетентність». Так, І. Вяхк, О. Тинкалюк та Н. Бідюк тлумачать іншомовну комунікативну компетентність як комбінацію знань іноземної мови, вмінь та досвіду вирішення типових комунікативних завдань. Наприклад, І. Вяхк під цим поняттям розуміє набір фонетичних, граматичних та лексичних знань, сформованість комунікативних навичок говоріння, письма, читання та аудіювання [3, с. 27].

Тинкалюк О. під іншомовною компетентністю розуміє високий рівень практичного володіння іноземною мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації [9, с. 55].

Бідюк Н. інтерпретує цей термін як сукупність здібностей, знань, умінь, навичок, цінностей, ініціатив та комунікативного досвіду особистості, що необхідні для розуміння чужих та продукування власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування [2, с. 160].

Бегека Д., Галицька М., Єфімова О. та Павленко О. дотримуються іншої думки. На думку дослідників, іншомовна компетентність – це інтегроване утворення особистості, що володіє іноземною мовою. Таке утворення визначає рівень професіоналізму, а не є лише результатом навчання.

Бегека Д. трактує поняття іншомовної компетентності як інтегроване багаторівневе утворення у структурі особистості, яка набута в результаті навчання. Компонентами такої структури є професійно орієнтоване мовлення, вільне спілкування і володіння термінологією професійного спрямування, мовленнєвими зразками, нормами граматики [1, с. 5].

На погляд М. Галицької, іншомовна компетентність – це інтегративна професійна характеристика особистості, яка визначає рівень професіоналізму майбутнього фахівця та містить психологічні якості, потреби, мотиви, предметні та інтелектуальні знання, вміння та навички, які надають змогу успішно використовувати іноземну мову для виконання професійних завдань [4, с. 184].

Згідно з думкою О. Єфімової, іншомовна комунікативна компетентність – це складне, інтегральне особистісне утворення, що дозволяє здобувачу освіти спілкуватися у процесі іншомовного фахово-зорієнтованого спілкування, а також створювати дискурси та управляти ними [5, с. 9].

Козак С. визначає поняття іншомовної компетентності як професійно важливу рису особистості фахівця, головними компонентами якої є лінгвістичний, професійний, соціокультурний та стратегічний [7, с. 12].

Колотій Н. вважає, що «особливістю іншомовної професійної компетентності майбутнього фахівця є її зв'язок із професійною свідомістю, професійними цінностями та ідеалами, оскільки мова йде про ступінь сформованості професійного рівня, стилю професійного спілкування у різних соціально-рольових ситуаціях» [8, с. 51].

Завіниченко Н. виокремлює такі компоненти іншомовної комунікативної компетентності, як гностичний, комунікативний та емоційний [6, с. 47].

Проведений аналіз робіт вітчизняних та іноземних дослідників дозволяє зробити висновок, що іншомовна комунікативна компетентність – це складна структура, взаємопов'язаними компонентами якої є лінгвістичний, когнітивний, соціальний, стратегічний, дискурсивний, міжкультурний тощо.

Отже, іншомовна комунікативна компетентність – це не лише наявність лінгвістичних знань, але й здатність та готовність ефективно їх використовувати для вирішення конкретних завдань у ситуаціях соціальної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Бегака Д. А. Підготовка майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової комунікативної компетентності студентів педагогічного університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 20 с.
2. Бідюк Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: зб. наук. пр. Львів, 2012. С. 158–160.
3. Вяхк І. А. Умови формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2013. 227 с.
4. Галицька М. М. Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 369 с.
5. Єфімова О. М. Формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2014. 29 с.
6. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 216 с.
7. Козак С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2001. 224 с.
8. Колотій Н. В. Іншомовна комунікативна компетентність як фактор формування конкурентоспроможності майбутніх IT-фахівців. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*: Педагогіка, 2019. № 326. С. 50–53.
9. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісник Львівського університету*. Серія: Педагогіка. 2008. Вип. 24. С. 53–63.

Корчова Ірина Віталіївна,
аспірантка кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДСНС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Безумовно, забезпечення пожежної та техногенної безпеки неможливе без діяльності органу, що здійснює державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки, який для цього наділений відповідними повноваженнями, реалізація яких нерідко супроводжується можливістю вдаватися до правозастосовного розсуду. Інакше, органи ДСНС України наділені дискреційними повноваженнями, дослідження яких заслуговує на увагу.

Як звертається увага у словнику, термін «дискреція» в українській мові тлумачиться як вирішення посадовою особою або державним органом якого-небудь питання за власним розсудом; відповідно – «дискреційний» – той, що діє за власним розсудом [1, с. 298]. Дискреційні ж повноваження варто розуміти як можливість органу чи посадової особи діяти за певних умов на свій розсуд, однак у межах положень закону.

Що стосується предмета нашого дослідження, то варто зазначити, що ч. 1 ст. 68 Кодексу цивільного захисту України (далі – КЦЗ України) формулює імперативну норму, покладаючи на посадових осіб центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, обов'язок застосовувати визначені законом санкції, при виявленні відповідних порушень вимог законодавства [2]. Водночас таке повноваження містить елементи дискреції, оскільки саме ДСНС України відведено обрання з усієї множини способів реалізації владних управлінських функцій конкретного заходу, який, очевидно, повинен бути співмірним встановленим порушенням вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки.

Про один з таких заходів йдеться у ч. 2 ст. 68 КЦЗ України, яка встановлює, що у разі встановлення порушення вимог законодавства, що створює загрозу життю та здоров'ю людей, посадові особи контролюючого органу звертаються до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або частко-

вого зупинення роботи відповідних об'єктів у порядку, встановленому законом [2]. Аналогічна норма встановлена і п. 12 ч. 1 ст. 67 КЦЗ України, де зазначено, що до повноважень центрального органу виконавчої влади належить «звернення до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування ...» [2].

Як бачимо, законодавець не дає однозначної відповіді на питання, як слід розглядати повноваження щодо звернення з позовом про застосування заходів реагування – як право, або як обов'язок контролюючого органу. Це впливає з розуміння значення терміна «повноваження»: переважна більшість учених розуміє під повноваженнями сукупність прав і обов'язків осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [3, с. 639]. Інакше, повноваження будь-якого органу чи посадової особи характеризується двома структурними елементами – як правами, так і обов'язками. Що стосується повноважень ДСНС України, то, видається, що дискреція в такому разі полягає в можливості як діяти, так і бездіяти щодо звернення до суду з відповідним позовом. Водночас виникає цілком обгрунтоване питання: чи можуть посадові особи залишатися осторонь таких порушень, ігноруючи загрози охоронюваним законом соціальним цінностям, та не звертатися до суду з відповідним позовом, коли існують такі підстави для звернення?

Варто звернути увагу і на той факт, що під час формулювання відповідного повноваження органів ДСНС України законодавець використовує оціночне поняття – «порушення вимог законодавства, що створює загрозу життю та здоров'ю людей», що також вносить елементи розсуду у відповідну діяльність контролюючого органу. Дійсно, чинне законодавство не містить переліку таких порушень, і в кожному конкретному випадку посадові особи, які здійснюють перевірки, здійснюють оцінку таких порушень на предмет їх загрозливості для життя та здоров'я людей, з урахуванням спеціальних знань, якими володіють такі особи, та фактичних обставин. Така позиція відображена і в постанові Верховного Суду від 30 червня 2020 року по справі № 826/7141/16, де зазначено, що «поняття «загроза життю та/або здоров'ю людини» є оціночним поняттям, яке лежить у сфері захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна, функція контролю (нагляду) за чим, зокрема, покладена на позивача, посадові особи якого володіють спеціальними знаннями у цій сфері [4].

Вважаємо, що використання такого оціночного питання, яке є джерелом дискреційних повноважень, є виправданим, законодавець свідомо вдався до його застосування.

Таким чином, наділення органів ДСНС України дискреційними повноваженнями є об'єктивно необхідним, адже законодавство у сфері державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки не спроможне передбачити і детально зафіксувати в нормативно-правових актах усі можливі варіанти розвитку суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Дата оновлення: 03.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 27.05.2022).
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.
4. Постанова Верховного Суду від 30 червня 2020 року (справа № 826/7141/16, адміністративне провадження № К/9901/36771/18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/90090444> (дата звернення: 27.05.2022).

Костюченко Максим Анатолійович,
старший викладач кафедри фізичної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ПРОБЛЕМАТИКИ ЛІДЕРСТВА

Проблематика лідерства є досить важливою у різних сферах наукового пізнання. Одними з перших ці питання почали вивчати у сфері політики та військового мистецтва. Зокрема, в античні часи предметом уваги істориків, філософів та ораторів було питання про шляхи та засоби впливу на публіку. Історики Геродот, Плутарх залишили описи діянь військових діячів, виокремлюючи такі їхні характеристики, як розум, сильну волю, силу передбачення. Цих людей античні історики розглядали як центр історичних оповідань.

Далі, в епоху Середньовіччя, найвідомішими лідерами були представники церковної і військової сфери, а в добу Відродження та Нового часу – політичної та наукової. Одним з перших ґрунтовно природу лідерства в політичній сфері та його характеристики розкрив Н. Мак'явеллі. Він вважав, що справжнього володаря характеризує те, що він має прибічників, які його підтримають, бо вони розуміють очікування один від одного [1].

Грунтовні наукові розробки проблематики лідерства належать науковцям, що працювали у сфері теорії та психології управління. У цьому випадку лідерство розглядають невід'ємною передумовою підвищення ефективності керівництва підприємством чи організацією. З кінця ХІХ ст. дослідники визначили нові вимоги до керівника та сучасні принципи управління. Учені досліджують типові властивості успішних лідерів у сфері менеджменту. Вони вважають, що лідерство є здатністю впливати на інших людей і групи, спрямовувати їхні зусилля для досягнення цілей організації.

Сьогодні в Україні представники економічної науки розглядають лідерство як важливий ресурс підвищення ефективності діяльності підприємства. У дослідженнях з менеджменту поняття лідерства розглядають у контексті управлінської взаємодії між лідером і колективом, як процес несилового впливу у напрямку досягнення організацією своїх цілей, що є ключовим для досягнення організаційної ефективності.

Проблематика лідерства є також предметом ґрунтового зацікавлення представників соціологічної, психологічної та педагогічної галузей знань. Зокрема, сьогодні соціологи звертають увагу на роль лідерів у різних соціальних групах. Психологів цікавить лідерство як соціально-психологічний феномен внутрішнього розвитку групи, особистісні якості лідера.

Для педагогів важливим аспектом є визначення шляхів і підходів формування лідерських якостей, розвитку лідерського потенціалу. Багато дослідників також звертають увагу на особливості формування лідерських якостей у фахівців різних напрямів. Безпосередньо проблематику лідерського потенціалу майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України досліджують О. Романовський та І. Горбач [2]. Учені одноставні, що лідерство в особливих умовах діяльності кримінально-виконавчих установ є невід'ємним чинником ефективності їхньої діяльності. Наявність лідерської компетентності в офіцера – керівника службового колективу стає передумовою досягнення результативності роботи установ з виконання покарань. Лідерство й управління в установах виконання покарань залежать від екстремального характеру умов діяльності, статутної системи, особистісних характеристик офіцера-лідера.

Список використаних джерел

1. Мак'явеллі Н. Історія Флоренції. Державець / пер. Г. Фурси, Є. Тарнавського. Харків: Фоліо, 2021. 604 с.

2. Романовський О., Горбач І. Лідерський потенціал майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2019. № 2. С. 73–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2019_2_9 (дата звернення: 17.05.2022).

Кравець Максим Віталійович,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби;

Боднар Ігор Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

СТАН ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВОПОРЯДКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТЕНДЕНЦІЙ ЇХ РОЗВИТКУ

В умовах сьогодення Україна здійснює реформування, вдосконалення та створення нових форм управління і правового забезпечення у всіх сферах суспільного життя. Важливе значення у цих необхідних процесах відводиться адміністративно-правовій реформі. Вона за своїм змістом має комплексний характер, що зумовлено прагненням створити у нашій державі нову суспільно-політичну формацію. А це, у свою чергу, вимагає врегульованості різних галузей права.

Сучасний стан правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях має як теоретичні, так і практичні проблеми, дослідження та розв’язання яких є актуальним. Це стосується підтримання високого рівня військової дисципліни серед військовослужбовців і порівняних до них осіб, забезпечення високої боєготовності та боєздатності військових підрозділів і частин.

Деліктна активність військовослужбовців є однією з причин ухвалення Верховною Радою України доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), а саме – глави 13-Б «Військові адміністративні правопорушення». На сучасному етапі розвитку українського суспільства та його державності виникають різні за змістом і методами способи розв’язання проблеми. Серед них: проведення заходів щодо захисту суверенітету та територіальної цілісності України й відсічі повномасштабної збройної агресії російської федерації, до якої залучаються військовослужбовці Збройних Сил України та інших військових формувань. Умови, в

яких проводять воєнні дії, є специфічними як для військовослужбовців, так і для населення, яке перебуває на території проведення заходів щодо відсічі збройної агресії. Правові засоби запобігання та протидії військовим адміністративним правопорушенням, які вчиняються в межах проведення ООС, є «новими» за посяганням на існуючий громадський порядок та сферу державного управління. Вони є суспільно небезпечними та шкідливими за своїми наслідками. Через це виникла потреба в захисті прав, свобод і законних інтересів громадян та держави від протиправних посягань, які вчиняють військовослужбовці та прирівняні до них особи. До введення глави 13-Б КУпАП поняття «військові адміністративні правопорушення» в адміністративному законодавстві було відсутнє.

Чинний КУпАП (ст. 15) передбачає відповідальність військовослужбовців за вчинення адміністративних правопорушень [1]. На загальних підставах військовослужбовці як громадяни несуть адміністративну відповідальність за вчинення 13 адміністративних правопорушень. Глава 13-Б КУпАП передбачає відповідальність військовослужбовців за вчинення 11 адміністративних правопорушень. Кримінальний кодекс (КК) України передбачає кримінальну відповідальність військовослужбовців та інших прирівняних до них осіб за вчинення злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) у загальній кількості 36. Слід зазначити, що розділ XIX Особливої частини КК України доповнено статтею 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю» згідно із Законом № 2110-IX від 03.03.2022, тільки після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації [2].

Узагальнений аналіз свідчить про наявність 60 видів закріплених у чинному законодавстві України правопорушень, які за об'єктом і предметом посягання є протиправними, суспільно небезпечними та шкідливими, що вчиняються військовослужбовцями під час проходження ними військової служби. Разом з тим під час здійснення правових заходів посадовими особами Військової служби правопорядку з військовослужбовцями пояснення змісту цих статей має профілактичне спрямування. Об'єктивне, справедливе, на законних підставах застосування норм, що передбачають відповідальність за вчинення військових адміністративних правопорушень, має бути забезпечене належним науковим рівнем їх тлумачення.

Найбільш поширеним військовим адміністративним правопорушенням є правопорушення, передбачене статтею 172-20 КУпАП

«Розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів». На цей вид правопорушень припадає близько 80 % серед усіх військових адміністративних правопорушень, вчинених військовослужбовцями. Викорінення пияцтва серед військовослужбовців потребує своєчасного та якісного реагування, кардинальних і рішучих заходів командування підрозділів та посадових осіб Військової служби правопорядку, спрямованих на соціальну й адміністративну профілактику та психологічну реабілітацію. У 2018 р. у зоні діяльності Центрального управління Військової служби правопорядку обліковано 1248 таких правопорушень, у 2019 р. – 851, у 2020 р. – 831, однак у 2021 р. їх кількість значно зменшилася і склала 612 вищезазначених правопорушень.

Одним з найбільш поширених та небезпечних адміністративних правопорушень, що негативно впливає на стан правопорядку у Збройних Силах України, створює суттєві перешкоди для якісного та своєчасного виконання покладених на них завдань з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, є правопорушення, передбачене статтею 172-11 КУпАП «Самовільне залишення військової частини або місця служби». У 2018 р. у зоні діяльності Центрального управління Військової служби правопорядку обліковано 451 таке правопорушення, у 2019 р. – 448, у 2020 р. їх кількість значно зменшилась і склала 299, а в 2021 р. кількість майже не змінилась (порівняно з 2020 р.) і склала 311 вищезазначених правопорушень.

На ефективність роботи щодо зміцнення військової дисципліни, запобігання правопорушенням цієї категорії впливає невідворотність покарання за вчинення правопорушень, пов'язаних із самовільним залишенням військових частин, місць служби та дезертирством, що зі свого боку потребує якісного та своєчасного складання адміністративного протоколу, своєчасного направлення вищезазначеного протоколу разом з матеріалами справи до суду та призначення судовими органами покарань винним військовослужбовцям відповідно до чинного законодавства України. Особливо гостро це питання постає в наш час, коли захист суверенітету і територіальної цілісності України виходить на перший план та потребує швидких і правильних рішень.

На третьому місці за кількістю вчинених правопорушень – військове адміністративне правопорушення, передбачене статтею

172-15 КУпАП «Недбале ставлення до військової служби». У 2017 р. у зоні діяльності Центрального управління Військової служби правопорядку обліковано 136 таких правопорушень, у 2018 р. – 135, у 2019 р. – 110, у 2020 р. – 81, у 2021 р. – 122. Небезпечність цього адміністративного правопорушення полягає в тому, що воно передбачає невиконання або неналежне виконання своїх службових обов'язків саме військовою службовою особою (як правило, начальником чи командиром підрозділу) через недбале чи несумлінне ставлення до них, що може негативно вплинути на боєздатність та спроможність виконувати завдання за призначенням усього підрозділу.

Військовослужбовці, поряд з іншими громадянами, визнаються суб'єктами адміністративної відповідальності. Однак їх правовий статус суттєво відрізняється від загального. Це визначається можливістю, а в більшості випадків – і обов'язковістю трансформації загальної відповідальності у специфічну.

В Україні започатковано створення армії нового зразка, яка б відповідала потребам сучасних реалій життя з орієнтуванням на надійний захист своєї території. Разом з тим особливого значення слід надавати профілактиці адміністративних правопорушень як діяльності, що здатна суттєво впливати на це негативне соціальне явище.

Варто зазначити, що загальні теоретичні і практичні положення, які стосуються адміністративної відповідальності та порядку її реалізації, відображені у працях сучасних вітчизняних та закордонних фахівців з адміністративного права, проте інститут саме адміністративної відповідальності військовослужбовців доволі тривалий час ґрунтовно не розглядався та вимагає свого подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-Х. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України» / Верховна Рада України. Дата оновлення: 26.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 03.06.2022).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 3 березня 2022 року № 2110-ІХ. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України» / Верховна Рада України. Дата оновлення: 26.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text> (дата звернення: 03.06.2022).

Кравчук Марія Вікторівна,

аспірант кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

МІСЦЕ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОСТУПКІВ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ПРОЦЕДУРІ НА СТАДІЇ РОЗГЛЯДУ І ВИРІШЕННЯ СПРАВИ

Сьогодні питання повної дерадянїзації України стало злбоденним, випередивши інші надважливі сфери суспільного життя.

Законодавцем доручено Кабінету Міністрів України протягом одного року з дня набрання чинності Закону України «Про дерадянїзацію законодавства України» (частина 3 розділу II цього Закону) розробити та внести на розгляд Верховної Ради України, зокрема, проєкт Кодексу України про адміністративні проступки [1]. Також у березні цього року на підпис Президенту було передано законопроєкт «Про адміністративну процедуру» (далі – Законопроєкт), який регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ шляхом прийняття та виконання адміністративних актів (стаття 1) [2].

Проаналізувавши Законопроєкт, ми можемо констатувати, що процедура розгляду органами публічної адміністрації адміністративних справ досить очевидно нагадує судовий процес. Не становить винятку і глава 4 цього Законопроєкту, що регламентує розгляд та вирішення справи.

Водночас виникають певні питання при спробі спроектувати положення цієї глави на правовідносини у справах про адміністративні правопорушення. Нами встановлено, що Законопроєкт виділяє чотири умовних види розгляду і вирішення справи: 1) невідкладний; 2) у письмовому провадженні; 3) в автоматичному режимі; 4) із заслуховуванням учасників провадження (статті 60–63) [2].

Жоден з цих видів законодавцем не деталізований до того стану, в якому учасники адміністративного провадження могли б уникнути довільного тлумачення.

За положеннями статті 277 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) невідкладно після виявлення та встановлення винної особи розглядаються справи, передбачені час-

тинами першою, третьою та сьомою статті 122 (в частині порушення правил зупинки, стоянки), частинами першою, другою та восьмою статті 152¹ цього Кодексу, зафіксовані в режимі фотозйомки (відео-запису) [3]. Водночас можна стверджувати, що справи, які не потребують складення протоколу і розглядаються на місці вчинення правопорушення, також підпадають під ознаки невідкладного розгляду.

Поняття письмового провадження у КУпАП не передбачено. Ймовірно, законодавцем маються на увазі ті випадки, коли розгляд справи відбувається за заявним характером, але орган публічної адміністрації в силу положень законодавства має певний час на ухвалення рішення. Наприклад, реєстраційна дія щодо права власності має п'ятиденні межі й справді не потребує заслуховування особи. У випадку розгляду справи про адміністративне правопорушення законодавцем визначено, коли присутність особи при розгляді справи є обов'язковою. Існують випадки, коли присутня особа відмовляється надавати пояснення у справі. Інколи навіть за відсутності особи при розгляді справи є необхідність в отриманні пояснень від свідків події. У всіх інших випадках розгляду справ можемо проводити аналогію з письмовим провадженням, проте така форма розгляду й вирішення справи має бути закріплена в положеннях проекту Кодексу про адміністративні проступки.

Розгляд і вирішення справи в автоматичному режимі означає невтручання людини в адміністративну процедуру. Це, наприклад, формування інформаційних довідок на електронні запити, отримання послуги «Підтримка тощо». Водночас за положеннями КУпАП в автоматичному режимі відбувається лише фіксація певних правопорушень. Розгляд справ про адмінправопорушення за відсутності в Україні відповідного програмного забезпечення неможливий. Питання створення штучного інтелекту потребує ретельного вивчення, з огляду на специфіку цієї категорії справ.

Розгляд та вирішення справи у формі заслуховування учасників провадження є найтипівішим для справ про адміністративні правопорушення. Однак, на наш погляд, зовсім суперечить положенням КУпАП можливість адміністративного органу відмовити в заслуховуванні особи, якщо прохання заявника є очевидно безпідставним (стаття 63) [2].

Законопроект не містить визначення та критеріїв «очевидної безпідставності», не визначає, про яке прохання йдеться (прохання про заслуховування чи прохання, пов'язане з процедурою розгляду

справи), суперечить у цій частині вимогам до якості закону і статті 268 КУпАП щодо безумовного права особи на надання пояснень. Варто зауважити: три пропозиції до законопроекту про виключення цієї норми були повністю відхилені, що свідчить про її свідоме прийняття.

Таким чином, розгляд та вирішення адміністративних справ відбуватиметься в аналогічних судовому процесу, так званих загальному та спрощеному провадженнях. Спрощеними провадженнями можна вважати розгляд справи невідкладно та в автоматичному режимі (в обох випадках проведення підготовчих дій не вимагається), загальними – розгляд справи із заслуховуванням учасників провадження. Одночасно розгляд справи за загальним порядком може відбуватися в письмовому провадженні, якщо заслуховування не проводиться. Письмове провадження за текстом Законопроєкту не стосується невідкладного розгляду справи і залишає на розсуд споживача цього законодавчого продукту питання притаманності автоматичному розгляду справи ознак письмового провадження. Вочевидь, це питання є риторичним, виходячи з положень статті 61 Законопроєкту, якими визначено, що справа розглядається в письмовому адміністративному провадженні, якщо вона не може бути вирішена невідкладно і при цьому заслуховування учасників адміністративного провадження не проводиться [2]. Лише за цими критеріями можна припустити, що автоматичний розгляд справи відбувається в порядку письмового провадження. Натомість автоматичний розгляд справи, ймовірно, може розумітися як такий, що відбувається невідкладно. У такому випадку письмове провадження місця не матиме. Вказане свідчить про відсутність логічно побудованої структури норм Законопроєкту, неузгодженість їх між собою.

Крім того, встановили і неузгодженість норм Законопроєкту з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення. КУпАП не передбачає ні письмового провадження, ні автоматичного ухвалення рішення. Розгляд справ про адміністративні правопорушення на місці їх вчинення має ознаки невідкладного з обов'язковим заслуховуванням осіб у справі, однак і з проведенням необхідних підготовчих дій для слухання справи. Вказаного Законопроєкт не передбачає.

Складається враження, що при прийнятті Законопроєкту законодавець лише в останній момент вніс до предмета його регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушен-

ня, що розглядаються органами (посадовими особами), відмінними від суду. І якщо автоматичний розгляд справ у далекій перспективі може стати актуальним для цієї категорії справ, то невідкладність розгляду справ (тут слід звернути увагу, що у статті 61 Законопроекту йдеться саме про «заяви») не кореспондується з обов'язком органу публічної адміністрації при розгляді справи на місці вчинення правопорушення вирішити питання, пов'язані з підготовкою до розгляду справи відповідно до статті 278 КУпАП. І, як ми вже зауважили, невідкладний розгляд справи законодавець чомусь пов'язав саме із задоволенням заяви, водночас у справах про адміністративні правопорушення дослідженню підлягає виключно склад правопорушення, навіть якщо повідомлення про подію мало заявний характер. Очевидно, ця норма потребує вдосконалення з орієнтиром на специфіку адміністративних проступків.

Питання письмового провадження залишається відкритим. У адміністративному судовому процесі письмове провадження означає відсутність фіксації розгляду справи (що і так практично в усіх випадках не притаманне діяльності органів публічної адміністрації), законодавчо встановлені конкретні випадки, коли учасники справи не беруть участі під час розгляду питання чи вирішення справи (і це аж ніяк не очевидна безпідставність прохання заявника). Тому необхідність введення цього поняття в адміністративну процедуру, на наш погляд, є невиправданою.

У частині заслуховування учасників справи Законопроект не має явних розбіжностей з положеннями КУпАП. Натомість негативно реакцію викликає зазначене вище положення про відмову в заслуховуванні особи через очевидну безпідставність прохання, що, на наш погляд, суперечить положенням статті 268 КУпАП.

Усе вищезазначене потребує детального аналізу під час розробки проекту Кодексу про адміністративні проступки.

Список використаних джерел

1. Про дерадизацію законодавства України: Закон України від 21.04.2022 р. № 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

2. Верховна Рада України. Законопроект «Про адміністративну процедуру» від 14 травня 2020 року № 3475. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834 (дата звернення: 19.05.2022).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213–330) : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X : станом на 26 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 29.05.2022).

Кузнєцов Олександр Олексійович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;

Чалован Віктор Арисович,
кандидат історичних наук,
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;

Шеремета Олексій Петрович,
кандидат педагогічних наук,
проректор Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

Відсутність кордонів у середовищах кіберпростору дозволяє взаємодіяти користувачам різних країн світу. Саме тому кіберзлочинність часто набуває інтернаціонального характеру. Це зумовлює необхідність погодження норм вітчизняного законодавства у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж, мереж електрозв'язку з аналогічними міжнародними нормами.

Нині одними з передумов та чинників, які формують загрози кібербезпеці України, називають: недосконалість нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки, а також її застарілість у сфері захисту інформації, повільна імплементація положень європейського права у вітчизняне законодавство, недостатня врегульованість цифрової складової частини розслідування злочинів, низький рівень правової відповідальності за порушення вимог законодавства у цій сфері [1].

Одним з основних міжнародних нормативних актів, що містить перелік кримінальних правопорушень, пов'язаних з комп'ютерними системами і даними, є Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 [2]. Цей документ найбільш поширеними видами кіберзлочинів визначає такі діяння:

- незаконний доступ до комп'ютерної системи або її частини;
- нелегальне перехоплення технічними засобами передач комп'ютерних даних;
- втручання (пошкодження, знищення, погіршення, зміна або приховування) у комп'ютерні дані;
- втручання у функціонування комп'ютерної системи;
- підробка та шахрайство, пов'язані з комп'ютерами;
- правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією;
- правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав.

Особлива частина Кримінального кодексу [3] містить Розділ XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку». Але, як зазначає Д. О. Ричка, жодна із вказаних 6-ти статей цього розділу не містить норми, згідно з якою можна було б притягнути до відповідальності особу, що вчинила, наприклад, шахрайство шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 КК) або окремі суспільно небезпечні дії, передбачені ст. 200 КК. Д. О. Ричка також зауважує, що завдяки застосуванню комп'ютерних технологій значна кількість «звичайних» злочинів перейшла сьогодні до категорії «кіберзлочинів». До того ж способи їх вчинення істотно полегшились, а «географія» розширилась [4, с. 54].

Міжнародна компанія SonicWall (один з міжнародних лідерів з розробки стратегій та продуктів з кібербезпеки) представила рейтинг найпоширеніших кіберзагроз за 2021 рік [5]:

Вид	Кількість інцидентів (млн)	Приріст (%)
Зашифровані загрози	10,4	+167%
Програми-вимагачі	623,3	+105%
Криптоатаки	97,1	+19%
Спроби грубого злому	5300000	+11%
Зловмисне ПЗ Інтернету речей	60,1	+6%

Цей рейтинг свідчить про зростання динаміки кіберзагроз по кожному з напрямків. Спробуємо проаналізувати суть вказаних протиправних діянь.

Зашифровані загрози – це будь-які загрози, які використовують шифрування, щоб залишатися непоміченими. Вони стосуються таких типів атак, як фішинг, нульовий день, вилучення даних, шахрайські сайти тощо.

Програми-вимагачі – це зловмисне програмне забезпечення, призначене для заборони доступу користувача або організації до файлів на їхньому комп'ютері. Шифруючи ці файли та вимагаючи сплати викупу за ключ дешифрування, кібератаки ставлять організації у становище, коли сплата викупу є найпростішим і найдешевшим способом відновити доступ до своїх файлів.

Криптоатаки – здійснюються за допомогою зловмисного програмного забезпечення, що заражає комп'ютери жертв і незаконно

використовує їхню обчислювальну потужність для майнінгу криптовалют, такої як біткойн або Монето.

Спроби вторгнення – події, що ідентифікують систему, яка, ймовірно, виконувала надмірні спроби доступу, також відомі як спроби грубого примусу доступу до системи або служби. Зазвичай це означає, що система надмірно намагається отримати доступ до ресурсу й неодноразово виходить з ладу.

Шкідливе програмне забезпечення – це нав'язливе програмне забезпечення, яке призначене для пошкодження та знищення комп'ютерів і комп'ютерних систем [6].

Отже, кіберзлочини, як і інформаційні технології, постійно вдосконалюються, у зв'язку з чим з'являються нові види злочинних посягань. Найбільш поширеними видами кібернетичних злочинів можна вважати: у сфері використання платіжних систем – скімінг (шимінг), кеш-трепінг, кардінг, несанкціоноване списання коштів з банківських рахунків за допомогою систем дистанційного банківського обслуговування; у сфері електронної комерції та господарської діяльності – онлайншахрайство, фішинг; у сфері інтелектуальної власності – піратство, кардшарінг; у сфері інформаційної безпеки – соціальна інженерія, мальваре, протиправний контент, рефайлінг та ін. [4, с. 64–65].

Враховуючи зростаючий рівень суспільної небезпеки як на національному, так і на міжнародному рівні, а також специфіку класифікації кіберзлочинів, питання щодо вдосконалення існуючого Кримінального кодексу України та доповнення його відповідними складами злочинів залишається актуальним.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України; Стратегія від 26.08.2021 № 447/2021. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 12.06.2022).

2. Конвенція про кіберзлочинність: міжнародний документ Ради Європи від 23.11.2001. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. Дата оновлення: 01.07.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 12.06.2022).

3. Кримінальний кодекс України: Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. Дата оновлення: 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 12.06.2022).

4. Ричка Д. О. Особливості кримінально-правової кваліфікації злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2019. 208 с.

5. 2022 Global Cyberattack Trends. *2022 SoniWall Cyber threat report* / SonicWall, Inc. 2022. С. 4. URL: <https://www.sonicwall.com/medialibrary/en/white-paper/2022-sonicwall-cyber-threat-report.pdf> (дата звернення: 12.06.2022).

6. What Is Malware. *Cisco*. URL: <https://www.cisco.com/c/en/us/products/security/advanced-malwareprotection/what/-is-malware.html> (дата звернення: 12.06.2022).

Литвяк Андрій Олегович,

аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Пузирьов Михайло Сергійович,

доктор юридичних наук, старший дослідник,
начальник відділу наукової діяльності та міжнародного
співробітництва Академії Державної пенітенціарної служби

ОБҐРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У ст. 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком нашої держави [1].

Захист населення країни від посягань на зазначене конституційне право – найважливіший обов'язок держави та її правоохоронних органів, тому не випадково, що в умовах сьогодення особливого значення набувають спроби зміцнення самої державної влади, відновлення довіри до неї населення, надання функціонуванню державного механізму більшого динамізму, обґрунтованості й відповідальності за ухвалені рішення.

Основними детермінантами безпрецедентного рівня злочинності та криміналізації суспільства є не стільки негативні соціально-економічні обставини, скільки нездатність протиставити цим факторам зважену державну економічну, соціальну, правову політику та

організаційно-правовий механізм її реалізації, забезпечити належний правовий порядок регулювання суспільних відносин, організованість і погодженість функціонування всіх ланок системи державної влади щодо протидії злочинності. Перелічені тривожні параметри криміналізації суспільства безпосередньо пов'язані з політичними процесами на фоні помітного ослаблення сфери правоохоронної діяльності та неготовністю державних і громадських інститутів до розв'язання масштабних проблем боротьби зі злочинністю. А тому й не дивно, що останніми роками різко загострилися негативні процеси у сфері зміцнення правопорядку і законності, намітилися тенденції до збільшення кількості найнебезпечніших злочинів, зокрема й тих, що вчиняються працівниками правоохоронних органів. Президент України та уряд неодноразово наголошували на необхідності консолідації зусиль усіх гілок та інституцій влади, громадськості, освітян і науковців щодо реформування органів правопорядку, які мають стати не лише ефективним інструментом протидії криміналітету, а й забезпечувати безумовне дотримання законності, недопущення порушень прав і свобод громадян та службової дисципліни.

Саме тому вчинення кримінальних правопорушень особами, на яких покладено функції забезпечення безпеки та захисту інших людей, не лише підриває засади правової держави, перешкоджає побудові громадянського суспільства, завдає істотної шкоди авторитету державної влади, погіршує імідж правоохоронних органів, а й сприяє деформації правосвідомості громадян, морально розбещує суспільство, привчаючи його до думки, що несправедливість і насильство з боку влади цілком припустимі й природні; виступає вагомим каталізатором правового нігілізму в суспільстві, що вкрай негативно позначається на ефективності діяльності щодо мінімізації рівня злочинності. Особливо це стосується вчинення працівниками правоохоронних органів насильницьких злочинів, що посягають на найвищу соціальну цінність – людину, її життя і здоров'я, а також на невід'ємні права та свободи.

Водночас у правоохоронних органах робота щодо запобігання правопорушенням серед особового складу не є достатньо ефективною, контроль за службовою діяльністю підлеглих з боку керівників, передусім середньої та низової ланок, залишається здебільшого формальним, що призводить до вчинення кримінальних правопорушень і корупційних діянь. За даними Офісу Генерального прокурора України, Державного бюро розслідувань, Департаменту внут-

рішньої безпеки Національної поліції України, упродовж 2015–2020 рр. до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені 3180 кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, з них 61 % – працівниками Національної поліції України (наприклад, у 2020 р. внесені відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань стосовно 530 працівників правоохоронних органів, зокрема прокуратури – 9, НПУ – 244, СБУ – 10, ДФС – 23, ДКВС – 32, ДПС – 73, ДМС – 23), а судами винесено обвинувальні вирoki стосовно 1079 працівників, з яких 294 (34 %) засуджено за насильницькі злочини, зокрема передбачені ст. 115, 121, 152, 186, 187, 296 Кримінального кодексу України [2].

Однак частка латентної злочинності у цій сфері становить 70–80 %. У багатьох випадках службовий статус полегшує (уможливорює) вчинення працівниками правоохоронних органів інших злочинів проти життя та здоров'я, волі, честі й гідності особи, власності, у сфері обігу наркотичних засобів, безпеки руху, правосуддя, моральності тощо.

Незважаючи на системні перетворення, люстраційні та антикорупційні заходи, рівень злочинності серед працівників правоохоронних органів залишається досить високим, хоча останніми роками його вдалося дещо стабілізувати. Факти надзвичайних подій негативно позначаються на іміджі всієї правоохоронної системи, сприяють зростанню рівня недовіри громадян до здатності цих підрозділів забезпечити належний правопорядок у країні. За результатами проведених опитувань 52 % громадян частково довіряють працівникам правоохоронних органів, 33 % – не довіряють узагалі, лише 15 % – довіряють повністю.

Уся професійна діяльність працівників правоохоронних органів базується на реалізації правових і моральних вимог, які перебувають у тісному взаємозв'язку. Дотримання ними законності у практичній діяльності, недопущення правопорушень – головний показник зрілості та надійності органів державної влади. У зв'язку з цим особлива увага має приділятися питанням розроблення та впровадження системи запобігання насильницьким злочинам, а також рекомендацій, спрямованих на вдосконалення діяльності щодо їх виявлення та припинення у всій правоохоронній системі, встановлення осіб, які наділені державно-владними повноваженнями.

Кримінологічним заходам запобігання злочинам, що вчиняються працівниками правоохоронних органів, присвятили свої праці

С. А. Алтухов, П. П. Андрушко, Ю. М. Антонян, М. І. Ануфрієв, Л. В. Багрій-Шахматов, О. М. Бандурка, О. Ф. Бантишев, В. В. Бардачов, В. М. Бесчастний, В. Є. Боднар, Д. А. Бондаренко, О. Ю. Бусол, А. І. Долгова, Г. Г. Гаспарян, О. Ф. Гіда, В. В. Голіна, М. В. Грищенко, О. М. Джужа, Є. В. Додін, О. О. Дудоров, Н. М. Дяченко, А. А. Задорожний, К. П. Задоя, А. Ф. Зелінський, О. М. Ігнатів, М. В. Карчевський, Д. А. Кобзін, А. В. Коваленко, Я. Ю. Кондратьєв, О. В. Кришевич, В. С. Лукомський, Р. Л. Максимович, О. А. Мартиненко, М. І. Мельник, О. А. Мороз, О. С. Новаков, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, В. О. Самотієвич, О. Я. Светлов, А. Ю. Смірнов, Н. В. Строчилова, Д. С. Сухов, М. В. Тарасов, М. І. Хавронюк, В. Г. Хашев, О. С. Черепашкін, С. С. Чернявський, С. А. Шалгунова та ін.

Вагомий науковий внесок вищеназваних учених у розроблення зазначеної проблематики є беззаперечним, проте їхні дослідження об'єктивно обмежувалися попередніми періодами розвитку законодавства та правозастосовної практики, стосувалися переважно працівників міліції, а деякі з них містили гриф «таємно». У значній кількості наявних наукових розробок не враховано проблеми практики запобігання цим злочинам, що виникли в умовах застосування нового кримінального процесуального законодавства та організаційно-структурних перетворень у правоохоронній системі, створенні нових правоохоронних структур. Водночас поряд з науковим підходом до узагальнення з наукової точки зору знань про закономірності та тенденції розвитку такої злочинності, її причини та умови, характеристики особи працівника правоохоронного органу, механізм детермінації й генезис злочинної поведінки необхідно також розробити кримінологічну методичку запобіжних заходів та напрямів їх реалізації. Зазначені обставини й зумовили обрання теми дослідження «Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьким злочинам, що вчиняються працівниками правоохоронних органів», визначили об'єкт та предмет наукового пошуку.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 20.05.2022).

Макаренко Ольга Олександрівна,
аспірантка кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби

РОЛЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У ВОЄННИЙ ЧАС

З моменту повномасштабного військового вторгнення Росії на територію України військово-політичне та соціально-економічне становище нашої держави значно погіршилось. Воєнна агресія і як наслідок – запровадження воєнного стану стримують розвиток держави у всіх сферах її функціонування, у тому числі підприємництва.

Нині проблема забезпечення фінансової безпеки України стоїть особливо гостро. Під фінансовою безпекою слід розуміти стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [1].

Протидія економічним правопорушенням проти держави покладається на створене 12 травня 2021 року Бюро економічної безпеки України. Таким чином, Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» передбачає, що одним з основних завдань Бюро є забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави [2]. І хоча конкурс на керівників територіальних управлінь БЕБ довелося скасувати через воєнні дії, а особовий склад Бюро налічує трохи більше 200 осіб, проте Бюро економічної безпеки продовжує виконувати свої функції.

Директор Бюро економічної безпеки України Вадим Мельник зазначив, що в умовах війни Бюро продовжує виконувати функції в межах своїх повноважень. За його словами, робота БЕБ спрямована насамперед на відпрацювання таких напрямів:

– виявлення та реагування на необґрунтоване завищення цін (для зручності користувачів і з метою оперативного реагування розроблено телеграм-бот);

– виявлення та зупинення діяльності тих підприємств, які здійснюють незаконну торгівлю з Росією та Білоруссю, у тому числі переміщення товарів контрабандним шляхом;

- встановлення суб'єктів господарської діяльності, де кінцевими бенефіціарами є резиденти Росії та Білорусі;
- встановлення активів Росії та Білорусі, а також їхніх громадян;
- запобігання незаконним діям з гуманітарною допомогою;
- боротьба з негативними проявами, які заважають бізнесу відновлювати економіку держави [3].

Також однією з важливих проблем на сьогодні є виведення валютних коштів та цінностей в особливо великих розмірах без відповідного митного декларування резидентами й нерезидентами України до країн Європейського Союзу. Основна мета цього – приховати незаконно отримані прибутки та здійснити їх подальшу легалізацію в країнах ЄС. Таким чином, готівка, отримана незаконним шляхом в Україні та вивезена в Європу, вливається у фінансову систему країн ЄС і може використовуватися для подальшої протизаконної діяльності, у тому числі фінансування військ Російської Федерації. У такому випадку міжнародна взаємодія відіграє важливу роль для захисту економічної безпеки нашої держави.

Статтею 6 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» передбачено міжнародне співробітництво Бюро з компетентними органами інших держав, міжнародними, міжурядовими організаціями в межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

Отже, працівники Бюро можуть брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів з боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері, що належить до компетенції Бюро економічної безпеки України, виконувати інші повноваження, пов'язані з виконанням покладених на них обов'язків, передбачених законодавством щодо міжнародного співробітництва з компетентними органами інших держав та міжнародними організаціями [2].

З огляду на це, 21 квітня 2022 року директор БЕБ Вадим Мельник підписав Меморандум про стратегічне партнерство та взаємодію зі службою розслідувань Міністерства фінансів Грузії. Це перший офіційний документ з іноземними партнерами від початку діяльності Бюро. У рамках співпраці передбачено обмін інформацією та досвідом щодо протидії економічним злочинам, підвищення рівня кадрового потенціалу, обмін методичними рекомендаціями та участь у спільних розслідуваннях і операціях [4].

Також під час зустрічі директора БЕБ з послом Естонії було домовлено про співпрацю у сфері економічної безпеки. Сторони

домовилися провести зустріч з метою підписання Меморандуму про стратегічне партнерство та взаємодію між Бюро економічної безпеки та компетентними органами Естонії.

20 травня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану», який спростив на період дії воєнного стану процедуру вступу на посади держслужби та органів місцевого самоврядування, у тому числі на посади співробітників Бюро економічної безпеки України. Закон передбачає призначення на посади державної служби без конкурсного відбору, як це було передбачено раніше, а лише на підставі заяви, особової картки, документів, що підтверджують наявність громадянства України, освіти, досвіду роботи.

Вважаємо, що вказаний закон матиме позитивні наслідки для ефективної діяльності Бюро економічної безпеки України в забезпеченні фінансової безпеки держави у воєнний час.

Список використаних джерел

1. Барановський А. І. Фінансова безпека в Україні (методологія та механізм оцінки забезпечення): монографія. Київ: Вид-во Київ. торг.-економ. ун-ту, 2009. 759 с.
2. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 19.05.2022).
3. Бюро економічної безпеки України (офіційний вебпортал) URL: <https://esbu.gov.ua/news/u-prioritetah-beb-spriyannya-vidnovlennyu-ekonomiki> (дата звернення: 19.05.2022).
4. Бюро економічної безпеки України (офіційний вебпортал) URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-pidpisalo-memorandum-pro-strategichne-partnerstvo-ta-vzayemodiyu-zi-sluzhboyu-rozsliduvan-gruziyi> (дата звернення: 19.05.2022).
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

Малишко Микола Георгійович,

заступник начальника Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

НЕПОВНОЛІТНІ ЯК СУБ'ЄКТИ НАРКОЗЛОЧИНІВ

Злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів серед інших вирізняються високою суспільною небезпекою, що не в останню чергу

пов'язано із залученням до вказаного виду протиправної діяльності неповнолітніх осіб.

Злочинність неповнолітніх – одна з актуальних кримінологічних проблем, що відображають не тільки основні тенденції злочинних проявів у державі, а й є індикатором морального здоров'я суспільства, аналіз якої дає можливість спрогнозувати загальні перспективи й розвиток злочинності в майбутньому [1, с. 127].

За результатами проведеного нами дослідження встановлено, що, незважаючи на загальну тенденцію зменшення зареєстрованих в Україні кримінальних правопорушень, зокрема у 2013 р. – 563560, 2014 р. – 529139, 2015 р. – 565182, 2016 р. – 592604, 2017 р. – 523911, 2018 р. – 487133, 2019 р. – 444130, 2020 р. – 360622, 2021 р. – 321443 [2], серед яких значна частина кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, передбачених статтями 305-320 КК України (далі – наркозлочинів), останні вирізняються динамікою збільшення кількості. У 2013 р. зареєстровано 32861 наркозлочин, що становить 5,83 % від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, 2014 р. – 30494 (5,76 %), 2015 р. – 25139 (4,45 %), 2016 р. – 22767 (3,84 %), 2017 р. – 28664 (5,47 %), 2018 р. – 26466 (5,43 %), 2019 р. – 28155 (6,43 %), 2020 р. – 27569 (7,64 %), 2021 р. – 28544 (8,88 %) [2]. Як бачимо, при збільшенні відсоткової частки співвідношення наркозлочинів щодо загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень їх реєстраційна чисельність залишається стабільно високою з незначними коливаннями. Слід зазначити, що частка наркозлочинів, вчинених особами, які не досягли вісімнадцятирічного віку (далі – неповнолітні) або за їх участі, серед загальної кількості кримінальних правопорушень вказаного характеру вирізняється порівняно невисокими чисельними показниками та відсотковим співвідношенням з незначними коливаннями: у 2013 р. зареєстровано 383 кримінальні правопорушення, що становило 1,64 % від загальної кількості зареєстрованих наркозлочинів, 2014 р. – 265 (0,87 %), 2015 р. – 257 (1,02 %), 2016 р. – 126 (0,55 %), 2017 р. – 175 (0,61 %), 2018 р. – 186 (0,70 %), 2019 р. – 117 (0,42 %), 2020 р. – 257 (0,93 %), 2021 р. – 237 (0,83 %) [2].

За результатами нашого дослідження також встановлено, що серед виявлених осіб, які вчинили наркозлочини, у середньому близько 1 % становлять неповнолітні особи. Зокрема у 2016 р. із

загальної кількості – 12034 виявлених осіб, які вчинили наркозлочини, 119 осіб (або 0,99 % від загальної кількості виявлених осіб, які вчинили наркозлочини) складають неповнолітні, 2017 р. – 17223 і 152 (0,88 % відповідно), 2018 р. – 14499 і 106 (0,73 %), 2019 р. – 14369 і 114 (0,79 %), 2020 р. – 13193 і 103 (0,78 %), 2021 р. – 12560 і 108 (0,86 %) [2].

Серед неповнолітніх, які вчинили наркозлочини, переважають особи у віці від 16 до 18 років, у 2016 р. виявлено 109 таких осіб, 2017 р. – 144, 2018 р. – 98, 2019 р. – 107, 2020 р. – 94, 2021 р. – 94 [2]. Більшість осіб вказаної категорії вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 309 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту». У 2016 р. виявлено 112 осіб, або 1,19 % від загальної кількості осіб, які вчинили правопорушення, передбачене ст. 309 КК України, та 94,12 % від кількості неповнолітніх правопорушників, які вчинили наркозлочини, 2017 р. – 137 (1,03 % і 90,13 % відповідно), 2018 р. – 91 (0,80 % і 78,45 %), 2019 р. – 96 (0,87 % і 84,21 %), 2020 р. – 77 (0,79 % і 74,76 %), 2021 р. – 68 (0,73 % і 62,96 %) [2].

Останніми роками (2020–2021) спостерігається значне збільшення кількості неповнолітніх осіб, які вчинили наркозлочини, передбачені ст. 307 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», та їх відсоткова частка в загальній кількості неповнолітніх, які вчинили наркозлочини. У 2016 р. виявлено 4 особи, що становить 1,14 % від загальної кількості осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 307 КК України, й 3,36 % від загальної кількості неповнолітніх, які вчинили наркозлочини, 2017 р. – 8 (0,71 % і 5,26 % відповідно), 2018 р. – 13 (1,27 % і 12,26 %), 2019 р. – 13 (1,15 % і 11,40 %), 2020 р. – 24 (1,77 % і 23,30 %), 2021 р. – 39 (2,67 % і 36,11 %) [2]. Пов'язуємо це зі збільшенням поширеності синтетичних наркотичних засобів і психотропних речовин як найбільш дешевих і простих у виробництві, унаслідок чого підвищенням попиту на них та необхідності роздрібного їх поширення серед споживачів таких засобів і речовин. Що своєю чергою збільшило кількість випадків залучення до роздрібного збуту наркотичних засобів і психотропних речовин неповнолітніх осіб.

Загалом з-поміж осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені статтями 305-320 (окрім 307, 309) КК України, кількість неповнолітніх є незначною і представлена одиночними показниками.

Якщо порівняти отримані нами результати з результатами дослідження, проведеного кримінологами у 2002 р., яким встановлено, що неповнолітні особи до 16 років вчинили 30,8 % злочинів, передбачених ст. 307 КК України, від 16 до 18 років – 35,4 %, відповідно 46,2% та 56,9 % щодо злочинів, передбачених ст. 309 КК України [3, с. 85], можна зробити проміжний висновок, що протягом останніх 20 років серед неповнолітніх, які вчинили наркозлочини, спостерігається зростання відсоткового співвідношення неповнолітніх, які вчинили правопорушення, передбачені ст. 307, 309 КК України, із загальною кількістю неповнолітніх, які вчинили наркозлочини.

Щодо зайнятості неповнолітніх на час вчинення кримінального правопорушення нами встановлено, що переважно більшість серед правопорушників становлять учні (слухачі) закладів професійної (професійно-технічної) освіти та студенти закладів вищої освіти. Зокрема у 2016 р. виявлено 38 учнів закладів середньої освіти, 79 учнів (слухачів) закладів професійної (професійно-технічної) освіти і 66 студентів закладів вищої освіти; у 2017 р. – 35, 138 та 125 відповідно; 2018 р. – 28, 94 та 96; 2019 р. – 26, 85, 98; 2020 р. – 39, 68, 21; 2021 р. – 36, 64, 14 [2]. Це обумовлено рядом факторів: насамперед зміна та збільшення кола осіб комунікації, проживання окремо від сім'ї, унаслідок чого зменшення контролю за поведінкою дітей з боку батьків і близьких осіб старшого віку, надання можливості самостійно розпоряджатися грошовими коштами, бажання швидко й легко отримати грошові кошти для задоволення своїх потреб, витрати на розваги й придбання наркотичних засобів і психотропних речовин, а також негативний вплив соціального мікросередовища.

Слід зазначити, що органи досудового розслідування 2013 року направили до суду 28 проваджень з клопотанням про застосування до неповнолітніх правопорушників примусових заходів виховного характеру, 2014 р. – 7 проваджень, 2015 р. – 9, 2016 р. – 11, 2017 р. – 8, 2018 р. – 5, 2019 р. – 6, 2020 р. – 17, 2021 р. – 14 [3].

Отже, згідно з результатами нашого дослідження окремих характеристик неповнолітніх, які вчинили наркозлочини, констатуємо, що для цієї категорії правопорушників характерними є порівняно невисокі кількісні показники зареєстрованих наркозлочинів, вчинених неповнолітніми та за їх співучастю, – від 117 до 383 пра-

вопорушень, а також відсоткове співвідношення із загальною кількістю зареєстрованих кримінальних правопорушень цього виду – від 0,42 % до 1,64 %.

Аналогічно невисокою чисельністю вирізняються виявлені неповнолітні правопорушники, які вчинили наркозлочини, що становить від 103 до 152 осіб в окремі роки, та їх відсоткове співвідношення стосовно загальної кількості виявлених осіб, які вчинили наркозлочини, від 0,73 % до 0,99 %.

Неповнолітні, як і дорослі, найчастіше вчиняли кримінальні правопорушення, пов'язані з виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, передбачені ст. 309 КК України, тобто для власного або групового вживання.

Питому вагу серед неповнолітніх наркозлочинців становлять особи від 16 до 18 років, що є учнями (слухачами) закладів професійної (професійно-технічної) освіти та студентами закладів вищої освіти. Цим обумовлена нагальна потреба спрямування заходів запобігання наркотизації та втягнення зазначеної категорії неповнолітніх у вчинення наркозлочинів під час навчання у вказаних закладах освіти.

Протягом останніх років спостерігається динаміка збільшення відсоткової частки неповнолітніх серед осіб, які вчинили наркозлочини, передбачені ст. 307, 309 КК України. Деякі показники зросли удвічі.

Неповнолітні правопорушники, безперечно, є фундаментом злочинності в майбутньому. Неповнолітні, які вчинили наркозлочини, – складна категорія правопорушників, що потребує подальшого й детального вивчення та аналізу з метою формування дієвих заходів запобігання наркозлочинності в цілому.

Список використаних джерел

1. Кубрак Р. М., Лень В. В. Засуджені з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: стан, тенденції, перспективи: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 412 с.

2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushen-pua-2> (дата звернення 10.04.2022).

3. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: науково-практичний посібник / А. А. Бобова, В. І. Женунтій, А. П. Закалюк та ін.; за заг. ред. А. П. Закалюка. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 296 с.

Медвідь Федір Михайлович,
доктор наук в галузі політології,
кандидат філософських наук, професор МКА,
професор кафедри теорії держави і права та конституційного права
Міжрегіональної академії управління персоналом,
академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності;

Шановалова Олена Валентинівна,
здобувач вищої освіти Інституту права
Міжрегіональної академії управління персоналом

РОЗБУДОВА ПРАВОВОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЗАГРОЗ І НЕБЕЗПЕК НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Проблема безпеки на початку ХХІ ст. набула універсального змісту: окрім традиційної військової та військово-політичної сфери, вона поширилася на сфери соціальних, економічних, правових, культурних, екологічних та інформаційних відносин. До того ж існує тенденція до появи різноманітних видів безпеки: енергетичної, продовольчої, демографічної, епідеміологічної, політичної тощо, що зумовлено виникненням відповідних загроз як національного, так і глобального рівнів. Національна безпека є важливою функцією кожної держави, що покликана гарантувати здатність країни зберігати цілісність, суверенітет, політичні, економічні, соціальні та інші основи суспільного життя й виступати як самостійний суб'єкт міжнародних відносин. Термін «національна безпека» був використаний уперше 1904 року в посланні президента Т. Рузвельта Конгресу США, в якому він доводив правомірність підпорядкування зони Панамського каналу інтересам національної безпеки США [3, с. 100–108].

Державна політика у сферах національної безпеки і оборони, як зазначено у ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України», спрямована на захист: людини і громадянина – життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій» [2]. Нова редакція Стратегії національної безпеки України була розроблена і введена в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» [8].

Основними цілями Стратегії є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО. Досягнення визначених цілей потребує: зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального соціально-політичного й соціально-економічного розвитку України; якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки й оборони України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки, що передбачає створення ефективного сектору безпеки й оборони та уможливує стабільний суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки [8]. Загрози національній безпеці України гостро проявилися після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, що стало новою стадією війни, яка триває вже дев'ятий рік. Деокупація виступає як процес у царині політико-правового фронту з питань протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності України, захисту прав громадян України в умовах війни й окупації та притягнення до юридичної відповідальності держави-агресора, а також осіб і організацій, винних у скоєнні воєнних злочинів, колабораційній та іншій антидержавній діяльності [1, с. 1–224; 6, с. 67–83].

Правова держава – організація політичної влади, діяльність якої заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права і взаємній відповідальності особистості й держави. Правова держава незалежно від специфіки країни характеризується наявністю ознак, ступінь реалізації яких є показником успішного просування суспільства на шляху наближення до ідеалу, що містить теорія правової держави [7, с. 23–45; 5, с. 32–42].

Соціальна природа правової держави означає законодавче закріплення рівних прав і рівних шансів їх реалізації представниками

різних соціальних верств, а отже – досягнення соціального плюралізму. Це створює можливість різним соціальним групам рівною мірою брати участь у формуванні органів влади, впливати на політику, а також нести відповідальність за стан справ у суспільстві. Цей вплив здійснюється індивідами та їх об'єднаннями за допомогою конституційно-правових інститутів. Постійний контроль з боку громадськості за діяльністю державних органів, доповнений демократичною процедурою формування цих органів, унеможливило використання влади в егоїстичних інтересах певних соціальних верств і груп населення.

Про тісний зв'язок, який існує між громадянським суспільством і соціальною, правовою державою, свідчить і той факт, що процес становлення правової держави в 50–60-х роках ХХ століття супроводжувався, як правило, паралельною розробкою відповідної моделі громадянського суспільства, наприклад, концепції «сформованого суспільства» Л. Ерхарда у ФРН або «великого суспільства» Л. Джонсона у США. Теоретична конструкція соціальної держави складається поступово, відповідно до усвідомлення громадянським суспільством об'єктивної потреби в зміні сутності держави. Прагнення пов'язати політику з мораллю, з глибинними потребами людини сприяло консенсусу соціал-демократичного руху, лібералізму та християнства в питанні формулювання цінностей, таких як свобода, справедливість, солідарність тощо, на яких має бути заснована ця держава.

Принципи – це основні ідеї, що визначають у своїй сукупності ідеальну модель держави, яка могла б називатися правовою. Їх формування зумовлене об'єктивними й суб'єктивними чинниками: рівнем розвитку культури, науки, освіти та інших елементів, що складають сукупний інтелект певної суспільної системи; морально-духовним потенціалом суспільства, який більшістю населення визнається справедливим, а значить, і правовим; існуючого державного устрою; наявністю або відсутністю стабільного механізму реалізації правових засад у діяльності державних органів; ступенем освоєння конкретною людиною права як власної усвідомленої свободи, у необхідних випадках та необхідних межах нею самою обмеженої. З урахуванням історичних даних, суспільної і державної практики та з позицій сучасних наукових знань можна виділити такі принципи правової держави:

1. Принцип пріоритету права.

2. Принцип правової захищеності людини і громадянина.
3. Принцип єдності права і закону.
4. Принцип правового розмежування діяльності різних гілок державної влади.

Поняття «соціальна, правова держава» можна розглядати як теоретичне і практичне поняття, таке, що спирається на конституційне проголошення країни соціальною і правовою. Конституція, проголосивши Україну соціальною правовою державою, закріпила не стільки реальний, скільки бажаний стан держави, що констатується в її преамбулі. Таким чином, в Україні на сьогодні створені лише правові передумови для становлення й подальшого розвитку цієї концепції [9, с. 47–79; 4, с. 522–529].

Отже, формування соціальної, правової держави – це складний і тривалий процес. Щоб побудувати в Україні правову державу, передусім необхідно, аби ті вимоги, які становлять її зміст (забезпечення панування права, захист і гарантування основних прав та свобод людини і громадянина, поділ влади та інші), були реально втілені в життя, що, зі свого боку, потребує завершення правової, політичної, економічної та соціальної реформ.

Список використаних джерел

1. Деокупація. Юридичний фронт [електронне видання]: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (м. Київ, 18 бер. 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ: Держ. торг.- екон. ун-т, 2022. 224 с.
2. Про національну безпеку України: Закон України. *Відомості Верховної Ради* (ВВР). 2018. № 31. Ст. 241.
3. Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф. Національна безпека України в умовах деокупації: актуальні проблеми. *Політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. пр. та навч.-метод. праць; за заг. ред. В. І. Бортнікова, О. Б. Ярош, Я. Б. Яроша. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. С. 100–108.
4. Медвідь Ф. М., Маркелова А. А., Боршиполець К. В., Висоцька О. А., Кузьменко В. Л., Суярко О. М. Політична система в умовах становлення правової соціальної держави в Україні. *The 6th International scientific and practical conference "European scientific discussions"* (April 25–27, 2021) Potere della ragione Editore, Rome, Italy. 2021. С. 522–529.
5. Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І., Урбанський М. В. Трансформація політичної системи в умовах становлення правової держави в Україні. Політичні трансформації сучасного суспільства: монографія / за наук. редакцією Т. Шаравари. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 32–42.
6. Медвідь Ф. М. Децентралізація публічної влади в умовах розбудови національної безпеки України. Децентралізація публічної влади в Україні у

контексті зарубіжного досвіду та євроінтеграційних процесів: монографія / за наук. ред. проф. О. В. Батанова, доц. Р. Б. Бедрія; передмова академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. Львів: СПОЛОМ, 2021. С.67–83.

7. Михальченко М. Методологічні проблеми дослідження взаємодії соціально-правової держави і громадянського суспільства. *Наук. зап. Ін-ту політ. і етнології. дослідж.* 2004. Вип. 25. С. 23–35.

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020.

9. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.

Музика Віталій Валентинович,

аспірант кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та криминології Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Пузирьов Михайло Сергійович,

доктор юридичних наук, старший дослідник, начальник відділу наукової діяльності та міжнародного співробітництва Академії Державної пенітенціарної служби

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В ЄВРОПІ У XVIII–XIX СТОЛІТТЯХ

Вчинення злочинів та настання покарання за них має свою довгу історію, спричинену різними чинниками та подіями. І такий вид покарання, як позбавлення волі заслуговує особливої уваги. Адже сучасне функціонування системи виконання покарання у виді позбавлення волі зумовлене еволюцією в'язничних установ протягом тривалого часу. Саме тому в межах нашого дослідження ми вирішили проаналізувати розвиток системи виконання покарання у виді позбавлення волі в Європі у XVIII–XIX ст. Це надасть змогу простежити основні тенденції розвитку в зазначений період та вплив на сьогодишню систему виконання покарання у виді позбавлення волі.

До XVIII ст. в'язниця була тільки однією складовою – і жодним чином не найсуттєвішою частиною – системи покарання. Створення в'язниць як карних установ зазвичай датується кінцем XVIII ст., що пояснюється впливом ідей Просвітництва стосовно здатності людини реформувати свою душу та прерогативою держави у здійсненні цього процесу.

В'язниці XVIII ст. були бідними, і багато людей стали вважати, що в'язниці слід реформувати. Англійський кальвініст Джон Говард перший всебічно розкритикував і надав пропозиції щодо реформ в'язничної системи: у 1773 р. він став верховним шерифом Бедфордширу, а оскільки відповідав і за місцеві в'язниці, там його вразили жахливі умови, проте скарги до вищих інстанцій не мали жодного успіху. У наступні роки Говард здійснив багато поїздок по Великобританії та Європі, під час яких відвідав чимало в'язниць. У 1777 р. він опублікував книгу «Стан в'язниць в Англії та Уельсі», в якій охарактеризував тодішні в'язниці таким чином:

- 1) ув'язнених не розділяли за статтю й видом злочину;
- 2) багато в'язнів помирили через хвороби;
- 3) персонал установ часто був корумпованим;
- 4) в'язниці не були надійними та безпечними;
- 5) багато в'язнів залишилися у в'язниці після закінчення терміну покарання, оскільки не могли дозволити собі звільнення із в'язниць [1, с. 93–96].

Джон Говард закликав реформувати в'язниці таким чином:

- 1) забезпечення в'язнів роботою та справедливою платнею;
- 2) боротьба з лінню, азартними іграми й алкоголем;
- 3) здорове харчування;
- 4) гігієнічні умови шляхом встановлення ванн;
- 5) винагорода в'язням за належну поведінку;
- 6) утримання в'язнів в одиночних камерах, щоб запобігти поширенню негативних впливів і дати їм час на роздуми про свої протиправні дії;
- 7) достатня оплата праці охоронців;
- 8) регулярні перевірки в'язниць контролювальними органами [1, с. 98–99].

Дослідження й думки Говарда вплинули на зміну ставлення до функцій в'язниць. Багато його пропозицій з часом внесли й запровадили в законодавство Англії та інших країн Європи.

Так, наприклад, у 1780 р. Джордж Онісіфор Пол побудував нову в'язницю в Глостері на основі ідей Джона Говарда. Це були добре зведені будівлі, де забезпечувалося роздільне тримання чоловіків, жінок і дітей. У цій установі ув'язнені носили уніформу, їх навчали читати й писати, а також розумно годували й контролювали стан їхнього здоров'я. Це стало зразком для багатьох в'язниць. У будівлі містився виправний будинок для неповнолітніх правопорушників, в'язниця для осіб, які перебувають під вартою та очіку-

ють суду, і колонія для тих, хто вчинив серйозні правопорушення. Дизайн будівлі та система були скопійовані по всій країні. Поширення також набув розподіл в'язнів на різні категорії. Неповнолітніх правопорушників зазвичай поміщали у «виправні будинки», де вони відбували покарання [2, с. 63–66].

У континентальній частині Європи, наприклад у Пруссії, після введення в 1794 р. Закону про пруську землю тілесні покарання переважно були замінені в'язницею. А у 1804 р. пруське міністерство юстиції підготувало «Генеральний план запровадження кращої конституції кримінального суду та вдосконалення установ виконання покарань», який базувався на таких основних принципах:

- 1) диференціація між злочинцями, що вчинили незначні та серйозні злочини;
- 2) поділ запобіжного заходу та кримінального покарання;
- 3) акцент на ідеї виховання та вдосконалення засуджених;
- 4) праця як найкращий спосіб виховання дітей;
- 5) підтримка після звільнення [3, с. 57].

Загалом у період між 1780 і 1865 рр., як зазначає Ренделл Мак-Говен, ув'язненню надали більш стандартизованої і строгої форми. У визначенні цієї форми ідеали реформаторів часто мали вирішальне значення. Наприклад, класифікація ув'язнення була породжена бажанням обмежити поширення моральної інфекції. Ця класифікація покликана знайти спосіб організації відбування в'язнем свого терміну й залучення його до співробітництва. Доволі часто стратегії, спрямовані на перевиховання в'язнів, сприймалися тому, що вони сприяли посиленню жорстокості ув'язнення або допомагали керувати злочинцями. Найстійкішим досягненням цих років було створення в'язниці як місця, відрізаного від світу. Вони характеризувалися більш повною, ніж будь-коли, втратою свободи. В'язні менше потерпали від фізичних покарань, але розпоряджатися своїм часом їм було категорично заборонено, їм майже не дозволялося приймати відвідувачів. Навіть їхні листи зазнавали цензури. Життя в'язнів перебувало під постійною загрозою покарання. Будь-який контакт, що скидався на нормальну товариськість серед в'язнів, або контакт із зовнішнім світом ставав приводом для причіпок і заборон. Громадськість стала менш обізнана стосовно того, що діялося за мурами в'язниці. Суспільство більше покладалося на масове поширення літературних і журналістських звітів про в'язниці. Громадськість насторожував мешканець «іншого» світу й можливість його повернення до їхнього світу. Вважалося, що порядок і мораль

тюремного світу віддзеркалювали благопристойність суспільства. Але тюремний режим залишався порядком неволі й жорстокості. Передбачалося, що в'язниці мали цивілізувати своїх підопічних, але здебільшого суспільству було важко визнати, що заклад або його резиденти належали до цивілізованого світу. Тюремний режим 1865 р. був не тільки продуктом ідеалів реформаторів і результатом практики тюремних адміністраторів, місцевих ініціатив та урядового втручання, а й результатом інституції, що створила власну логіку й потужну необхідність [4, с. 141–142].

Неповнолітніх засуджених у той період зазвичай утримували окремо від дорослих, що було менш характерним для попередніх періодів. Ставлення до дітей у в'язницях мало чим відрізнялося від ставлення до дорослих засуджених. Але водночас неповнолітнім часто за вчинення злочину призначали менші терміни покарання, ніж дорослим. Тодішні системи виконання покарань були направлені на те, щоб карати дітей, винних у злочинах, і також на те, щоб виховувати та моралізувати їх.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що у Європі в період XVIII–XIX ст. такий вид покарання, як позбавлення волі почав виходити на передній план у системі покарань. Створювали все більше нових в'язниць та реформували існуючі. У ті часи ув'язнення набуло більш стандартизованої і строгої форми. Разом з тим забезпечували роздільне тримання чоловіків, жінок та дітей, а також їх диференціацію залежно від тяжкості злочину. Простежується тенденція до забезпечення в'язнів роботою й навіть отримання певної винагороди за неї. Можна відзначити покращення гігієнічних умов та харчування порівняно з попередніми періодами. Однак не можна не зазначити посилення жорстокості ув'язнення та зменшення свободи в'язнів. Також важливою особливістю вищевказаної доби стало й те, що покарання у виді позбавлення волі почало бути направленим не лише на кару злочинця, а й на його виправлення та моралізацію.

Список використаних джерел

1. Perrot M. *Les ombres de l'histoire. Crime et châtement au XIXe siècle*. Paris: Flammarion, 2001. 427 p.
2. Scott J. *19th Century Justice. Crimes and punishments*. 2006. P. 63–72.
3. Foucault M. *Überwachen und Strafen. Die Geburt des Gefängnisses*: monographie. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1977. 396 s.
4. Оксфордська історія в'язниць / ред. Н. Морріс, Д. Дж. Ротмен; пер. з англ. І. Яндолі, В. Носенко, К. Кузьменко. Київ: Всесвіт, 2009. 560 с.

Паламар Андрій Вікторович,
курсант другого курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;

науковий керівник:

Попружна Алла Василівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки та соціальних
дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби

ТАБОРИ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СЬОГОДЕННЯ

З початком військової агресії російської федерації на території України питання утримання військовополонених набуло особливої актуальності. Утримання полонених згідно зі стандартами Женевської конвенції про поводження з військовополоненими є необхідним з огляду на якісний та якомога більший обмін українських військових.

Нагадаємо, що табори для військовополонених – спеціально обладнані місця для примусового утримання полонених військовослужбовців противника. Уперше вони з'явилися під час англо-бурської війни 1899–1902 рр. Раніше полонених тримали ймовірно у військових фортецях.

До другої половини XIX ст. у міжнародному праві не було багатосторонніх угод, які визначили б режим військового полону. Під час Першої світової війни (1914–1918) трактування полонених нормувалося ухвалами Гаагської (1899) і Женевської (1907) конвенцій; під час Другої світової війни (1939–1945) – Женевською конвенцією 1929 р. (її не підписав СРСР, чим Німеччина виправдовувала свою жорстоку поведінку з радянськими військовополоненими).

За Першої світової війни українці перебували в таборах військовополонених Німеччини, Австро-Угорщини, Росії, Італії. У Німеччині ще в жовтні 1918 р. налічувалося 1,4 млн полонених вояків російської імператорської армії, серед них близько 300 000 українців. У 1917 р. в Австро-Угорщині перебувало 1,1 млн військовополонених російської армії, серед них приблизно до 200 000 українців.

У Росії було 1,7 млн полонених австро-угорської армії, у тому числі близько 120 000 українців. Полонених широко використовували для робіт у сільському господарстві, на шахтах і в промисловості.

Під час Другої світової керівництво радянської держави постало перед потребою створити табори для військовополонених. Єдиним чинним документом, що стосувався військового полону в СРСР, за-

лишалось «Положення про військовополонених» від 1931 р. Поряд з цим радянський уряд відмовився приєднуватися до чинної Женевської конвенції «Про утримання військовополонених» 1929 р.

За наказом наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берії від 19 вересня 1939 р. створили 8 стаціонарних таборів для військовополонених, з них 3 – на території УРСР: у Путивлі, Козельщині та Старобільську. Після завершення активних бойових дій провели фільтрацію бранців зі звільненням більшості, однак 25 тисяч осіб продовжували використовувати на будівництві, підприємствах вугільної та металургійної промисловості. Протягом 1939–1941 рр. на території УРСР були облаштовані й діяли 9 стаціонарних приймально-пересильних і виробничих таборів для військовополонених та інтернованих, у цей період почалося формування підвалин системи військового полону в СРСР.

На першому етапі війни з Німеччиною та її союзниками кількість військовополонених була незначною, їх одразу переміщували в глибокий тил. Протягом 1943–1945 рр. на території УРСР організували 37 стаціонарних таборів для військовополонених, на початку 1946 р. існувало 26 таких таборів, у складі яких перебувало 263 табірні відділення з лімітною наповненістю понад 320 тис. військовополонених, на 1 січня 1948 р. реальна чисельність їхнього контингенту становила 201,5 тис. бранців військового полону (німців, громадян Австрії, угорців, румунів, японців та бранців інших національностей).

Упродовж 1949 р. проводили масову репатріацію військовополонених та інтернованих, табірну мережу на території України було відчутно скорочено. Станом на 1 січня 1950 р. на території УРСР продовжувало існувати 10 стаціонарних таборів для військовополонених у складі 67 табірних відділень з лімітом понад 56 тис. осіб. Незважаючи на публікацію від 5 травня 1950 р. офіційного повідомлення ТАРС про те, що СРСР повністю завершив репатріацію військовополонених, близько 20 тисяч осіб були затримані, віддані до суду військового трибуналу за звинуваченням у скоєнні воєнних злочинів, шпигунстві, бандитизмі та залишені відбувати покарання в таборах до закінчення терміну, визначеного судом. Таким чином, формально військовополонених уже не було, лишилися тільки засуджені воєнні злочинці, колишні бранці війни. На початку 1951 р. в Україні ще діяли 3 режимні табори для засуджених військовополонених та інтернованих загальною чисельністю

близько 4,5 тисяч осіб. Наприкінці 1953 – на початку 1954 р. єдиною функцією цих таборів було забезпечення транзитного утримання репатрійованих контингентів.

Після 24 лютого 2022 р. Україна знову постала перед вирішенням питання військовополонених. Нагадаємо, що у 1954 р. радянська Україна ратифікувала Женевську конвенцію. За даними ООН, Женевську конвенцію підписали 196 країн, серед яких Росія і Україна.

Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 413 від 5 квітня 2022 р. «Про затвердження Порядку тримання військовополонених», відповідно до якої Міністерство юстиції мало створити умови утримання військовополонених у таборах для тримання військовополонених та дільницях для тримання військовополонених з дотриманням міжнародних зобов'язань України [2].

За словами міністра юстиції України Дениса Малюски, щомісяця на харчування, одяг, засоби гігієни та комунальні платежі для одного військовополоненого потрібно 3 000 гривень. Плюс витрати на медичне обладнання, ліки, зарплату персоналу. Водночас такі витрати виправдані, адже умови утримання військовополонених мають відповідати Женевській конвенції. Повний доступ до таких осіб мають і представники Червоного Хреста. Що ж до утримання в росії наших військових міністр юстиції України зазначив, що умови відрізняються. Стосовно деяких забезпечується стабільно нейтральне ставлення. Є випадки застосування і катування, і неналежного утримання. У таких кейсах, за словами міністра, необхідно реагувати й починати кримінальні провадження за цими фактами (3).

Отже, проводячи паралель з таборами полонених у часи Другої світової війни та російсько-української війни 2022 р., можемо зробити висновок, що умови тримання полонених в Україні базуються на принципах гуманізму, верховенства права та законності.

Список використаних джерел

1. Дубик М. Г. Табори для військовополонених на території України. URL:http://www.history.org.ua/?termin=tabori_dlja_vijskovopolonenykh_na_teryt_oriji_ukrajiny (дата звернення: 09.06.2022).

2. Табори для полонених росіян будуть за міжнародними стандартами URL: <https://mil.in.ua/uk/news/tabori-dlya-polonenyh-rosiyan-budut-zamizhnarodnyumu-standartamy-kmu/> (дата звернення: 08.06.2022).

3. Малюська Д. Військовополонені РФ в Україні, як країні цивілізованій, утримуються в умовах, відповідно до Женевської конвенції : урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-malyuska-vijskovopoloneni-rf-v-ukrayini-yak-krayini-civilizovani-utrimuyutsya-v-umovah-vidpovidno-do-zhenevskoyi-konvenciyi> (дата звернення: 09.06.2022).

Паламарчук Іван Васильович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного та приватного права
факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЩОДО ПИТАНЬ ТАБЕЛЮВАННЯ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА ТРУДОВИМИ ДОГОВОРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Облік робочого часу згідно з главою IV Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) здійснюється власником або уповноваженим ним органом [1] за формою № П-5 «Табель обліку використання робочого часу» первинної облікової документації підприємств, установ, організацій, що затверджено наказом Державного комітету статистики України від 05.12.2008 № 489 (далі – Форма № П-5) [2].

При цьому глава IV КЗпП України та Форма № П-5 врегулює питання здійснення обліку робочого часу в умовах мирного часу, тобто в умовах, зокрема, нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, техногенної та пожежної обстановки.

Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», в Україні введено воєнний стан [3].

Особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4], визначено Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі – Закон № 2136-IX) [5].

При цьому питання обліку робочого часу в умовах воєнної надзвичайної ситуації державного рівня, тобто в умовах воєнного стану, є неврегульованим.

Щодо працівників, які виїхали за межі України, але мають можливість віддалено виконувати частково посадові обов'язки

Пункт 6¹ частини першої статті 24, стаття 60² КЗпП України передбачає можливість укладення трудового договору, зокрема про дистанційну роботу – форма організації праці, за якої робота вико-

нується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Типову форму трудового договору про дистанційну роботу затверджено наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 05.05.2021 № 913-21, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 06.07.2021 за № 886/36508 [6].

При цьому при переведенні працівників на дистанційну роботу необхідно дотримуватися вимог, визначених частиною другою статті 29, статті 60², частин дев'ятої-одинадцятої статті 153 КЗпП України [1], частин четвертої-шостої статті 13, частини третьої статті 14 Закону України «Про охорону праці» [7].

Водночас слід зазначити, що частиною п'ятою статті 60² КЗпП України визначено, що протягом дистанційної роботи працівник розподіляє робочий час на власний розсуд, на нього не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку, якщо інше не визначено трудовим договором [1]. На таких працівників повною мірою поширюється законодавство про працю з урахуванням специфіки та особливостей застосування дистанційного режиму роботи, які обумовлюються у трудовому договорі, у тому числі в питаннях обліку виконаної ними роботи.

Тому в таблиці проставляють відпрацьований час згідно з режимом установи та в межах нормальної тривалості робочого часу.

Щодо працівників, які виїхали за межі України та не мають можливостей віддалено виконувати будь-яку роботу або не мають зв'язку

За можливості доцільно надати працівникам оплачувані відпустки, а також відпустки без збереження зарплати, які надають в обов'язковому порядку, та відпустки без збереження зарплати, які надають за угодою сторін у порядку, визначеному законодавством.

Що стосується працівників, з якими відсутній зв'язок, то статтею 13 Закону № 2136-IX передбачена можливість застосування роботодавцем такого адміністративного заходу, як призупинення дії трудового договору, що визначається як тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Дія трудового договору може бути призупинена у зв'язку з військовою агресією проти України, що виключає можли-

вість надання та виконання роботи. Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин [5].

При цьому щодо призупинення дії трудового договору роботодавець та працівник за можливості мають повідомити один одному в будь-який доступний спосіб (частина друга статті 13 Закону № 2136-IX) [5].

Варто нагадати, що питання ознайомлення працівників, які працюють за трудовими договорами, з наказами, повідомленнями, іншими документами в діяльності працівників, які працюють за трудовими договорами, врегульовано частиною третьою статті 29 КЗпП України [1].

Якщо не можна зв'язатися з працівником, який не прийшов на роботу, через відсутність зв'язку або інші причини, – доцільно табелювати відсутність кодом «НЗ» («відсутність з нез'ясованих причин»).

Однак після з'ясування обставин та виявлення, що причини були поважні, можна скорегувати табель кодом «І» («інші причини неявки»). Водночас доречно звернути увагу, що працівник може бути відсутній через призов (вступ) на військову службу або через службу в підрозділах територіальної оборони.

Щодо табелювання та оплати праці працівників, які вимушено залишаються на тимчасово окупованій території

Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (далі – Закон № 1207-VII) [8] тимчасово окупована територія України (далі – тимчасово окупована територія) є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України і міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Для цілей Закону № 1207-VII тимчасово окупованою територією визначається, зокрема, інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію указом Президента України (пункт 3 частини першої статті 3 Закону № 1207-VII) [8].

Дата початку тимчасової окупації територій визначається рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію указом Президента України (частина третя статті 1 Закону № 1207-VII) [8]. Проте інформація щодо визначення у встановленому порядку тимчасово окупованих територій в умовах воєнного

стану відсутня. Однак Законом № 2136-IX вживається термін «місцевість, на території якої тривають активні бойові дії» [5].

При цьому в разі відсутності у працівників, які працюють за трудовими договорами, безпечних умов для виконання своїх трудових обов'язків або відсутності можливостей у належній організації праці працівників законодавство дозволяє вчинити такі дії, окрім вищезазначених:

протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому оплачувану щорічну відпустку, а також відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого частиною першою статті 26 Закону України «Про відпустки» (частина третя статті 12 Закону № 2136-IX) [9];

здійснити переведення працівника в іншу місцевість (частина перша статті 32 КЗпП України, частина перша статті 3 Закону № 2136-IX) [5];

здійснити зміну істотних умов праці працівника (частина третя статті 32 КЗпП України). При цьому слід зазначити, що в період дії воєнного стану норми частини третьої статті 32 КЗпП України та інших законів України щодо повідомлення працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються (частина друга статті 3 Закону № 2136-IX) [5].

Крім того, за можливості працювати дистанційно роботодавець може перевести працівника на дистанційну роботу.

Враховуючи викладене, табелювання здійснюватимуть з урахуванням того, чи буде працівник продовжувати працювати або перебувати у відпустці.

Щодо табелювання працівників, які внаслідок проведення бойових дій не мають змоги дістатися до робочого місця

Окрім зазначених вище можливих способів організації праці працівників, які працюють за трудовими договорами, з урахуванням їхнього перебування в місцевості, на території якої тривають активні бойові дії, слід зазначити таке.

Працівники, які не виходять на роботу внаслідок ведення воєнних дій та пов'язаних з ними обставин, не можуть бути звільнені за пунктом 4 частини першої статті 40 КЗпП України за підставою «прогул» [1].

Зазначене обумовлене необхідністю збереження життя та здоров'я працівників та їхніх сімей і вважається як відсутність на роботі з поважних причин. Якщо не було оголошено простою, у такому випадку за працівниками зберігаються робоче місце й посада.

Таким чином, усвідомлення й розуміння правового механізму організації трудових відносин в умовах воєнного стану, що також охоплює питання табельювання працівників, які працюють за трудовими договорами, – важливий елемент у загальному правовому механізмі організації трудових відносин, що є складовою вітчизняної економіки.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50.
2. Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці: наказ Державного комітету статистики України від 05.12.2008 р. № 489. *Податки та бухгалтерський облік*. 2009. № 1. С. 18.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 54.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. С. 1509.
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. С. 40.
6. Про затвердження типових форм трудових договорів про надомну та дистанційну роботу: затверджено наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 05.05.2021 р. № 913-21, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 06.07.2021 за № 886/36508. *Офіційний вісник України*. 2021. № 54. С. 205.
7. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. С. 668.
8. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. С. 2172.
9. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 2. С. 4.

Паскевська Юлія Анатоліївна,

кандидат психологічних наук, доцент, докторантка
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВАГОМА РОЛЬ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Однією з прикладних сфер у суспільній системі є саме пенітенціарна система. Дотримання прав людини у правовій та соціальній державі визнається однією з цінностей розвинутої країни. Зрілість сус-

пільства визначається ставленням до соціально вразливих категорій населення, якими можна вважати й людей, що перебувають у місцях позбавлення волі. Подальше реформування пенітенціарної системи України здійснюється шляхом упровадження в практику кримінально-виконавчих установ міжнародного досвіду пенітенціарної діяльності та вимог європейських стандартів у сфері виконання покарань і поводження із засудженими. А розвиток персоналу пенітенціарних установ України є актуальним і надзвичайно важливим напрямом.

Водночас в Україні має місце питання кадрового забезпечення пенітенціарної системи, що визначає необхідність змін відповідно до стандартів підготовки фахівців у цій галузі та підвищення їхньої професійної компетентності. Інноваційність підходів, які останнім часом імплементуються в практику пенітенціарної системи, зміна філософії діяльності персоналу, розробка та втілення інструментів диференційовано-виховного впливу відповідно до європейських стандартів дотримання прав людини обумовлюють рушійність та диференційоване вдосконалення як щодо змісту освітніх програм, так і методології навчання й оцінки компетентностей персоналу пенітенціарних установ.

На сьогодні суспільство ставить досить високі вимоги щодо професіоналізму, компетентності та особистісних якостей у роботі персоналу пенітенціарних установ. Безумовно, провідну роль у цьому процесі відіграє належна професійна підготовка майбутніх фахівців. Реалізація навчального процесу персоналу має забезпечувати набуття й розвиток комплексу професійних компетентностей, необхідних для професійної діяльності, досягнення належного професійного рівня та максимально якісного виконання службових обов'язків.

За таких обставин пенітенціарна система України відчуває велику потребу у високопрофесійних, високоморальних, духовно й фізично підготовлених кадрах, які будуть здатними виконувати завдання щодо реалізації пенітенціарної політики держави. Це робота, покликана убезпечити суспільство від повторного скоєння злочинів. Разом з тим така робота щодня пов'язана з ризиком для життя і здоров'я, необхідністю постійного спілкування з людьми, які мають проблеми різного характеру, вона вимагає постійного психологічного концентрування уваги й пильності.

У цьому контексті зауважимо, що професійне становлення фахівця – цілісний і безперервний процес розвитку практичної, освітньої й дослідницької діяльності особистості у сфері виконання по-

карань, орієнтований на формування професійних знань, умінь і навичок та особистісних якостей, адекватних кваліфікаційним вимогам й етичному стандарту професії.

Вбачаємо необхідність розбудови системи розвитку професійної компетентності фахівців пенітенціарної установи. Тільки висококваліфікований персонал, який чітко засвоїв міжнародні й національні правові норми, нову філософію виконання покарань, у змозі здійснювати свої повноваження із суворим дотриманням права ув'язнених та засуджених громадян.

Одним з успішних прикладів розв'язання нагальної потреби у висококваліфікованих спеціалістах органів ДКВС України, здатних усувати різнопланові проблеми, була запроваджена нами спільно з Міністерством юстиції України та Офісом Ради Європи в Україні система професійно-навчальної роботи щодо застосування інструментів сучасного пенітенціарного менеджменту для забезпечення в'язничного режиму, заснованого на реабілітаційних засадах. Зокрема персонал відділів соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими пройшов цикл системних тренінгів за тематикою «Оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення засудженими до позбавлення волі та індивідуальне планування роботи з ними», досягнення мети якого передбачало сформованість готовності персоналу до здійснення інструментарію як показника підвищення рівня їхньої професійної компетентності. Надання такої практичної й методологічної допомоги персоналу із застосуванням компетентнісного підходу, зорієнтованого на розвиток професійної компетентності фахівців, створює платформу супроводу, обміну зворотним зв'язком, розширення професійних знань і навичок, а також забезпечує відсутність когнітивних дисонансів у професійній діяльності, що значно підвищує її ефективність.

На нашу думку, питання забезпечення якості виконання функціональних обов'язків та рівня професійної компетентності персоналу пенітенціарних установ України також безпосередньо напряму корелює із психологією збереження їхнього психічного здоров'я. Тому виникає необхідність, з одного боку, дослідження соціально-психологічних чинників, що визначають наявний рівень психічного здоров'я фахівців пенітенціарних установ, а з іншого боку – необхідність створення додаткових умов його підтримання та збереження.

Беручи до уваги наведене, важливим напрямом діяльності ДКВС України, зокрема у площині кадрового забезпечення пенітенціарної

системи та у справі ресоціалізації засуджених, є підвищення професійної компетентності персоналу пенітенціарних установ з одночасною зміною їхньої філософії. Розгляд методологічних питань щодо розробки конкретних шляхів забезпечення цього процесу потребує чіткого й системного підходу в імплементації на засадах дотримання прав людини у правовій і соціальній державі відповідно до сучасного міжнародного досвіду.

Список використаних джерел

1. Пенітенціарна система України: історія та сучасність / за заг. ред. О. В. Лісіцкова. Київ: Державна пенітенціарна служба України, 2013. 268 с.
2. Blumberg I. Mental "health" and mental "illness". *Hosp Commun Psychiatry*. 1997. Vol. 130, № 3. P. 229–239.

Піскун Дар'я Миколаївна,
курсант 3-го курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;
Есипенко Олександр Григорович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби;
Красковський Євген Михайлович,
начальник режимно-стройової служби
Академії Державної пенітенціарної служби

ІНСТИТУТ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УРЯДУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Політичні обов'язки державних органів кожної країни мають конкретні моменти, що стосуються форми правління, державних інститутів, політичних систем, історичних, культурних, економічних, політичних та інших характеристик. Політична відповідальність уряду є результатом некримінальних дій, оскільки це оцінка уряду, заснована на політичній доцільності. На думку В. Шаповала, при парламентському правлінні політична відповідальність передбачає зобов'язання уряду завжди діяти відповідно до думки більшості парламенту. Термін «політична відповідальність уряду» часто використовують як синонім парламентської відповідальності уряду. Це передбачає солідарну відповідальність за політику і діяльність уряду. Політична відповідальність уряду – більш широке поняття, що охоплює і відповідальність уряду перед парламентом (парламентську), і перед главою держави, тобто парламентська є просто різновидом політичної відповідальності уряду [1, с. 54].

Політична відповідальність виконавчої влади існує в усіх країнах залежно від форми правління, а парламентська відповідальність уряду можлива й виникає тільки в парламентських монархіях, парламентських республіках і напівпрезидентських республіках. Спостерігається певна залежність функціонування уряду від терміну повноважень того чи іншого органу: парламенту за парламентської форми правління, а президента – за президентської.

Під парламентським контролем уряд у цілому виконує обов'язки парламенту. Однак повноваження уряду або окремих його членів можуть бути припинені достроково з різних причин. Парламентська відповідальність виконавчої влади є одним з наслідків здійснення парламентом своїх контрольних повноважень за діяльністю державних органів. Згідно з парламентськими правилами відставка уряду є обов'язковою в разі вотуму недовіри в парламенті [2, с. 115].

Зарубіжна доктрина парламентської відповідальності має обґрунтовану думку. Парламент є представницьким органом влади і тому наділений владою над виконавчою владою. Парламент – це орган влади, що обирається безпосередньо народом. Саме тому доктрина відповідального правління тісно пов'язана з ідеєю представницької демократії. Виконавча влада відповідальна перед парламентом, а парламент зрештою відповідальний перед своїми виборцями. Інституційною основою парламентської демократії є залежність уряду від підтримки більшості в парламенті. Науковці часто зазначають, що ця інституційна угода забезпечує, що безпосередньо обрані члени парламентів можуть контролювати діяльність щодо розробки політики виконавчою владою.

Як правило, найбільш серйозні конфлікти в парламентських державах існують не між урядом і парламентом, а між політичними партіями та партійними фракціями, представленими як в уряді, так і в парламенті. Процедура голосування про довіру уряду в зарубіжних країнах демонструє ефективність розробки оптимальної моделі стратегічної співпраці між прем'єр-міністром, міністрами і більшістю парламентських прем'єр-міністрів.

Зазвичай складаються певні обставини в політичному житті країни, за яких прем'єр-міністри вдаються до процедури голосування про довіру. У зарубіжних країнах існує широка практика застосування вотуму довіри в парламентах. Цю процедуру можуть використовувати для кожного законопроекту від уряду, який розглядає парламент. Наприклад, за ст. 98 Конституції Естонії 1992 р.

уряд Республіки має право пов'язати ухвалення поданого ним Державним Зборам законопроекту з вотумом довіри. Голосування може відбутися не раніше ніж на третій день після ухвалення проекту з вотумом довіри. Якщо цей проект закону не буде ухвалений Державними Зборами, уряд подає у відставку [3].

Парламентська підзвітність в уряді представлена двома типами процедур. Перший – вотум довіри долі уряду, ініційований членами законодавчого органу. Ця процедура зазвичай називається вотумом недовіри і має відмінну особливість: дозволяє більшості парламенту проголосувати за або проти продовження терміну повноважень прем'єр-міністра і кабінету міністрів. У Конституції Словацької Республіки 1992 року в ст. 114 йдеться, що уряд несе відповідальність перед Національною радою за виконання її функцій. Національна рада може в будь-який час висловити йому вотум недовіри. До другого типу належать процедури, ініційовані урядом.

Програма і склад уряду обговорюються Палатою депутатів і Сенатом на спільних засіданнях. Парламент висловлює довіру уряду більшістю голосів депутатів і сенаторів. У ст. 109 Конституції Хорватії 1990 року також передбачено, що при формуванні нового уряду кандидат у прем'єр-міністри має внести пропозицію до Палати представників Хорватії відразу після формування уряду і протягом 30 днів після прийняття мандата. Уряд вступає на посаду після отримання вотуму довіри всіх членів Палати представників [3].

У багатьох державах – наприклад, у Нідерландах, Норвегії та Великій Британії – уряд може ініціювати голосування з питання довіри щодо конкретної політики. У кожній такій країні також існує норма, що встановлює процедуру голосування стосовно довіри. У ст. 1 Конституції 1944 р. [3].

Щодо поділу парламентської відповідальності на колективну (чи солідарну) та індивідуальну варто зауважити, що індивідуальна відповідальність пов'язана з обов'язком кожного міністра особисто відповідати за діяльність його міністерства. Солідарна відповідальність уряду пов'язується з підзвітністю виконавчої влади колективному органу, тобто парламенту. У країнах Європи часто акцент робиться на доктрині колективної відповідальності уряду. Наприклад, за Конституцією Угорщини 1949 р. уряд несе відповідальність перед Державними Зборами (ч. 1 ст. 39) [3; 4].

Найбільшу актуальність сьогодні набирає індивідуальна відповідальність вищих посадових осіб органів виконавчої влади. Поді-

бна відповідальність закріплена низкою держав: Польщі, Італії, Німеччини.

У парламентських республіках і монархіях, таких як Велика Британія, Іспанія, Монако, Греція, Італія, міністри визначаються главою виконавчої влади і залежать повністю від нього, прем'єр-міністр залежить від парламенту – як наслідок, той часто відправляє міністрів у відставку швидше за політичними підставами, ніж за вчинене протиправне діяння.

Розглядаючи інститут індивідуальної відповідальності міністрів, насамперед варто звернути увагу на парламентську відповідальність цих осіб, властиву вестмінстерській моделі організації державної влади, впровадженій у Великобританії та запозиченій багатьма іншими країнами. Серед характерних рис цієї моделі можна назвати, зокрема, неповну відмежованість виконавчої влади від законодавчої, високу концентрацію виконавчої влади в межах Кабінету Міністрів, який формується парламентською більшістю на однопартійній основі, наявність колективної відповідальності.

Практика виконання особистої відповідальності дає приклад того, чого може уникнути міністр, «перекладаючи» відповідальність на посадових осіб очолюваного ним міністерства. З одного боку, це служить меті персоніфікації відповідальності, оскільки звільняє міністра від тягаря відповідальності «не зі своєї вини» за дії значної кількості чиновників, які працюють у міністерстві. Однак, з іншого боку, це створює загрозу політизації державної служби [5, с. 445].

Можливість довільного трактування як самих конституційних звичаїв, так і норм, що їх роз'яснюють, а також вищезазначена практика державного управління є тими аргументами, які можуть наводити для обґрунтування необов'язковості запровадження індивідуальної відповідальності міністрів. Але слід зазначити: якщо для країн з усталеними традиціями парламентаризму певна гнучкість змісту конституційних звичаїв є припустимою, то для країн, які лише нещодавно стали на шлях побудови правової державності, необхідним є забезпечення домінування права над політичним розсудом та чітка правова формалізація різних форм конституційно-правової відповідальності як органів публічної влади, так і окремих державних діячів, зокрема міністрів.

Аналіз конституційних положень і практики їх застосування в зарубіжних країнах дозволяє виявити такі елементи взаємовідносин між урядом і парламентом у частині підзвітності й може забезпечи-

ти баланс, стабільність і оптимальну взаємодію між законодавчою та виконавчою владою [4, 5].

Підсумовуючи, варто сказати, що зарубіжний досвід свідчить про необхідність створення системи парламентської підзвітності в уряді. Скептичне ставлення до його рідкісного застосування на практиці полягає в тому, що там, де потреба у вирішенні спорів за допомогою правових механізмів дуже мала, формування загальної правової політики значною мірою засноване на консенсусі політичних сил. Інститут відповідальності уряду й окремих його членів перед парламентом у зарубіжних державах є активним стимулятором для належної роботи вищого органу виконавчої влади, його посадових осіб та невід'ємним атрибутом демократичної держави з парламентським правлінням, забезпечуючи оптимальне функціонування вищих органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Шаповал В., Шаповал Т. Політичні права і свободи (теоретичний і конституційний аспекти). Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2019. 80 с.

2. Сербогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія. Харків: Право, 2011. 768 с.

3. Конституції країн світу. URL: <http://nbuviar.gov.ua/asambleya/constitutions.php> (дата звернення: 03.06.2022).

4. Russo F., Verzichelli L. The adoption of positive and negative parliamentarism: systemic or odiosyncratic differences? URL: <https://www.sv.uio.no/isv/english/research/projects/evolutionparliamentarism/events/seminars/ecpr-salamanca-russoverzichelli.pdf> (дата звернення: 03.06.2022).

5. Siaroff A. Varieties of Parliamentarism in the Advanced Industrial Democracies. *International Political Science Review. Revue internationale de science politique*. 2020. Vol. 24. P. 445–464.

Пометеліна Оксана Миколаївна,

старший викладач центру професійної освіти

Територіально відокремленого відділення

«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРІЇВ

Обставини, які впливають сьогодні на всі складові освітнього процесу, змушують сучасну вищу освіту знову звертатися до особливих можливостей дистанційної її форми. Державна кримінально-виконавча служба України (ДКВСУ), враховуючи запити сучасності

та вимоги до пенітенціаріїв, особливу увагу приділяє результативності та якості роботи органів і установ виконання покарань [2]. Імідж пенітенціарної служби залежить від кадрового потенціалу органів і установ виконання покарань: від професіоналізму, уміння персоналу реалізовувати плани та виконувати завдання, покладені на них державою, моральних та особистісних якостей осіб рядового та начальницького складу, їхнього рівня культури, здатності працювати з людьми та ін. [1], тому постає питання щодо критеріїв якості навчання, умов організації освітнього процесу, що дозволить гнучко реагувати на виклики часу, «тримати руку на пульсі» розвитку інновацій та забезпечувати належну ефективність освітнього процесу.

Зважаючи на воєнний стан, введений Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022, на виконання вимог Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII, наказу Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 року № 235, наказу Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 року № 265, листа Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 року № 1/3417-22, з метою забезпечення виконання навчального плану здобувачами вищої освіти освітній процес проводиться з використанням технологій дистанційного навчання. Тому відповідно до зазначених вище документів та умов воєнного стану заклади вищої та професійної освіти використовують дистанційний формат та успішно проводять і навчання, і виховання, успішно відбуваються процеси ліцензування та акредитації. У Територіально відокремленому відділенні «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби» здійснюватиметься первинна професійна підготовка за професією 5163 «Молодший інспектор (пенітенціарна система)», зокрема передбачено дистанційний формат організації освітнього процесу через Google додатки. Перспективним учасникам освітнього процесу краще створити свій інформаційний простір передусім за допомогою створення Google акаунту, реєстрації через Google форму та подальшим занесенням даних у єдину базу освітньої установи та створенням умовного віртуального поля для навчання через Google Classroom, при цьому для проведення онлайн-зустрічей залучаються Google Calendar, Google Meet або Zoom [3]. Усі сервіси є безкоштовними, простими в освоєнні особистістю незалежно від віку та індивідуальних можливостей, доступні через телефон, мають досить широкий спектр можливостей для забезпечення ефективності навчання, є гнучкими незалежно від технічних можливостей, наявних у здобувача чи викладача.

Проте серед питань, які потребують вирішення, щодо забезпечення високого рівня професіоналізму молодших інспекторів ДКВСУ можна виокремити такі: невідповідність діючої відомчої професійної підготовки пенітенціарного персоналу загальнодержавній системі освіти; низька ефективність діючої системи відбору кандидатів на посади молодшого інспектора; неефективність існуючого порядку проходження первинної професійної підготовки; низька мотивація працівників до навчання та формування власної професійної компетентності; термін навчання з первинної підготовки; відсутність можливості тривалого стажування в період курсового навчання з первинної професійної підготовки; недостатнє наукове обґрунтування структури й методик формування професійної компетентності молодшого інспектора кримінально-виконавчої служби; недостатній соціальний та правовий захист пенітенціарного персоналу; неготовність до участі в освітньому процесі дистанційно. Останній фактор спонукає до створення ефективних умов для взаємодії учасників освітнього процесу на відстані. Зокрема питання готовності стосується не лише особливостей службової діяльності молодших інспекторів, а й викладацького складу філії. Особливу увагу надають готовності до використання інтернет-простору, дотримання академічної доброчесності, протидії булінгу та інше.

Викладачі використовують під час занять індивідуальний підхід до вибору методів навчання, а також оцінювання результатів здобутків молодших інспекторів. Зокрема контроль результатів навчання проводять відповідно до основних педагогічних принципів контролю, а підсумковий контроль і отримання сертифікатів про первинну професійну підготовку / підвищення кваліфікації – за формою, встановленою наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2018 року № 4091/5 «Про затвердження Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27.12.2018 року за № 1496/32948.

Інноваційні методи – це методи, що передбачають зростання ролі здобувача, зміщення фокусу освітнього процесу до здобувача; можливість зворотного зв'язку у процесі використання навчальних та інформаційно-комунікативних технологій. Інноваційними методами дистанційного навчання, які застосовують в освітньому процесі молодших інспекторів, вважаються методи проблемного нав-

чання, створення робіт групою здобувачів одночасно під час проведення онлайн-занять, використання інтерактивної дошки та відеосупроводу для забезпечення наочності навчання, можливість здійснювати контроль та корекцію навчальної інформації в онлайн-форматі за рахунок чатів, миттєвих опитувань, гугл-форм. Для уточнення рівня засвоєння інформації в кожного здобувача можна використовувати метод графічного відтворення певного явища чи поняття, щоб мати можливість «фасилітувати», скеровувати процес пізнання та актуалізації знань здобувача. Відеоконференції та мінілекції, що мають бінарний характер, до створення яких залучають фахівців з досвідом роботи в конкретних випадках професійного характеру, особливих фахівців з академічної доброчесності та інших, що консультують та скеровують під час сприйняття теоретичних знань у практичне русло. Актуальними під час дистанційного формату залишаються методи інтерактивного навчання, зокрема кейси, дискусії, що допомагають інтенсивно засвоювати великі обсяги інформації, орієнтуючись на власний досвід та опорний рівень когнітивного простору здобувача. Методи мозкового штурму, асоціацій, анаграми допомагають звернути особливу увагу на певні явища під час вивчення конкретної теми навчальної дисципліни. Тобто орієнтуючись на індивідуальні можливості та особливості здобувача, вирішується питання ґрунтовного укорінення когнітивного контенту дисципліни відповідно до вимог навчального плану та конкретної теми, що вивчається.

Отже, спостерігаємо гнучкі й ефективні зміни в організації освітнього процесу первинної професійної підготовки молодших інспекторів кримінально-виконавчої служби, викликані не лише наказами міністерств та відомств, а й потребами сьогодення, що спрямовані на забезпечення належної якості результатів навчання.

Список використаних джерел

1. Горбач І. О., Романовський О. Г. Лідерський потенціал майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ «ХПІ», 2019. № 2. С. 73–84.
2. Дука О. А. Здійснення професійної підготовки пенітенціарного персоналу у відомчих навчальних закладах Державної пенітенціарної служби України. *Юридична освіта і навчальний процес у вищій школі*. 2014. № 1. С. 80–90.
3. Інструкція з реєстрації на дистанційне навчання. Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби». URL: <http://gov.ua.in.ua/index.php/navchalnyi-protses/slukhacham/online/instruktsiia> (дата звернення: 25.05.2022).

Помогайбо Ольга Вікторівна,
викладач кафедри правової та спеціальної підготовки
Територіально відокремленого відділення
«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ОРГАНІЗАЦІЯ З БЕЗПЕКИ І СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ

Права людини з кожним днем набувають більшого значення й отримують серйозну підтримку, особливо на тлі геополітичних подій, які відбуваються в Україні [1, с. 146]. Однією з організацій, що здійснює захист прав людини, є Організація безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ).

ОБСЄ – найбільша у світі регіональна організація, що займається питаннями безпеки. Як платформа для політичних переговорів та ухвалення рішень, організація працює над питаннями щодо завчасного запобігання конфліктам, урегулювання кризових ситуацій, а також постконфліктної реабілітації. До Організації входять 57 держав-учасниць з трьох континентів – Північної Америки, Європи та Азії, де проживає понад мільярд людей. ОБСЄ розглядає безпеку комплексно та здійснює заходи у трьох «вимірах»: військово-політичному, економіко-екологічному та людському [2].

Людський вимір має стосунок до прийнятих державами-учасницями зобов'язань у рамках ОБСЄ забезпечувати повну повагу прав і основних свобод людини, визнавати верховенство закону, сприяти зміцненню принципів демократії і відповідно до цього створювати, зміцнювати й захищати демократичні інститути, а також сприяти толерантності в регіоні ОБСЄ.

Результатом подій в Україні, що відбувалися, починаючи з листопада 2013 року, стало напруження та неспокій у деяких частинах країни. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (далі – СММ; *англ. Special Monitoring Mission OSCE to Ukraine, SMMU*) розпочала свою роботу 21 березня 2014 року на прохання уряду України до ОБСЄ та консенсусної домовленості всіх 57 держав-учасниць ОБСЄ. Місія складається з озброєних цивільних спостерігачів, а також міжнародних працівників з держав-учасниць ОБСЄ; їм допомагають співробітники з України. Метою роботи СММ є збір інформації, спостереження, встановлення фактів і звітування про ситуацію з безпекою по всій Україні. До повноважень СММ не входить робити висновки або проводити будь-які розслідування. СММ спілкується з різними суспільними групами, зокре-

ма представниками влади всіх рівнів, громадянського суспільства, етнічних і релігійних груп та місцевих громад.

Спостерігачі покликані сприяти зменшенню напруження, становленню миру, стабільності й безпеки; допомагають здійснювати моніторинг та впровадження всіх принципів і зобов'язань ОБСЄ. Команди спостерігачів працюють позмінно, щоб забезпечити присутність на місцях 24 години на добу, сім днів на тиждень. Головний офіс Місії розташований у Києві; спостерігачі працювали у Дніпрі, Донецьку, Івано-Франківську, Києві, Луганську, Львові, Одесі, Харкові, Херсоні та Чернівцях [2].

Організація бере витоки з початку 1970-х років, коли було підписано Гельсінський заключний акт (1975 р.) та створено Наряду з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ). Заключний акт і сам Гельсінський процес без перебільшення зробили революцію в міжнародному праві, визначивши людський вимір, права людини і фундаментальні свободи визнаними предметами міжнародного діалогу та переговорів між Сходом і Заходом. Відбулася своєрідна легітимізація прав людини у сфері міжнародних відносин, їх переведення з категорії моральної в політичну [3].

Сфері гуманітарного співробітництва в Заключному акті 1975 р. присвячений спеціальний розділ, який охоплює широке коло питань взаємодії у сфері прав людини. Держави мали на меті забезпечення більш вільного пересування й контактів на індивідуальній та колективній, офіційній та неофіційній основі між людьми, установами й організаціями держав-учасниць та сприяння вирішенню питань гуманітарного характеру, що виникають у цій галузі. Метою держав-учасниць у сфері інформаційного обміну є більш вільне та всеохопне поширення інформації, заохочення співробітництва в галузі інформації та обмін інформацією з іншими країнами й поліпшення умов, в яких журналісти з однієї держави-учасниці здійснюють свою професійну діяльність в інших країнах-учасницях.

Істотний внесок у зміцнення співпраці держав-учасниць ОБСЄ внесла Віденська зустріч 1989 року. У преамбулі Підсумкового документа Віденської зустрічі від 15 січня 1989 року держави підтвердили, що співробітництво в гуманітарній сфері – це важливий фактор для зміцнення відносин. Така позиція отримує підтвердження в тексті Підсумкового документа. Перелік прав і свобод людини був істотно розширений за рахунок його доповнення правом на свободу пересування і місця проживання в межах кордонів своєї

держави; права залишати будь-яку країну, включно з власною, і повертатися в неї; права осіб, яких тримають під вартою або в ув'язненні; заборони катувань. Особливу увагу в Підсумковому документі Віденської зустрічі 1989 року приділено релігійним свободам. Також перелік пропонувалося доповнити свободою висловлення поглядів; правом на мирні зібрання, включно з правом на маніфестації, а також свободу асоціацій; правом на соціальне забезпечення й на освіту; правом на безпечне довкілля; правами дитини; правом на відмову від несення військової служби з релігійних та інших мотивів [1, с. 148–149].

Важливим етапом у роботі ОБСЄ стало ухвалення 1990 року Заключного акта на Конференції з людського виміру ОБСЄ, що відбулася в Копенгагені. Відповідно до Заключного акта повна повага до прав людини і основних свобод є необхідною умовою для забезпечення прогресу в справі створення стабільної обстановки міцного миру, безпеки, справедливості і співпраці. Цей документ закріплює право організувати мирні збори і демонстрації, а також право мирно користуватися своєю власністю індивідуально або спільно з іншими. За представниками національних меншин визнавалося право на свободу виражати, зберігати й розвивати свою етнічну, культурну, мовну чи релігійну самобутність, підтримувати й розвивати власну культуру в усіх її аспектах, не зазнаючи будь-яких спроб асиміляції всупереч своїй волі, що передбачає право вільно користуватися рідною мовою в особистому й суспільному житті, право створювати й підтримувати власні інститути, просвітницькі організації або асоціації, право сповідувати свою релігію [4].

У 2007 році РЄ та ОБСЄ ініціювали спільний проект «Освіта для взаємної поваги і розуміння», спрямований на формування *«good practice»* з питань забезпечення прав людини й освіти в цій сфері, до якого приєдналася ЮНЕСКО як експертна організація. Проект був успішно завершений наприкінці 2008 року. Нині ЄС і ОБСЄ співпрацюють у таких сферах, як правова й політична реформи; адміністративні та антикорупційні заходи; демократизація; побудова інститутів і прав людини; розвиток ЗМІ; розвиток малого і середнього бізнесу; вибори [1, с. 154].

ОБСЄ унікальна за своїм статусом: установчі документи Організації не є юридично обов'язковими, а мають скоріше політично-зобов'язувальний характер. При цьому органи ОБСЄ діють на постійній основі. Основоположні документи ОБСЄ, що встановлюють

пріоритетні напрямки діяльності Організації, в тому числі Гельсінський заключний акт 1975 року, ухвалюють на зустрічах за участю глав держав і урядів учасників ОБСЄ.

Виклики сучасного світу у сфері безпеки – від кліматичних змін до примари тероризму – доводять, що співпраця в рамках ОБСЄ потрібна більше, ніж будь-коли. В умовах незаконної анексії Криму та подальшого розгортання російської агресії проти України на Донбасі лише ОБСЄ виявилася єдиною міжнародною організацією, яка активно взялася за спроби практичного врегулювання кризи довкола України. Результати моніторингу місії майже щоденно висвітлювали на офіційному вебпорталі ОБСЄ трьома мовами (українською, російською та англійською), вони є ключовими в ухваленні рішень Ради Європи і ООН. Мандат місії поширено на всю територію України в межах міжнародно визнаних кордонів, однак на практиці її діяльність в Автономній Республіці Крим та частинах Донецької і Луганської областей на необґрунтованих підставах в односторонньому порядку блоковано керівництвом Російської Федерації. Протягом останніх восьми років місія СММ в Україні відіграла важливу роль, надаючи об'єктивні факти на місцях, сприяючи діалогу там, де його не було, і надаючи можливість ремонту цивільної інфраструктури, від якої залежало життя мільйонів людей.

На сьогодні Спеціальна моніторингова місія Організації з безпеки та співробітництва в Європі 7 березня 2022 року оголосила про припинення діяльності в Україні після того, як її остання польова місія, розміщена в Маріуполі, була обстріляна російськими військами.

Список використаних джерел

1. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навч. посіб. Київ, 2018. 168 с.
2. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні. URL: <https://www.osce.org/uk/special-monitoring-mission-to-ukraine/who-we-are> (дата звернення: 23.05.2022).
3. Голос України [електронне видання]. URL: <http://www.golos.com.ua/article/132364> (дата звернення: 23.05.2022).
4. Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_082 (дата звернення: 23.05.2022).

Поплавська Аліна Миколаївна,
здобувач вищої освіти Академії Державної пенітенціарної служби,
слідчий відділу розслідування злочинів загальнокримінальної
спрямованості слідчого управління Головного управління
Національної поліції в Чернігівській області

**ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ)
ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч. 1 СТ. 263-1 КК УКРАЇНИ**

Досудове розслідування кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, відповідальність за вчинення яких передбачена у Розділі IX Кримінального кодексу України (далі – КК України), має ряд особливостей, зокрема пропонуємо більш детально розглянути певні аспекти проведення саме негласних слідчих (розшукових) дій з метою отримання доказів вчинення особою (особами) таких злочинів.

Розглянемо такі особливості на прикладі кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263-1 КК України, а саме: незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв [2].

Предметом зазначеного кримінального правопорушення є вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Об'єктивна сторона виявляється в діяннях особи, що полягають у незаконному виготовленні, переробці чи ремонті вогнепальної зброї, фальсифікації, незаконному видаленні чи зміні її маркування, а також виготовленні бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

Під час досудового розслідування такої категорії кримінальних правопорушень слідчому необхідно визначити перелік необхідних слідчих (розшукових) дій, а також негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), які потрібно провести для того, щоб з дотриманням вимог чинного законодавства здобути докази вчинення особою протиправних діянь, відповідальність за вчинення яких передбачена ч. 1 ст. 263-1 КК України. Враховуючи власний практичний досвід, варто зазначити, що більш ефективним є застосування можливостей досудового розслідування, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), які міс-

тяться у Главі 21, а саме – негласних слідчих розшукових дій [1]. Слідчому необхідно здобути докази стосовно того, що особа вчиняє протиправні дії, предметом яких є саме вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини чи вибухові пристрої, оскільки для наявності складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263-1 КК України, предмет кримінального правопорушення має ключове значення. Також звертаємо увагу, що, на відміну від положень ч. 1 ст. 263 КК України, об'єктивна сторона злочину, який ми аналізуємо в цьому дослідженні, ширша, оскільки полягає не тільки в носінні, зберіганні, придбанні, передачі чи збуті вогнепальної зброї, а й у певних діях особи, спрямованих на створення вогнепальної зброї або зміну тих чи інших її властивостей. Відповідно перед слідчим стоїть завдання довести, що справді особа причетна до виготовлення, переробки чи ремонту конкретної одиниці зброї, тобто встановити об'єктивну сторону кримінального правопорушення, щоб отримати докази для подальшого повідомлення особі про підозру з метою припинення протиправної діяльності та усунення загрози суспільству.

Проведення НСРД під час досудового розслідування таких злочинів є досить ефективним способом отримання доказів вини особи у вчиненні кримінального правопорушення. Застосування одразу декількох, передбачених КПК України, негласних слідчих розшукових дій дає можливість слідчому здобути важливу інформацію про вчинення злочину, яка за умови дотримання вимог КПК України буде використана як докази та підстави для повідомлення особі про підозру.

Завданням слідчого є визначення обсягу й видів НСРД з урахуванням усіх обставин кримінального правопорушення, особи правопорушника, оскільки саме слідчий визначає, чи є необхідність проведення НСРД, та за наявності законних підстав звертається до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на проведення негласних слідчих розшукових дій, яке попередньо погоджує прокурор.

Практичний досвід роботи у слідчому підрозділі надає достатньо підстав стверджувати, що в ході розслідування злочинів, передбачених ч. 1 ст. 263-1 КК України, найбільш ефективними, інформативними є НСРД, передбачені ст. 260, ст. 263, ст. 267, ст. 269 КПК України [2].

Негласна слідча (розшукова) дія, передбачена ст. 260 КПК України, а саме – аудіо-, відеоконтроль особи, тісно взаємопов'язана з

НСРД, передбаченими ст. 267, 269 КПК України. Комплексне їх застосування дає можливість отримати доказову інформацію стосовно протиправної діяльності особи: зафіксувати безпосередньо спосіб, знаряддя, дії, направлені на виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї, встановити повне коло осіб, які можуть бути причетні до вчинення злочину, місце вчинення кримінального правопорушення. Аудіо-, відеоконтроль особи згідно зі ст. 260 КПК України є різновидом втручання у приватне спілкування особи і дає можливість фіксувати розмови, рухи, дії, пов'язані з місцеперебуванням особи, тобто проведення такої НСРД дає можливість отримати докази об'єктивної сторони злочину. Більш доцільним є проведення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 260 КПК України, та НСРД, передбаченої ст. 269 КПК України, оскільки це дає можливість слідчому встановити повне коло осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, злочинні зв'язки правопорушника [2].

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) надає можливість слідчому отримати докази вчинення правопорушення шляхом аналізу інформації, отриманої внаслідок втручання у приватне спілкування особи, яка використовує засоби електронних комунікацій [2].

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що вирішальне значення в успішному досудовому розслідуванні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263-1 КПК України, має доцільно й мотивовано обраний слідчим комплекс негласних слідчих (розшукових) дій за умови дотримання вимог законності під час їх проведення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 20.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.06.2022).

Снітко Микола Євгенович,
ад'юнкт кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права
та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;
Кондратов Дмитро Юрійович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

ТРИМАННЯ ОСІБ, ЩОДО ЯКИХ ОБРАНО ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ, В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

У зв'язку з останніми подіями в Україні в умовах воєнного стану та ведення бойових дій на території держави вкрай ускладнене виконання вимог законодавства щодо місць тримання осіб, яким обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою. Це викликало потребу у змінах цієї сфери діяльності. До Закону України «Про попереднє ув'язнення» було внесено зміни, згідно з якими «Під час дії воєнного стану в Україні у зв'язку з неможливістю доставлення військовополонених безпосередньо до табору для тримання військовополонених, з метою забезпечення їхнього життя та здоров'я такі особи можуть тимчасово перебувати у дільницях для тримання військовополонених, утворених у слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України. Військовополонені, які перебувають у таких дільницях, переміщуються до табору для тримання військовополонених, як тільки таке безпечне переміщення стане практично можливим» [1].

Відповідно до змін, які були внесені до Закону України «Про попереднє ув'язнення», зазнали зміни підзаконні нормативно-правові акти щодо тримання ув'язнених та інших категорій в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах.

Відповідно внесли зміни і до «Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань», згідно з якими додали розділ XXXIV.

Враховуючи зазначені зміни, у виправних колоніях можуть створювати сектори для тримання осіб, узятих під варту, але за умови забезпечення їх ізоляції від інших осіб, яких тримають у цій установі.

У разі необхідності в межах однієї виправної колонії можуть створювати сектори для тримання засуджених до позбавлення волі з різними рівнями безпеки за умови дотримання вимог статті 92 Кримінально-виконавчого кодексу України [2].

Слід зауважити, що у виправних колоніях різних рівнів безпеки задля забезпечення ізоляції окремих категорій осіб створюють сектори для тримання підозрюваних та обвинувачуваних, щодо яких

обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою, проте за умов їх ізоляції від інших осіб, яких тримають у цій установі.

Також варто зазначити, що під час дії воєнного стану в Україні повинні створювати окремі табори для тримання військовополонених, але закон передбачає, що в разі неможливості доставлення військовополонених до табору їх тримання вони можуть тимчасово перебувати в дільницях для тримання військовополонених, утворених у виправних колоніях різних рівнів безпеки. Порядок тримання військовополонених затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 року № 413 [3].

В установах виконання покарань сектор для тримання осіб, щодо яких обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою, створюють у капітальних приміщеннях, розташованих в окремих ізольованих локальних секторах установи. До того ж периметр сектору має бути відгороджений парканом суцільного заповнення і доповнений посиленнями інженерно-технічними засобами, вхідні двері мають бути обладнані механічним замком і блокуватися сигналізацією, яка контролюється з електронного загального пункту, розташованого в черговій частині установи.

Осіб, що підозрюють або обвинувачують в одному й тому самому кримінальному правопорушенні, щодо яких обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою з дотриманням умов роздільного тримання, не направляють до сектору тримання осіб, узятих під варту, але тільки за наявності відповідного рішення органу чи особи, які здійснюють це кримінальне провадження.

Правовий статус осіб, яких тримають у секторі для тримання осіб, щодо яких обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою, регламентований Законом України «Про попереднє ув'язнення» та Правилами внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 14 червня 2019 року № 1769/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18 червня 2019 року за № 633/33604 [1; 4].

Для цієї категорії осіб встановлені вимоги щодо їх матеріального і побутового забезпечення та обладнання приміщення, де вони утримуються, в Законі України «Про попереднє ув'язнення» прописується, що норма жиллої площі для ув'язнених складає не менше 2,5 квадратних метрів, проте для засуджених ця норма складає не менше 4 квадратних метри. Згідно із зазначеним можна констатувати, що в одній установі особи перебуватимуть у різних умовах тримання.

У приміщенні сектору для тримання осіб, узятих під варту, крім камер, обладнуються відповідні службові приміщення, а також побутові приміщення (гардероб, сушильні для одягу і взуття, приміщення для зберігання продуктів харчування з холодильниками тощо). У цих приміщеннях мають бути холодильники (кількість визначається адміністрацією установи з урахуванням фактичної кількості осіб), телевізори (без можливості виходу в мережу «Інтернет», з розрахунку один телевізор на камеру), електрочайники (потужністю не більше 2 кВт, з розрахунку один на камеру) та електрокип'ятильники промислового виготовлення (потужністю не більше 0,5 кВт, з розрахунку один на камеру).

У секторі для тримання осіб, узятих під варту, ув'язнені тримаються в камерах в умовах суворої ізоляції. Ув'язнені не мають права виходу з камер, крім випадків, передбачених Законом України «Про попереднє ув'язнення» та розпорядком дня.

Забезпечення харчування осіб, які перебувають у секторі для тримання осіб, щодо яких обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою, здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 року № 336 «Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції» (зі змінами), Положенням про організацію продовольчого забезпечення у Державній кримінально-виконавчій службі України на мирний час, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 15 червня 2021 року № 2160/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 червня 2021 року за № 800/36422, а надання медичної допомоги здійснюється відповідно до статті 11 Закону України «Про попереднє ув'язнення», Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 року № 1348/5/572, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 серпня 2014 року за № 990/25767 (зі змінами) [5; 6; 7].

Слід зазначити, що для цієї категорії осіб адміністрація установи має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби, гамівну сорочку, службових собак та вогнепальну зброю відповідно до статті 18 Закону України «Про попереднє ув'язнення» [1].

Список використаних джерел

1. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. № 3352- XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 360.

2. Кримінально-виконавчий кодекс: Закон України від 11 липня 2003 року № 1129-IV. *Інформаційно-пошукова система «Законодавство України» / Верховна Рада України*. Дата оновлення: 26.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 25.05.2022).

3. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

4. Про затвердження Порядку тримання військовополонених: постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

5. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 14.06.2019 р. № 1769/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

6. Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції: постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 р. № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

7. Про затвердження Положення про організацію продовольчого забезпечення у Державній кримінально-виконавчій службі України на мирний час: наказ Міністерства юстиції України від 15.06.2021 р. № 2160/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0800-21#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

8. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України від 15.08.2014 р. № 1348/5/572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

Тимків Олександр Іванович,

старший викладач центру професійної освіти

Територіально відокремленого відділення

«Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

ЖІНКА-ЛІДЕР ЯК ПОКАЗНИК СУЧАСНОСТІ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

«Жінка – як пакетик чаю, ніколи не знаєш, наскільки вона міцна, допоки не потрапить в окріп».

У сучасному світі поняття «слабка стать» вже давно втратило свою актуальність. Жінки з усього світу невтомно й спритно доводять, що вони гідні бути нарівні з чоловіками не лише в побуті, а й мати лідерські позиції в різних сферах, таких як політика, економіка, фінанси, бізнес, наука тощо. Багато років тендітні представниці жіночої статі боролися за рівність із сильними чоловіками, упевнено йшли до всесвітнього визнання жінки як лідера, який може стояти поруч із чоловіком-лідером, а іноді навіть бути кращою в тій чи іншій сфері життєдіяльності.

Питання гендерних ролей завжди цікавило суспільство. Невід'ємною частиною прав людини є права жінок. Особливе місце в комплексі прав людини належить саме правам жінок. Одним з найважливіших загальнолюдських принципів є принцип рівності – визнання того, що всі люди мають бути рівними між собою незалежно від будь-яких особливостей [2, с. 464]. Стать – це лише біологічна характеристика живих організмів. [3, с. 481]. Стать людини – це одна з її особливостей. І саме стать часто буває перешкодою для жінки на шляху до її мети стати лідером у певній галузі, яка, на думку суспільства, може бути не зовсім «жіночою». Проте в умовах сьогодення роль жінки в різних сферах суспільного життя стрімко зростає. Основу міжнародно-правового механізму захисту прав жінок закладено у ст. 1 Статуту ООН, яка покладає на держави обов'язок поважати всіх людей незалежно від статі. [1, с. 97]. Тож жінки з усього світу кожного дня доводять, що вони можуть гідно обіймати посади нарівні з чоловіками й ухвалювати не менш вагомі рішення на міжнародному рівні.

Якщо говорити про рівень лідерства жінок у міжнародному просторі, то за останнє десятиріччя відсоток жінок, які обіймають посади лідерів різних країн, значно зріс. Країни, які входять до складу Євросоюзу, мають найвищі показники індексу гендерної рівності, який збільшується з кожним роком. Так, наприклад, у Швеції Магдалена Андерссон стала першою жінкою, яка очолила уряд і стала прем'єр-міністром, крім того раніше вона обіймала посаду міністра фінансів Швеції. Нова голова уряду заявила, що доклатиме ще більше зусиль для гендерної рівності у країні.

Данія не відстає від свого сусіда, уряд також очолює жінка – Метте Фредеріксен, яка була обрана прем'єр-міністром два роки тому. Ця жінка є прикладом цілеспрямованості на шляху до рівності чоловіків і жінок на міжнародній політичній арені, адже свій шлях до посади прем'єр-міністра вона проклала двадцять років, обіймаючи високі посади в уряді Данії. Інші країни Європейського Союзу не відстають від спритності вищезазначених країн та все частіше починають обирати представниць жіночої статі на високі урядові посади. Так, наприклад, сусідні країни Угорщина та Словаччина нещодавно обрали на посади президентів саме жінок. У Словаччині Зузана Чапутова вже два роки вправно керує країною, крім того є верховним головнокомандувачем Збройних Сил Словаччини, це показник того, що жінка стає не лише лідером політичного рівня, а й воєнного, що вважається більш чоловічою справою.

В Угорщині нещодавно вперше за свою історію теж обрали на посаду президента жінку – Каталін Новак. Останні десять років ця жінка піднімалася кар'єрними сходами, обіймаючи різні посади при міністерстві й нарешті досягла поставленої мети і стала першим президентом країни, що доводить зростання індексу гендерної рівності Угорщини серед країн Євросоюзу. Каталін опікується збереженням традиційних сімейних цінностей у державі.

Необхідно зазначити, що серед країн, які вперше обрали жінку прем'єр-міністром, є Естонія. Кая Каллас стала першою жінкою на посаді прем'єр-міністра цієї країни, водночас першим президентом теж обрали жінку – Керсті Кальюлайд. Таким чином, Естонія стала рекордсменкою серед країн Європи, навіть світу, обравши на вищі керівні посади держави представниць жіночої статі. В уряді Естонії відбувся справжній гендерний баланс. Кая Каллас – яскравий приклад того, що жінка не гірший лідер вищої ланки, ніж чоловік; вона увійшла до списку найвпливовіших євродепутатів, довівши тим самим, що жінка може справедливо обіймати такі високі посади в уряді.

Дивовижно, що ще десять років тому відсоток жінок-лідерів у політиці й економіці не перевищував 30 %. Нині жінки усього світу впевнено рухаються в напрямку гендерної рівності з чоловіками на вищому державному рівні правління, не лише на рівні побуту або бізнес-партнерства. Тим самим жінки-лідери доводять, що вони гідні посад президентів, прем'єрів, депутатів тощо. Ісландія очолює рейтинг країн з найбільшим показником гендерної рівності у світі, маючи більший відсоток жінок, які обіймають урядові посади, аніж чоловіків.

Вищезазначені показники свідчать про те, що стратегія гендерної рівності й еквівалентності прав жінок та чоловіків рухається у правильному напрямку і стрімко розвивається. Хоча досі в деяких країнах світу права жінок можуть іноді ігнорувати, а також усе ще існують дебати щодо прав жінок, їхньої рівності з чоловіками та розширення можливостей самореалізації жінок, жінки усього світу впевнено й гідно доводять, що вони мають право бути рівними з чоловіками, що вони лідери, що стать – це лише ознака анатомічної особливості, за якою людина визначається як чоловік або жінка. Статеві відмінності ніяк не впливають на розумові здібності, лідерські якості та можливості реалізації особи в тій чи іншій сфері. Такі жінки-лідери, які не бояться позмагатися з чоловіками за звання високопосадовців, є яскравим і гідним доказом того, що на світ ще чекає чимало змін та проривів у встановленні гендерного балансу.

Список використаних джерел

1. Коломієць Ю. М. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. *Юридичний вісник*. Харків, 2019. С. 97.
2. Крочук М. І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник*. Львів, 2011. № 4. С. 464.
3. Основи теорії гендеру: навч. посіб. Київ «К.І.С.», 2004. С. 481.

Фурів Олександра Миколаївна,

курсант 3-го курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;

Ткаченко Олександр Григорович,

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Проблематика виявлення обману вже довгий час залишається актуальною поряд з виявленням достовірності показів свідків та інших учасників судового процесу. Розвиток технологій сприяв розробці такого унікального приладу як поліграф, або, як його ще називають, детектор брехні. Основні дані він отримує за допомогою вимірювання психофізіологічних показників стану людини під час відповіді на поставлені питання.

Питання впливу фізіологічних процесів на стан людини за допомогою гідросфігмометра (реєстратор змін тиску крові) першим дослідив італійський криміналіст Чезаре Ломброзо 1895 року й виклав результати у праці «Злочинна людина».

В Україні використання поліграфа досліджували такі науковці: А. Ф. Волобуєв, В. Я. Дідик, Н. С. Карпов, О. І. Клевцов, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, Т. А. Лешкович, Д. А. Мовчан, О. І. Мотлях, О. А. Назаров, О. О. Пунда, М. М. Ржевська, І. П. Усіков та ін. Але тим не менш закріплення на законодавчому рівні поліграф так і не отримав.

Сучасні криміналісти досі не досягли спільної думки як у назві приладу, так і в назві самої методики. Найпоширенішою є назва «поліграф». Словник іншомовних слів визначає поняття «поліграф» як багатоканальний осцилограф, що проводить одночасний запис показників кров'яного тиску, дихання, рухових реакцій, а також робить електрокардіограму тощо [1].

Методика визначення правди базується на зчитуванні за допомогою датчиків змін у ритмі роботи серця, у диханні, тиску тощо. Після приєднання їх до людини ставлять питання, і реакція на них свідчить про те, говорить особа правду чи намагається її приховати. Тому що під час брехні несвідомо посилюються психофізіологічні реакції організму.

Також часто використовують іншу назву цього апарата – «детектор брехні», але, на нашу думку, вона не зовсім правильна. Адже за допомогою поліграфа можна визначити лише реакцію самої людини на вказані питання. А є то правдою чи ні, сказати точно неможливо. Оскільки людина може цілковито вірити в те, що говорить (це може бути навіювання, неправильне розуміння події тощо), через що поліграф видасть результат як правдивий, хоча слідство матиме стовідсоткові докази протилежного.

У зв'язку із зазначеним важливо вміти правильно формулювати і ставити питання під час такого досліду. Саме цим займається експерт-поліграфолог. Від 2006 року в Україні діють Міжнародна ліга поліграфологів та Міжнародна асоціація поліграфологів – професійні об'єднання фахівців поліграфа, які представляють приватний, правоохоронний і державний сектори різних країн світу, зокрема України, США, Ізраїлю, Мексики та ін. Їхнім президентом є доктор Андрій Волик.

Використання такого приладу в судовій психологічній експертизі діє від 2017 року. Але його застосування в Кримінальному процесуальному кодексі України не врегульоване і до процесуальних дій не належить. Єдине знайдене нами офіційне джерело врегулювання використання комп'ютерного поліграфа – Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами та доповненнями) [2].

Але Конституція України зазначає, що жодна людина без її згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом [3]. А поліграф вважається науково-медичним дослідом. Тобто його застосувати можна лише за добровільної згоди особи, яка має пройти перевірку. Альтернативою може бути лише так звані дистанційні поліграфи, які реєструють психофізіологічні показники організму особи дистанційно і не пов'язані з накладенням на тіло людини жодних датчиків [4, с. 194]. Однак його результати важко вважати достовірними.

Сьогодні неможливо однозначно стверджувати щодо доцільності використання поліграфів у кримінальних провадженнях, оскільки

ки показники приладу відображають лише фізіологічні дані про людину. Проте для ефективного і всебічного розслідування злочинів органи досудового слідства мають застосовувати всі можливі методи й засоби. Проте закріпленню на законодавчому рівні заважають норми Конституції України та Кримінального кодексу України. Отже, закріплення комп'ютерного поліграфа є важливим кроком до більш швидкого та неупередженого розкриття кримінальних правопорушень, адже отримані за його допомогою дані можуть допомогти виявити істину, яка дасть змогу слідчому сформулювати направи подальшого розслідування.

Список використаних джерел

1. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1974. 775 с.
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 03.06.2022).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Лешкович Т. А. Форми використання поліграфа в кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Т. 2. С. 192–195.

Шкода Дарина Юрївна,

курсант 3-го курсу юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби;

Педорич Анатолій Володимирович,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
та гуманітарних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби

КІБЕРБУЛІНГ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Досліджуючи явище булінгу, можна зазначити, що такий прояв поведінки з боку неповнолітніх є актуальним для України. Агресія неповнолітніх зростає, цей процес розвивається швидкими темпами та виявляється у фізичному й моральному впливі стосовно осіб різного віку. Особи, які певною мірою проявляють булінг на стадії формування й розвитку своєї психіки, можуть вже у дорослому віці бути схильними до скоєння протиправних діянь.

Агресивна поведінка неповнолітніх осіб зазвичай формується в колективному середовищі – серед однолітків, у школах, технікумах,

ліцях тощо. Крім того, така форма поведінки може ґрунтуватися на інформації з мережі «Інтернет», тому що саме в «перехідному» віці діти мають хитку психіку й можуть узяти собі за приклад жорстокість, агресію та застосовувати їх у власній поведінці. Також необхідно пам'ятати, що будь-які дії булінгу спричиняють тяжкі наслідки для жертви. Аналізуючи попередні дослідження, можна зауважити, що в багато разів підвищується ризик суїцидальності. Також булінг може виражатися або бути пов'язаним з діями, які містять ознаки складу адміністративних правопорушень, – булінгом (цькуванням) учасника освітнього процесу (ст. 173-4 КУпАП), що підвищує криміногенну обстановку загалом. Дедалі частіше засоби масової інформації у нас у державі й за кордоном повідомляють широкій громадськості про ті чи інші надзвичайні пригоди, що трапилися у школі: десь дівчата побили свою однокласницю, десь учня зацькували його ж однолітки, після чого він звів рахунки з життям, а десь сталася трагедія з перестрілками й численними жертвами. І це – лише верхівка айсберга тієї колосальної соціальної проблеми, яку в усьому світі нині називають булінгом [9, с. 13].

Останніми роками окремо варто виділити кібербулінг. Нещодавнє опитування ЮНІСЕФ свідчить: 29 % українських підлітків були жертвами кібербулінгу, 16 % через це пропускали заняття у школі [7].

Кібербулінг, або інтернет-мобінг, – це доволі нова форма агресії, що трапляється в інтернеті. Нападник використовує соціальні мережі, електронну пошту, месенджери та інші засоби спілкування, щоб дошкулити, нашкодити та принизити людину.

Першою жертвою кібербулінгу став американський підліток на ім'я Гіслан Раза. У 2002 році хлопець зняв відео за власної участі: відтворив сцену фільму «Зоряні війни», де замінив відомий меч бейсбольною битою. Ролик потрапив до рук однокласників Гіслана, які без його відома виклали відео в інтернет. Творіння підлітка переглянули мільйони користувачів. Тоді хлопця почали дражнити й називати «дитиною зоряних війн». Це вплинуло на його стосунки з однолітками, нашкодило психіці.

У цьому й полягає небезпека інтернет-мобінгу: те, що відбувається у віртуальному світі, може «переростати» в реальні фізичні знущання. В інших випадках можливості інтернету дозволяють агресору весь час діяти анонімно.

Види кібербулінгу пов'язані з мотивами агресора. Ось 8 типів кібербулінгу:

1. Флеймінг – невеликі емоційні та жорстокі репліки, які агресор надсилає жертві переважно «публічно»: на форумах або в чатах. Улюблений інструмент знуцання так званих «тролів».

2. Нападки – регулярні образливі висловлювання провокатора, які виснажують жертву. Найчастіше можна спостерігати в ігровому товаристві – у чатах онлайн-ігор.

3. Наклеп – провокатор поширює неправдиву та принизливу інформацію про свою жертву.

4. Самозванство – агресор використовує особисту інформацію іншої людини (паролі до облікових записів у соціальних мережах та блогах), щоб від її імені дошкуляти іншим користувачам.

5. Ошуканство – крадіжка конфіденційних даних задля власних цілей або на замовлення третіх осіб.

6. Відчуження – демонстративне ігнорування людини: видалення з чатів, груп, додавання до чорного списку друзів тощо.

7. Кіберпереслідування – найнебезпечніший різновид інтернет-мобінгу. За допомогою інформації, яку жертва викладає в мережу, злодій переслідує її, щоб скоїти напад, побити або згвалтувати.

8. Хепіслепінг – фільмування реальних нападів або знуцань для публікації в інтернеті. Унаслідок появи хепіслепінгу з'явилося інше поняття – буліцид, що означає загибель жертви внаслідок булінгу.

Причин прояву подібних агресій безліч. Але головний мотив нападника – розвага, бажання продемонструвати владу над іншими чи позбутися негативних емоцій [4].

Серед інших причин агресії – бажання завдати шкоди іншому, помститися, отримати вигоду або навіть підтримати друга – познуцатися «за компанію».

Таким чином, можна дійти висновку, що кібербулінг – це соціальне явище, певна поведінка особи чи групи осіб, що проявляється в антисоціальному аспекті, містить вербальні й невербальні способи вираження, де має місце невідповідність сили і влади, що спричиняє таке становище, коли жертва не здатна захиститися, має тривалу дію та негативні наслідки щодо жертви й задоволення агресора через свої діяння.

Список використаних джерел

1. Бердышев И. Лекарство против ненависти. *Первое сентября*. 15 марта (№ 18). 2005. С. 3.

2. Булінг (цькування) як явище, його форми та учасники. URL:<https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/deps/ps/buling/module1/buling-iak-iavische.pdf> (дата звернення 22.05.2022).

3. Ениколопов С. Н., Цибульский Н. П. Психометрический анализ русскоязычной версии Опросника диагностики агрессии А. Басса и М. Перри. *Психологический журнал*. 2007. № 1. С. 115–124.

4. Кібербулінг: як протистояти. URL://<http://supportme.org.ua/needle-and-bullying/cyberbullying> (дата звернення 20.05.2022).

5. Куртова С. Булінг у школі. Освіта.UA. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42788/ (дата звернення: 23.05.2022).

6. Ожиева Е. Н. Буллинг как разновидность насилия. Школьный буллинг. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Psihologia/3_7294.doc.htm (дата звернення 22.05.2022).

7. Психологічна проблема булінгу в шкільному середовищі. URL: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1846 (дата звернення 22.05.2022).

8. Система захисту дітей від жорстокого поводження: навчально-методичний посібник. М. Євсюкова та ін. Київ: Держсоцслужба, 2005. 395 с.

9. Сорочан Д. А. Булінг: поняття, історія існування, характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 6. 2019. С. 12–19.

Шмельова Римма Ігорівна,

молодший науковий співробітник відділу
наукової діяльності та міжнародного співробітництва
Академії Державної пенітенціарної служби

ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ КРИТЕРІЇВ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ ДКВС УКРАЇНИ

Філософія як особливий вид духовної діяльності й система знань, пов'язаних із суспільно-історичною практикою людей, перебуваючи орієнтованою на виконання окремих соціальних завдань, прагне дати цілісне уявлення про світ, матеріальні й ідеальні процеси та їх взаємодію, пізнання й перетворення дійсності протягом практичної діяльності.

Одним з найвагоміших уявлень, які людина часто переглядає, є професійна діяльність, її сенс та цінності. Вочевидь, ставлення особистості до своєї професії здебільшого визначається оцінкою праці. Разом з тим світогляд людини як спеціаліста визначає не тільки загальну оцінку праці, а значною мірою і конкретику – ті методи, норми й правила мислення та практичних дій, що використовує в трудовій діяльності.

Філософія безпосередньо сприяє формуванню культури мислення людини, культури спілкування, світогляду та філософської культури, адже від того залежить, як людина дотримується норм і правил службової та управлінської етики. І таке зростання ролі та значення філософії в сучасному світі свідчить про ще один важли-

вий аспект для людини як для майбутнього фахівця, готового до професійної діяльності, – набір певних компетентностей, серед яких виокремлюють комунікативний. З цього приводу можна згадати термін «взаємодія», адже взаємодія як процес передбачає отримання інформації в процесі комунікації, проте реалізується з певною швидкістю в певному просторі й часі. Взаємодія є основою будь-якої системи, що завжди передбачає зв'язок (у формі взаємодії) її складових. Відповідно цей механізм взаємодії об'єктів у всіх її взаєминах є також його характерною рисою [1, с. 261].

Аналізуючи міжособистісну взаємодію, С. Ситнік посилається на думку Т. Сенько, яка характеризує міжособистісну взаємодію як процес, що здійснюється під час виконання сумісної діяльності, в процесі якої досягається не тільки певний практичний результат, а й формуються стосунки між учасниками взаємодії, також відбувається розвиток психічних станів і свідомості в цілому [2, с. 96–99].

На думку А. Л. Журавльова, міжособистісна взаємодія пов'язана зі сферою діяльності двох осіб одночасно – сумісно. При цьому взаємодія є інтегруючим фактором для виникнення й розвитку сумісної діяльності. Водночас сумісна діяльність – це сукупність групових процесів, що передбачають предметно спрямовану взаємодію її учасників [3, с. 21–36]. Тому взаємодія у професійній сфері є процесом, що об'єднує, сприяє будь-якій діяльності у професії.

Взаємодію у професійній сфері військових можна в цілому класифікувати як взаємодію між підрозділами (групами), іншими словами – взаємодія, що відбувається між групою та всередині групи. Перша залежить від інтелектуальних здібностей військового керівництва, від спроможності врахувати всі можливі фактори, що можуть вплинути на результат і спланувати дії всіх структурних підрозділів. Друга є особливою, яка суттєво впливає на чітке виконання поставлених, запланованих завдань. Тут вступають у дію внутрішньогрупові (соціально-психологічні та міжособистісні) явища. Окрім цього, велике значення мають такі аспекти взаємодії у військово-професійному середовищі, як виконання задуму командира щодо поставленого завдання, розуміння підлеглими необхідності всіх елементів його плану, взаємодія між ними, довіра, впевненість у співробітниках, у керівництві та ін. [4, с. 44].

Також для розгляду обраної теми необхідно визначити поняття Державної кримінально-виконавчої системи України (далі – ДКВС України). Для цього доцільним є звернення до нормативно-правових

документів – Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», який визначає правові засади організації та діяльності ДКВС України, її завдання та повноваження і називає ДКВС України органом, на який покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань [5]. Цей орган не може ефективно виконувати свої функції, якщо не буде взаємодіяти у суспільстві з іншими соціальними утвореннями, організаціями, структурами, органами, персоналом та колегами. Розуміння особистості та її кордонів, цінностей, культури, культури спілкування та вміння налагоджувати зв'язок з іншою людиною є тими аспектами, що відображають сутність людської взаємодії.

Професійна взаємодія майбутніх офіцерів ДКВС України – це цілеспрямований, обумовлений метою професійної діяльності процес безпосереднього або опосередкованого впливу його учасників один на одного, спрямований на реалізацію завдань оперативно-службової діяльності. Наприклад, управлінська взаємодія характеризується такими особливостями: учасниками її обов'язково є управлінські суб'єкти, тобто фізичні та юридичні особи, наділені владними повноваженнями; метою яких є задоволення соціальних потреб; порядок, учасники, форми та методи спільної діяльності закріплюються в нормативно-правових актах [6, с. 153]. Стосовно критеріїв взаємодії, то слушним є визначення начальника Департаменту виконання кримінальних покарань С. Гречанюка, який пропонує такі критерії для видів взаємодії: «за метою та часом тривання взаємодія буває постійною і тимчасовою, разовою; за характером зв'язків між взаємодіючими суб'єктами взаємодія поділяється на безпосередню та опосередковану, двосторонню і багатосторонню взаємодію; за процесом управління взаємодію можна розглядати як стратегічну, тактичну та оперативну; за ступенем конфіденційності взаємодія є гласною та негласною; за нормативним регулюванням взаємодія буває нормативно регламентованою та договірною (ініціативною)» [7, с. 199].

Отже, взаємодія офіцерів ДКВС України як одна зі сфер професійної діяльності є процесом впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує зв'язок, взаєморозуміння, взаємовплив. Можна стверджувати, що «взаємодія» пов'язана з усіма філософськими категоріями: буттям, системою, людиною тощо. Доцільним є визначення широкого й дещо вузького змісту поняття «взаємодія» з позицій філософії, соціології, психології та лінгвістики. У широкому

розумінні поняття «взаємодія» – це особливий тип зв'язку, що передбачає взаємні впливи на сторони та спровоковані ними зміни. Вузький зміст поняття «взаємодія» – це обмін інформацією, іншими словами – спілкування. Таку взаємодію назвали суб'єкт-суб'єктною.

Список використаних джерел

1. Кожушко С. П. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації»*. 2013. № 4. С. 261.

2. Ситнік С. В. Концептуальні особливості міжособистісної взаємодії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. № 3 (36). С. 96–99.

3. Балл Г. О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти. *Освіта і управління*. 1997. Т. 1. № 2. С. 21–36.

4. Колосович О. С. Психологія взаємодії у військово-професійному середовищі: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 232 с.

5. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

6. Білодід І. М. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури в умовах реформування правоохоронної системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 195 с.

7. Гречанюк С. К. Теорія та практика взаємодії органів та установ Державної пенітенціарної служби України з державними та неурядовими інституціями: дис. ... докт. юрид. наук. Ірпінь, 2011. 520 с.

Наукове видання

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

*Матеріали
IX заочної науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 17 червня 2022 року)*

Відповідальний за випуск
Редактори літературні
Комп'ютерна верстка і макетування

В. М. Пилипенко
Л. М. Сила; О. П. Махотко
В. М. Олефіренко

Підписано до друку 27.06.2022 р. Формат 60×84/16.
Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 8,6.
Тираж 50 пр. Зам. № 96/22.

Редакційно-видавнича група Академії Державної пенітенціарної служби
14000, м. Чернігів, вул. Гонча, 34.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 5378 від 06.07.2017 р.